

ורפי זה היה ראוי לכתוב בנ"ד אשר המכונה זעליג וכבר בכל אופן אפילו היה נקרא בתורה אשר זעליג :

מיהו בדיועבד אחר שכבר נכתב בנ"ד זעליג דמתקרי אשר זעליג, אי באמת נקרא בתורה אשר זעליג כשר, דמכ"מ הרי נקרא הכי, אבל אם אינו נקרא אלא אשר וכמו שחש מע"כ כ"ו, לא נראה להכשיר את הנט, במה שגודע עפ"י כתבים שם אשר זעליג דזה לא נודע אלא למעכ"ה וב"ד יל"ו, וא"כ הדבר לר"ך חקירה מן הרב ש"י, ואם א"ל להתבדר, נראה דמשמעות הלשון אשר זעליג, שכן נקרא בתורה, דאם היה נקרא אשר, ורק מכונה בשם זעליג, לא היו כותבין אשר זעליג :

סימן סה

לשון רב אחר שכתב אלי.

בספר חלקת מחוקק (בסימן קכ"ט) מביא תשובת הרבה גדולי בעל ח"י צענין גט שביד מרע ששיתו את שמו בחלוו, ובוזה היום גירש את אשתו בשני השמות לפטורה מחליה אם ימות ואח"כ מת ובסוף דבריו סיים שאין להתיר האשה בלא חליה, והרב בעל ח"מ משיב עליו ומכשיר הגט יע"ש, והנה קשה לי להבין דברי קדשו ראשית היסוד להכשיר הגט מבואר שם מטעם שבוזה היום היה נקרא בשם השני כדי לבטל הגזירה ואין לך חניכה מפורסמת מזה, הנה לא הביא לזה ראיה כלל, ומלך הסברא אין זה דומה אפילו לחניכה שאינה מפורסמת כי עכ"פ כבר איתחזק והרבה אנשים יודעים מזה החניכה לא כן בזה השם החדש שלא איתחזק כלל ואפילו אלו האנשים שהיו באותו מעמד לא הירגלו להזכירו בזה השם ביום אחד לבד, עוד קשה לדבריו אשר ביום אחד די לזה, עכ"פ נחקר כמה אנשים נריכים להיות באותו מעמד כששיתו את שמו, אם נאמר מאה אנשים אולי די בעשרה, ואם נאמר בעשרה אולי די בשתי עדים לבד, כמו במחאה דדי בשני עדים, מטעם דחברא חברא חסר ליה, ויתפרסם הדבר עד שיבא לאוזן המחזיק, כמו כן נאמר בנ"ד אשר ע"י השנים יתפרסם עד שיביא נודע לרבים השם השני כמו דאמרינן בת"כ ואשה כי תהיה זבה וכו' אמר ר' נחמיה וכו' למה בא הכתוב לפתוח או לנעול, והלא לא בא לנעול אלא לפתוח, אם אחת אומר ימים יו"ד והלא אינו אלא מאה אלא אלף אלא רבוא וכסאחא אומר ימים שנים פחתה, והביאו הרא"ש בפרק טינות סימן ואל"ו, וא"כ מה ששנו חכמים שיתו את שמו תלא היכי משכחת לה, כי הלא בזה היום שהוא משנה שמו היה מחזיק את עצמו לפני הסופר והעדים בזה השם וחברא חברא אית ליה, ויתפרסם בזה השם, ולא גרע מחניכה לסברת הרב הנ"ל, ועוד הלא התנא סתמא קתני שיתו את שמו תלא, ומשמע אפילו אם היו כמה אלפים אנשים בשעת הגירושין, ואין לומר מחמת חולה שאני כיון דתנא סתמא משמע יהיה מאיזה טעם שיהיה ומה לי מחמת חולי או מחמת חובות או מאיזה טעם אחר, הכל בכלל תלא, ואם בשביל שאמרו ולא יקרא עוד השם הראשון רק בשם השני עכ"ל לא נעקר בזה השם הראשון ולא נקבע בזה השם השני, כי כל האנשים שהורגלי לקרות אותו בשם הראשון לא ישנו מכפי מה שהורגלו כמו שאנו רואים מעשים בכל יום, ולכן לא מלאו הפוסקים ענה שיחזוק בשם השני רק ע"י קריאת התורה או חתימה, ועי"ז יהיה נודע לרבים אשר שיתו את שמו וכל"ז לא מלינו בש"ס להתחזק בשם רק בשלשים יום, כמו שאמרו כל שהחזק שמו צעיר שלשים יום אין חוששין לו :

ומה שכתב הרב הנ"ל בואת התשובה שאפי' לדעת הרב מטרנאי שאם היו כותבין בשם השינוי לבדו וכללו השם הראשון בכל שום היה פסול אבל בכתיבת שני השמות יחד וצפרט בלא כתיבת מתקרי מודה דכשר, ואפילו הפוסקים דפוסלים אם כתב שם העפל ועל שם העיקר כתב דמתקרי מודים דאם כתב שניהם ביחד בלא דמתקרי שאין קפידא, לא אבין כלל כי דעת לבינו נקל אשר תוספת שם הוא שם אחר לגמרי, ולא מימלך עליו שליח, למשל אם יאמר איש לשלומו לך אל שמעון ויקבל ממנו המגיע לי ממנו

סימן סז

לרב אחד על שאלתו.

והנה נפלאותי על מעכ"ה לחיזה תועלת שינה מסדר הרגל לכתוב אשר זעליג דמתקרי זעליג וכתב להיפך, אם חשש דלמא כוונת הרב שנקרא לתורה בשם אשר לחוד זעליג אינו אלא חניכה, א"כ מה הועיל במה שסידר הנו' זעליג דמתקרי אשר זעליג ואי משום שסומך על שהיחזק במקומו ע"י כיה יתהבים יכתובה בשם אשר זעליג, א"כ הרי מקום הנתינה עיקר ויתקיימו, ואי משום שחושש לדעת הגאון ביה חזיר בשם יעקב ישראל יהיה נקרא בשם אחד דס"ל שאין להביא יעקב ישראל דמתקרי ישראל משום שיאמרו העולם דשם ישראל הוא בנקודות אחרות א"כ ה"ה אם כותב להיפך ישראל דמתקרי יעקב ישראל, יבטלת גיטין אות י"ז העתיק דברי ב"מ ביה הנו' כמות ישראל דמתקרי יעקב ישראל, ולדעת הג"מ ההכרח לכתוב דוקא יעקב דמתקרי ישראל במחשבת לשון הרמ"א דדיועבד כשר בנקרא בשני השמות ביחד, אבל להתחלה יש לכתוב בדיועבד דמתקרי אבל כבר פשוט המנהג דיה לחוש לדעת הג"מ בנקרא שני שמות ולכתוב דוקא ביחד, והכי זינח מדכתב הרמ"א בספ"ו מי שיש לו כי' מבואר הא אם נקרא בתורה בשם לעו ג"כ יש לכתוב שני השמות יחדו ומכש"כ אם שניהם בלה"ק, ואם נקרא בשם אחד יש לעשות כמבואר בספ"ג יעקב ישראל דמתקרי ישראל, וכן היה למע"כ לעשות בנ"ד לכתוב אשר זעליג דמתקרי זעליג, משא"כ הנו' זעליג דמתקרי אשר זעליג אינו דרך ישר להתחלה, דאע"ג דלדק מעכ"ה דחניכה עיקר ואם לא כתב אלא זעליג כשר מכל מקום כשכותבין שם העריסה ושם הקריאה אין מקום לכתוב ע"ש העריסה ונקרא לתורה דמתקרי דיה הלשון משמעו יותר שנקרא צפי העולם :

דן ר"ת ב"ס הנו' בלקוטי שמות אות ה' ו' כתב ג"כ זה הנוסח, הנה אין דבריו נראין, ועיין בגיטין (דל"ה א') אחא בר הדאי דמתקרי היה מרי ופרס"י דזה היה חניכה וע"כ היה קריאתו צפי הבריות היה מרי שהרי בזה פירסם מי הוא אלמא דמתקרי משמעו שנקרא צפי הבריות ולא שם העריסה ע"כ יוזר נוח היה לכתוב אשר זעליג דמתקרי זעליג, ואי משום ספק אי כותבין המכונה או דמתקרי, ידוע דבכל ספק כותבין דמתקרי :

כל זה אני אומר לפי דעת מע"כ ג"י דאם היה עולה לתורה אחר זעליג, יש לכתוב שניהם יחד והכי היה במשמע לשון הרמ"א (סו' קכ"ט סב"י) מי שיש לו שם עברי שעולה בו לקרוא לתורה, ויש לו נמי שם בלשון לעו עושין שם העברי עיקר ועל השני כותבין דמתקרי משמע דזה אינו אלא בעולה לתורה רק בלשון עברי אבל אם היה עולה לתורה בשניהם היה לר"ך לכתוב העברי והלעו יחד ואח"כ דמתקרי על הלעו, ואזי הייתי נוהג כזה, אבל עכ"ה שהגיע ליד גט שנסדר בווינא, והבעל היה נקרא לתורה אליקים געיל, ונקרא געיל, ולפי דבריו היה ראוי להיות נכתב אליקים געיל דמתקרי געיל, אבל ראיתי שהמה גאוני המוצ"ן סדרו אליקים המכונה געיל, ואחר העיון הודיתי להם, דמש"כ הרמ"א מירי בצופן דשם לעו אינו בא משם הקודש כגון משה ליב בזה ודאי אם נקרא לתורה משה ליב ובשוק קורין אותו ליב יש לכתוב משה ליב דמתקרי ליב, אבל בכינוי דנהוג ללאת מאותו שם של העברי כמו אליקים דמנהג לכותב זה השם בשם געיל איז אפילו נקרא לתורה בשניהם מכ"מ אין זה אלא שם אחד אליקים, וגעיל הוא כינוי, ובה מיושב מש"כ הרמ"א כאן דעל שם הלעו כותבין דמתקרי ולעיל כתב דכותבין המכונה וכבר נדחקו בזה האחרונים ז"ל אבל לדברינו מבואר דאם הלעו הוא שייך לשם העברי כותבין המכונה ומש"כ הרמ"א לפיל בין אם הוא יולא מן השם או לא, ה"פ בין אם הכינוי שייך לשם העברי מטעם השם, כמו אריה ליב ואז וואלף ודומה בין שאינו יולא מן השם בטעם אלא במנהג המקום כמו אליקים געיל, ע"ז כותבין המכונה, משא"כ משה ליב ודאי כותבין על ליב דמתקרי :

התשובה ומשמע מדבריו בס"ק ל"ה שכתב ח"ל מיהו בדעבד אם גירש בשם הראשון כשר משמע אבל אם גירש בשם השני פסול אפילו תהפך מחליו כש"כ אם מת וכן יש ללמוד מר"ת שחוקן שלא לכתוב וכל שום מחשש שמה אין לו אלא אותו שם הכתוב בגט וכשכתוב וכל שום נראה זה הגט של אדם אחר שיש לו שם ומחילה א"כ כ"ש אם כותב תוספות שם בפירוש בודאי נראה שזה אדם אחר והט"ו הביא בשם ר"ת שאפילו בדעבד פסול אם כתב וכל שום ואין לו מחילה :

וזה השוואתי על דברי הרב .

מה שכתב הח"מ דשני השם נעשה מיד ולא בעינן הוחזק, אינו רחוק מן האמת להרי הכתוב אומר לא"א, כי שרה שמה, הרי כמה שגינה ה' שמה לקרא אותה שרה בזה שמה שמה אע"ג שלא הוחזק זה השם עדיין, והט"ו כל מי שרונה לשנות שמו שיקראו אותו בשם אחר מאיזה טעם שיהא נקרא בשם השני, והא דתנן שינה שמו פסול היינו שכתב שם שאין בדעתו שיקראו אותו בזה השם ולא שינה שמו לחלוטין אלא בגט, אבל אם רצון האדם שינה שמו בפי הבריות כבר נקרא בשם השני :

ומש"כ הח"מ דכשר ללרף שני שמות יחד, לאו חדתא היא, וכ"כ התה"ד והובא ב"י, והד"מ הוסיף דרך בשינה מחמת חולי כן הוא, דמסתמא רצון המעשה שיהא נקרא בשם השמות יחד דלענין שינוי מול מהני הנידון כאלו הוא בשינוי השם ממש, וכמש"כ מעכ"ה ב"י ומכ"מ נוח ליקרא בלרף שם השני למען יהיה ניכר מכ"מ לבריות שמדברים אודותיו, משא"כ אם לא יתאזכר כלל שם השני :

אשר נחקקה מעכ"ה ב"י בהבנת דברי התוס' שנוטות (ד"ד) בד"ה אבל מש"כ דלמ"ד בטלו ולא בטלו משום התרת ספק אפילו שיצר כנפיה, דמשמע דלמ"ד קיימו ולא קיימו אין זה התרת ספק והקשה מע"כ בדמכות מבואר דאפילו למ"ד קיימו ול"ק הוי התרת ספק לא ידעתי כוונת מע"כ, דלפרש"י ותוס' טעם המחלוקת של ר"י ור"ל אי קיי"ל קיימו ולא קיימו או בטלו ולא בטלו, הוא משום דתנן בשלוח הקן דמשלח ואינו לוקה דמשמע דאם לא שלח לוקה, ולמ"ד התרת ספק שמה התרתא גיחא, דאם שיצר כנפיה ה"ז לוקה משא"כ למ"ד ה"ס לא שמה התרתא, א"כ היאך אפשר שלוקה שהרי לא ידענו בשעת האיסור שיצר כנפיה, בע"כ קיימו ולא קיימו, א"כ אין זה התרת ספק דחיקף שאינו מקיים ה"ז לוקה אפילו לא שיצר בידים, אבל אם יהא הכלל דחלוי בביטול, ה"ז התרת ספק. וראוי לדעת דשיטה זו הוא נגד הסוגיא בחולין (דקמ"א) דלמ"ד בטלו ולא בטלו, ה"ז עיקר איסור נעשה בשעת שצירה דכמה דלא שחטיה לא עבירה ללאו, ומהני אז ההתרתא, ומש"ה דעת הר"ף והרמב"ם לסיק משיטת רש"י ותוס' דלר"י קיימו ולא קיימו והוה התרתא ספק, שהרי האיסור הוא בשעת נפילת האם, משא"כ למ"ד בטלו נעשה הלאו בשעת שצירת הכנפים, ואין זה התרת ספק כלל אבל רש"י ותוס' ס"ל דסוגיא דמכות חולק על סוגיא דחולין, ומכ"מ ידעו רבותינו מסוגיא דחולין, והיינו שכתב אח"כ ומנלן דפלוג דילמא מחניטין דכאן מ"י בזורק ככר לים דהוי התרתא ודאי וכסוגיא דחולין דלא נעשה העבירה בשעה שמבטל, ומחניטין דפ"ג מ"י בלא שיצר, והוי האיסור בשעה שניטל האם, והוי התרתא ספק, אולי יקיים אח"כ, כך נראה פי' התוס' :

סימן סט

בענין ג' ב"י שבת תרס"ה, וולאזין .

לכבוד הרב וכו' בש"ה מ' פינחס משה אלחנן וועבולער ג"י אברק"ק שוואבאך . ומשנחו בבוד הרב וכו' בנ"ש"ק הספורס כש"ח מ' שמחה באמבערגר ג"י .

מכתבי מעכ"ה ב"י הגיעני, ומרס אענה ל"י אומר כי עמל הוא בעיני להשיב דבר בענין דכנז אולי בה נמושי יג"פ

ממנו, וכאשר לא ימצא את שמעון רק ימצא איש אחר אשר שמו יוסף שמעון בודאי לא ישיב למשלחו לא מלאכי את שמעון רק את יוסף שמעון מלאכי, א"כ בודאי שני השמות ביחד הוא שינוי גמור, ולא די שלא עדיף מאס כתב שם הטפל ועל שם העיקר כתב דמחקרי אשר לזה בודאי מילך שליח כיון דלא מחקרי רק בשם שמעון לבד והגם שיש אנשים שקורים אותו יוסף לבד עכ"ל יחשוב השליח אולי מכיון שולחו לזה האיש כיון שהרבה אנשים קוראים אותו בשם שמעון לבד, ואם עכ"ל פוסלין הגט כש"כ בזה דלא מילך עליו שליח דפוסלים, ואפילו המכשירים מודים בזה כיון שהוא כמו שם אחר לגמרי וכן מבואר בש"ע סעיף י"ד דאפי' אם היו לו שני שמות רק שלא נקרא בשניהם ביחד, וכזה בגט שניהם ביחד שהוא פסול כש"כ אם לא היה לו רק שם אחד יהי' ישיבו לו שם אחר וכתבו שניהם ביחד בלא דמחקרי דפסול, ומה שכתב וכן פסק בש"ע י"א די שלא ימצא בן בש"ע אדרבה מבואר להיפך כנ"ל, ומה שכתב שמבואר בב"י שכל ספקיו היה אם שם השינוי עיקר ובחובו תחלה או יכתבו אותו להוסיף הא קמן דעכ"פ אינו עולה על הדעת לפסול אם כתב שם השני לבד, דאי בודאי טפל אינו פוסל מכ"ש בספק עיקר עכ"ל, בקינור הנה זה לשון הב"י יבחי יחא נמי מאי דק"ל למה הגריכו ב' גיטין הא בגט אחד כני שכתבו פלוגי דמחקרי פלוגי, אלא משום דכל כה"ג כותבין שם שני תחלה וכיון שעדיין לא הוחזק בשם זה בקריאת התורה וחתומת שטרות לא נראה לו לכתוב שם זה תחלה, שנראה שהוא עיקר שמו, וגם לא רצה לכתוב שם הראשון תחלה דשמא לעולם שם שני עיקר אע"פ שעדיין לא הוחזק, ולפיכך הנידון שני גיטין עכ"ל, נראה להדיא שכל הספק לא היה רק בחיזה שם יכתוב דמחקרי אבל לכתוב שם החדש לבד לא עלה כלל על דעתו, כיון דלא יזכר שם העיקר כלל אפילו בדמחקרי, וכן מבואר בב"י מקורם ו"ל מיהו היכא דלא כתב אלא גט אחד בשם הראשון בלא דכשר כיון דאינו נקרא בשם שני כלל עכ"ל משמע אבל אם כתב בשם השני לבד כ"ש שלא הוחזק בו עכ"פ ע"י קריאת התורה או חתימת שטרות בודאי הגט בטל, וכן משמע עוד בב"י אחר כך שכתב לחלק בין המעשה שבא לפני הר"פ ובין עובדא דאשה שמה רבקה וגשחנה לחנה ו"ל ושמה י"ל דשאני הכא במעשה דהר"פ שהיה עתיד לבא לידי צירור איזה שם עיקר ע"י עלייתו בחורה או חתימתו בשטרות ואגרות עכ"ל, א"כ אם מת ולא יתברר עוד ב"י אופנים הג"ל אזי נתברר שאין לו רק השם הראשון כמעשה דרבקה שנשחנה לחנה דאם כתבו שם חנה הוא בטל לגמרי, וגם מדברי ב"י אלה קשה לסברת הרב ח"מ הג"ל שדי אשר בזה היו"ד שנינו את שמו מחמת חולי לא גרע מחניכה מפורסמת והנה הרב ב"י כותב להדיא שלא נקרא אחזק רק ע"י קריאת התורה וחתומת שטרות, וממקום שכתב רביה שם מפורסם, חתמה, ומה שכתב אם בודאי טפל אינו פוסל כש"כ בספק עיקר, הנה מבואר בב"י שספק עיקר הוא כשיצא ויחזק בשם השני ע"י קה"ת או חתימה אבל אם מת אינו נקרא אפילו טפל, וא"כ א"כ עדיפא הוה ליה להב"י לומר דמשום הכי לא הוה כני ליה להר"פ בגט אחד דשמא ימות ולא יתחזק בשם השני כלל ויהיה שינוי באיזה אופן שכתבו אפילו אם יכתוב על השני דמחקרי כיון דלא מחקרי כלל בזה השם, יש לתרץ דהב"י לא קאי במקום יבוס ולכן אם ימות תקנה א"ע במיתת הבעל ואין לחוש אם יתבטל הגט רק שמה יתיה ותקנה א"ע בגט אז אין לחוש רק לספק שכתב הב"י כי בודאי יתחזק ע"י קה"ת וחתומה בשם השני ויהיו עכ"פ בכלל דמחקרי, וא"כ למה לא פירש הב"י דברי הר"פ במגרש במקום יבוס ויהיה הספק שמה ימות ואם יהיה מזכר שם השני בגט יהיה בטל לגמרי, י"ל כיון דהר"פ לא מיירי ולא הזכיר כלל במגרש במקום יבוס יש לו לפרש דבריו בכל גווי אפילו במגרש שלא במקום יבוס ואז אין לספק רק איזה שם יכתוב לעיקר כמש"כ ב"י ומה שמסיים הח"מ ומכש"כ בב"ד שכתבו שניהם זה אינו עולה על הדעת כלל דהא באמת שני שמות יש לו ביום הנתינה ובפרט שלא כתב דמחקרי עכ"ל כבר ביארנו דאדרבה בכותב שניהם ביחד הוי כאלו כתב שם אחר לגמרי, לא שם הראשון ולא שם השני והוה שינוי גמור לכל הפוסקים. והנה הספר ב"ש לא הביא כלל זאת

כך דעמי נטע בענינים אלו, וכבר הקדמתי שדברים אלו אינו אלא שיקול הדעת וכל מי שדעתו יפה עליו יעשה כדעתו, וה' ישמור רגליו מלכוד בזהררה:

נפתלי צבי יהודה ברלין

סימן ע

מ"ה ה' למד ולתת עליכם היום ברכה, תרמ"ט.

לכבוד הרב וכו' מו"ה אה"י ראטנער נ"י
האב"ד דק"ק נאוואפאלטאווקא.

הגיעני מכתבו מן אדר ר' מלא דבר בענין שהוא מעט הלכה בגמרא ומרובה בסברות קלושות בשו"ת אחרונים, ע"כ היה קשה לי בימי זקנה והעדרא מרובה לצודק ולהשיב דבר, בכ"ז נענית למע"כ נ"י, והנני לבאר חוות דעתי הקלה:

וזהו חורף הענין, ואם נקראת שמה מעריסה אכנה טויבא, ובילדוה נשתנה שמה מח' חיה טויבא אכנה ואמה יולדת עמה למקום אחר, ושם נקראת בפי הכל או בשם טויבא לבד או בשם חיה טויבא, רק אמה קראה אותה חיה טויבא אכנה, והנה נשאת לאיש וילדה בן ונחנשה ממנו בשם חיה טויבא, ואח"כ נשאת לשני וילדת למדינה אחרת אשר שמה נקראת רק בשם טויבא לבד, ולא מיוחד לה עם בעלה השני ושומרת להחנשה ממנו, אך בעלה הוא במקומו והיא נקצת במקומה הראשון אשר שמה חיה טויבא, ואמה קוראה חיה טויבא אכנה, ובה הספק איך לכתוב הג"פ ע"י שלוש ממקום הבעל למקומה:

והנה מעכ"ה נ"י ראה כי לא טוב עשה המסדר הראשון לכתוב רק שם חיה טויבא, ולא שם דמתקריא, ובעלה בדעת נועכ"ה נ"י שראוי שתתגרש שנית מבעלה הראשון כמו כל פסולי דרבנן כאשר יש מקום לומר דשם חיה טויבא הוא טפל, דלדעת הב"ש הוא פסול והכי דעת הגר"א, ואח"כ נידר להקל שלא להזכירה לזה:

ואני נבהלתי לראות מראש דברי מעכ"ה נ"י להטיל ספק בג"פ אחרי שחיה עם איש כמה שנים וגם ילד יולד להם וזה בזמן גדול, ונפלא להעלות עה"ד שלא היה גט כשר ח"י, ומה יאמרו הצדקות על הולד, לא יעשה כן בישראל, ובאמת המסדר הראשון ראה ושמע כי הכל קורין אותה חיה טויבא, לא חקק עוד, ומ"מ זה ברור דשם חיה טויבא אינו שם טפל ואפילו היה טפל אין צדיעבד יותר מזה:

ודעת כתר"ה נ"י נראה שהיה מסדר שני גיטין, באחד בשם חיה טויבא דמתקריא חיה טויבא ומתקריא חיה טויבא אכנה, ובשני בשם חיה טויבא דמתקריא חיה טויבא, ומתקריא חיה טויבא אכנה, והוא משום שמתקין מי הוא הרוב אי טויבא לבד או חיה טויבא, ולכנה"פ הוא פלג ופלג, ולי אין נראה כן אלא לדייק מלשון הרמב"ם ושו"ע ואם יש לאחד מהם שני שמות כותבין שם שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר, ולא כהם שם שרבים קוראים אותו יותר משם השני, ש"מ שאין תלוי כ"כ ברוב אנשים, אלא בדיעה בזה השם אפילו אין הוא קורא בו משום שרונה לקרר וכדומה אבל הוא יודע שזה האיש או האשה נקראים בשם השני ג"כ, וא"כ בג"ד מי שקורא אותה בשם חיה טויבא יודע שנקראת ג"כ בשם חיה טויבא, אלא שהוא חפץ לקרר, משא"כ מי שקורא חיה טויבא בשם חיה טויבא אפשר שאין יודע כלל שנקראת בשם חיה טויבא לבד וא"כ הרי עיקר השם חיה טויבא, וזהו לכתחלה, אבל הא פשיטא דצדיעבד איש ככר נתגרשה בשם חיה טויבא, שהכל יודעים חיה טויבא ואלו נרע מתכונה:

והנה המסדר הראשון ודאי עשה שלא כהוגן בזה שלא כתב דמתקריא כלל, אבל עליו לחקור האך היינו עושים בג"פ הראשון, ומה נבא לג"פ מבעלה השני, ורואה אני דמעכ"ה היה מסדר שני גיטין באחד חיה טויבא דמתקריא חיה טויבא ומתקריא חיה טויבא אכנה, ושני בשם חיה טויבא, בשני דמתקריא, ואולי גם-שלשה גיטין היינו בשם חיה טויבא אכנה, ושני דמתקריא, אבל אני

ונדפסו כמה ספרים בזה, והכל הולכים כמעט אך בשיקול הדעת ומה זה אוסיף אני העני בדעת, אך הלא זה כבודם ורגלם להשיב ולהודיע איך הייתי עושה אם היה בל ידי, והמה מעכ"ה נ"י יוכלו לגנות, כי אין אני מראשי המטות:

בשם האשה שנקראת מעריסה בלימלא ונשחקע שמה והיא נקראת ביטמא, הייתי כותב ביטמא למוד, והה"ג הנ"ל הביא שו"ת ח"ם בשם לביאה ונקראת לפני, שיש לכתוב לביאה המכונה לפני, ובמח"כ לא ידעתי בזה שום חידוש על השו"ע בשם יהודה דמתקריא לראון וכן במדינה זו כותבין יהודה המכונה ליב, שהרי שם ליב מולאו מלה"ק יהודה או אריה, ומש"כ בזהגהת רמ"א ואין חילוק בין הוא יולא מן השם או לא, פירושו בין שהכינוי הוא מיוחד לשם העיקר כמו ליב מיוחד לשם יהודה שנקרא אריה בפי יעקב אביו, בין שאינו אלא הסכמת המדינה, כמו משולם המכונה פייוש ואין טעם בזה הכינוי רק כן הסכימו, וכשרואין איש שמו פייוש הכל יודעים שנקרא מעריסה משולם מש"ה אפילו נשחקע שם העריסה לא מקרי נשחקע דכינוי מזכירו, משא"כ אם נקרא מעריסה יהודה, ושמו הרגיל פייוש, ועל כיו"ז כתב הרמ"א שם שנושין שם העברי עיקר ועל השני כותבין דמתקריא, שהרי שם הלגו אינו כינוי על שם העריסה, ובזה מיושב מה שנחקק הב"ש וש"א בסתירת דברי הרמ"א אבל כיוולא בזה אין ראוי לכתוב שם העריסה אלא בלא נשחקע לגמרי, אבל אם נשכח כי נקרא יהודה, אין ראוי להזכירו כלל, ומש"כ אחר ששני השמות המה בלשון לעז, כמו בג"ד, והרי נשחקע שם בלימלא לגמרי ולא ידע מזה רק אביה ואמה שזוכרים מה שהיה בשעת לידה, ואם הייתה חותמת במכתבים וענינים בזה השם היה ראוי לכתוב כחתימתה, משא"כ בג"ד שגם הוא לא ידעה מזה כלל, לדעתי לא הייתי כותב זה השם כלל ואפילו לא נשחקע לגמרי היה כשר אם כותבין שמה הרגיל ביותר כידוע, אלא מ"מ ראוי לכתוב גם זה השם הטפל משום שהוא מוכיח ביותר על אשה זו שהיא איש שיש לה שם טפל לבד שמה הרגיל, משא"כ כשנשחקע, ואין איש יודע משא"כ אין בזה הוכחה שהיא היא האשה, בשם ביטמא, ושם אינגאן, שיש כותבין בשני יסיתין ויש כותבין בטית אחד וכן אינגאן יש כותבין אינגאן:

מתחלה הנני אומר שאין לדון מדקדוק לשו"ק על דקדוק לשון אחר, והרי כותבין ירח אייר בשני יודין, מה שלא נמלא בלה"ק אחר חירק שני יודין אלא משום דשמות החדשים עלו מבבל, ושם נדחק חירק גדול, שהיה יוד אחד כמו נח נראה, וככה בשני יודין, ומהו לנו למדין שאין לדון מזה הלשון לזה הלשון, אלא כמו שאם נמלא בזה בלה"ק, היינו יש שמות שכותבין מלא ומסר, כמו בגימין ועוד הרבה ואין בזה שנוי השם שהכל אחד, ויש שמות שגראין קרובים ול"ז ומ"מ שני שמות המה כמו גרשם ורשן, ויש כ"מ הרבה בזה דאם שם אחד הוא אין לדקדק בזה, וראוי לכתוב כפי חתימת אותו האיש או האשה, ואם אין חתימותיהם ידוע לנו או שחומס פעם כן ופעם כן כותבין לכתחלה כהרגל אותו מקום לחתום, משא"כ אם שני שמות המה לריך לדקדק הרבה, ואפילו אם חיתם פעם כן ופעם כן יש לכתוב גרשם דמתקריא גרשן וכל כיו"ז, וה"נ בלשון לעז אם היא חותמת ביטמא יש לכתוב כן, ואם אין החתימה ידוע יש לילך בחר רוב החותמים, ואין לדקדק בזה כי הכל יודעים דאשה שמה כן, יש קוראים וכותבין ביטא, ויש קוראין וכותבין ביטמא, ואין להביט על לשון גלות שמתקדקין לכתוב בנוסח הראשון של אותו השם, ואנו אין לנו אלא לכתוב לפי הזמן באותו מקום שכותבין או נותנין הגט:

ומשיב הה"ג בשם אינגאן דיותר טוב להשמיט שם שיש בו ספק ומכש"כ כנוי האבות, לא הביטוי, שהרי לפי מכתבם עיקר שם האב הוא אינגאן ואינו כינוי והאך אפשר להשמיטו, אמנם אפילו יש לו שם בלה"ק שהוא שם העריסה ששם אינגאן הוא כנוי, וא"כ אינו משחקע שם העריסה כלל כמש"כ, מ"מ אין נראה להשמיטו כאשר עיקר קריאתו הוא אינגאן, הן אמת שראוי להשמיט שם שיש בו ספק, אבל בא"א, דהיינו ליב שאינו ידוע אם שמו מעריסה הוא יהודה או אריה, אי טוב יותר להשמיט שמו מעריסה, אבל בשמו העיקרי שנקרא בלשון ב"א אין הספק דאף כלל להשמיט, דאפשר לכתוב כך או כך:

כדון שם מימריה ש' ר"ת ז"ל שאין כותבין בנט, שהוא כ' חמשה וישראל, דא"כ לא היה ראוי להזכיר כלל זה השם אלא לכולנו בו כל שום וחגיגה, וע"כ אין זה אלא כפשר דבר דבשכיל שנעשה באיסור אין להפוס זה השם לעיקר מש"ה בכל אופן אפילו כשאין מזכירים שם העריסה כלל אפילו בחי' על השטרות ומכתבים מ"מ הוא העיקר, ועל שם הרגלי הרבה לכתוב דמחקר' כמו בשם בשכחה מחמת חולי' אם נזכר אך מעט הוא העיקר, ואם שלא נזכר שכחה זו בפוסקים, וגם יש לערער ע"ז מהא ש' הכ"ס (ס"ק ל"ב) בשם שו"ת הרמ"א דאפילו נשחנה השם מחמת שחוק הולבין אחר שני השם אע"פ דגם זה איסור ושחוק הוא מהולל מ"מ בבית דבא אחר מילתא כו' ויש להסביר ז"ל דגם דמזנה היא הכי היא הזכירה לפני המקום ב"ה והרי אם הייתה רוצה להזכירה לפני ד' לציבה הייתה בוכה להזכיר בשם זה, אלא בשמה מעריסה כי היכי שלא יהיה לה להזכיר עון ה"ג בנט אבה יש לעשות זה השם לעיקר, דבמעמד כזה, זה השם הוא עיקר, ואם שקשה עלי לקבל סברא זו מ"מ עלינו לעשות אונינו כאפרכסת ולשמוע הוראת גאון זל"ל:

אבר עדיין יש להרהר ע"ז ההוראה לעת כותב שכבר נשחנה המדינה במשך הכנים ואפילו אנשים כשרים שאין רגועים להתדמות לגוים קורא ג"כ ע"ש הארז האלכנן, וגם כי בחמת אחרי שכבר נהגו בזה השם שוב אין איסור בזה כלל, וכמו לענין שני בגדים במשך שלשים שנה מקודם אם היה מי מישראל לובש כובע של נכרי וכדומה היו קוראין אחריו מלא, ועתה שכבר נהגו בזה הרי הוא בגדי יהודי, וה"ל בשמות, מעתה יש לנו לדון ולהודות לפי האמן ופי' המקום והכו' דלא לוסף עלה:

והנה ראיתי בדברי חמיו הלידק ז"ע החליט הוראה זו גם מעט אחר עפ"י דברי בעל ג"פ וכו' דכל כנוי שאינו נקרא בשם הלידה כד' אזי אפילו נקרא בפני כל בשר הכנוי וגם עולה לחורה וחומס בשטרות בשם הכנוי עכ"ל כותבין לשם העיקר חתלה כי לא מכל למיטעי כו', והנה דברי הגאונים ז"ל שבוטין במנהג, שהרי בשם יהודה המכונה ליב כותבין על ליב לטובל שם העיקר יהודה אע"פ שחומס בבטרות ליב אבל כ"ז בלבין המכונה ולא בלבין דמחקר, דמשמעות דמחקר' שקוראין אותו כך, אבל קריאתו היא הראשון, והנהו לבדר דבריו וז"ל הב"ס (בס' קב"ש סקל"א) כתב בד"מ אשה שנקראת בשעת לידה שמחה ואח"כ נקראת וורידל כו' כתב הב"י הולכים אחר רוב העולם כו' וכ"כ בלבוש אבל דעת הד"מ לעולם מקדימין שם העיקר, וע"ש הלבוש כותבין המכונה כו' וראוי לדעת דמעולם לא כתב הב"י זה הלשון שהיה הב"ס בשמו, אלא כך כ' בב"ס אשה שנקראת שמחה בשעת הלידה ואח"כ נקראת אלגריאה [והוא מלה ספרדית שמשמעה פריד בלעז] נראה דחולטין בחר רובא, שם דקרי לה רובא אותו כותבין עיקר ועל האחד כותבין דמחקר' כה"ה דקרי לה רובא מרים ופורתא שרה דק' לי שם העברי כמו שם אחר עכ"ל הב"י וכ' ע"ז בד"מ אות כ"ג ואין נוהגין כדבריו, אלא שלעולם כותבין שם העברי וכותבין על הלבוש המכונה עכ"ל, ולעצמיהו אולי דעת הב"י דעל השם היוצא משם הראשון כותבין דמחקר' כמבואר גם בשו"ע שם סט"ז וי"ז מש"ה ס"ל דחלוי בחר רוב הקריאה בין אנשים אבל הד"מ ס"ל דבשם היוצא משם הראשון כותבין המכונה וא"כ אפילו הכל קוראין בשם הכנוי יש לכתוב שם העיקר חתלה וע"ש הנקרא בפי כל כותבין המכונה דמשמעו דזה השם הקודם מכונה כך והכל יודעים דכל כנוי יש לו שם עיקר כשכביל זה הוא מכונה כך, והב"ס העתיק לשון הלבוס וכתבו ע"ש הב"י והלבוס עצמו ארבע"י אחרי ריכשי בזה הסכים כה"ס שראוי ליתן בחר רוב קריאת בני אדם, ובזה הסכים כה"מ במשמעות המכונה שהוא ע"ש היוצא משם הראשון, מש"ה כתב אם רובא קרי אותה וורידל יש להקדים שם וורידל ועל שמחה דמחקר', ואם רובא קורין שמחה כותבין שמחה המכונה וורידל:

הא מיהא לכ"ע א"א לכתוב דמחקר' ע"ש שנקרא בין ב"א ביותר וזאת בחי' שנשחנה שמו מחמת חולי' או בשם המומר, אפילו הראשון הוא שם לעז והשני הוא לשון ק, וגמרא מפורשת היא בגיטין (דל"ה) אחא ער הדיא דמחקר' איה מרי והאי דמחקר' קאי על הדיא ולא על אחא, דאי על אחא היה ראוי לומר אחא דמחקר' א

אני מעולם הני מונע עצמי משני גיטין דאית בה עקולי ופשוט, ויותר ע"כ להשתדל ולנאת מספיקות, והייתי מסדר גט א' היינו חיה טויבא דמחקר' טויבא ומחקר' חיה טויבא אסנה, ואמינא טעמא דמר וטעמא דיד: :

והנה בגמרא איתא ההוא דהו קרי לה שרה ופורתא מרים כו' מפרשי היינו דרוב אנשים קרו לה שרה ופורתא מרים, ובגמ' הרי"ף מפורש ההוא דהו קרי לה רובא שרה כו' משמע דתליא בחר רבוי אנשים, מש"ה כשמסתפק מע"כ אי טויבא הוי רובא או חיה טויבא הוי רובא ופלג ופלג ודאי הוי, מש"ה הסכים לכתוב שני גיטין, וגסתפק עוד בשם חיה טויבא אסנה, אע"פ דדאי' אינו אלא מיעוט בפי האם והמקורבים לה, מ"מ הרי שם אסנה היה שם העריסה, ואע"פ שנשחנה בזה, דבעריסה נקראת אסנה טויבא, ונשחנה לטויבא אסנה, מ"מ הוא שם העריסה, כ"ז דעת כתר"ה, ולפי זה עתה בג"פ הנשלח מן הבעל וא"א לעשות שני גיטין מטעם ברירה, ע"כ הואיל מעכ"ה לעשות שליח לקבלה: **ואני** מדקדק מלשון הרמב"ם ושו"ע שכתבו בזה"ל ואם יש לאחד מהם שני שמות כותבין שם שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר, הרי דלא כתבו שם שהרוב מאותה העיר קורין אותו אלא שהם ידוע ביותר, אפילו לאותו אדם שקורא אותו בשם אחר מ"מ הוא יודע שיש לו שם אחר שרבים קורין אותו משא"כ זה השם אין ידוע לאותם האנשים שאין קורין אותו בזה השם שיש להאשה זה השם, וזהו פי' הגמ' דקרי לה שרה ופורתא מרים, ידוע היה שמה לכל בשם שרה אפילו להקוראין אותה מרים, ופורתא קורין אותה מרים, ואפשר דהקורין אותה שרה אין יודעין כלל שיש לה שם מרים, נמצא בג"ד ידועה היא ביותר בשם חיה טויבא, ולא בשם טויבא, שהרי אנו מסתפקין בשם טויבא אם היה הרוב קורין אותה כך או פלג, וכו', אם היו האנשים שקורין אותה חיה טויבא יודעים שאפשר לקרוא אותה טויבא לבד למאי יקראו אותה באריכות חיה טויבא, אלא כסבורים הם שלא תדע בשם טויבא לבד אם מכונים לדבר עמה, משא"כ הקוראים אותה טויבא יודעים שמה ג"כ חיה טויבא, אלא שמקריים בדיבורם ויודעים דקרי לה טויבא לבד תענה עכ"פ שם המורגל וידוע ביותר היא חיה טויבא ואך הוי דמחקר' :

וע"ד אסנה, לדעתו אין בזה שם העריסה אחרי שנחלק, ומה לי שזכר זה השם בעריסה אחרי שנעקר ממקומו, והרי אסנה טויבא, וטויבא אסנה שני שמות הן, וא"כ טוב לפני מעכ"ה כ"י שלא ליתן נגד הרב דק' ואמושתש שלא ירלה לסדר גט בשליח לקבלה נגד החלטת הרמ"א, ויעשה גט אחד בשם חיה טויבא דמחקר' חיה טויבא אסנה, ודמחקר' טויבא, ושלוש על ישראל:

נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן עא

להרב האבד"ק שיטאווע.

והנה התחקה מעלתו ש' בהוראה באשה שמה מעריסה שם לעז יהודית הנהוג במדינת פולין כמו האדא, ושנו שמה בלשון אשכנזית ומחקר' לה האלכנן, לכתוב שמה בנט פטורין האדע דמחקר' האלכנן ותקע עצמו לדבר הלכה זו עפ"י דעת חמיו הגדיק ז"ע והגאון מוה"א פאסוועלער זל"ל שכתב דשם של יהדות שיקר מאחר שכתב כדת משה וישראל, ורגונו ז"ל דשם הבא בשכיל התדמות לעז"ג הוא אסור ואינו כדת משה וישראל [כאשר כן הוא ודאי, ובלעס אחר ברה"ק הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, כי כשהוא לבדד ומכביל עצמו מעו"ג גם הוא ישכון במנוחה, והכל מכבדים אותו, אבל ובגוים כשמעורב עמיהם לא יתחשב, הוא גרוש בעיניהם מהם עצמם, ובגמ' סנהדרין (דף ק"ד) איכה ישבה בדד אר"י אחר הקב"ה אני אחרתי וישכון ישראל בשם בדד וגו' עכשיו יהיה בדד מושבם, פי' ראוני היה שיכון בטח בדד עין יעקב שהיא סגולה יעקב, עכשיו שנקפו להתערב עם עו"ג יהיה בדד מושבם מרוחקים מהם בתורת ציון], והנה אין לחשוב דס"ל להגאון ז"ל דשם נעשה באיסור הוי

על כן טוב יותר שיתלון, וכדומה דברים כבוסים, ואם מכ"מ רואים להתייבס מניחים אותם, וגם זה הנני מניד למע"כ כ"י שאם יודע בטיב היבס והיבמה שלבס גם זה עם זה וראוים לחשרם שכבר בא עליה, קודם שבאו למע"כ כ"י או יש לחוש שמא יבא עליה אחר חליה ח"ו, יותר טוב שייבס בהיתר ולא באיסור. היינו שיקדש אותה תחלה, בלשון שמקדשין כל אשה והכתובה י' לה נוסח מפרש בעור זה"ע (ס' קס"ו), אלא שיש לשטות איזה דברים ט"פ הכדל המעות שהיה בכל נוס' כתובות מאז ועד היום, היינו במקום שכתוב שם פשרים וחמש חזי רחוי ליכי, כותבין כסף חזי מאתן רחוי ליכי ומע"כ ישכיל לתקן הכל כחכמתו. וה' יורה ישרים בדרך התורה והמורה, וישמור את מע"כ כ"י שלא יהיה נכשל בהוראה, וההולכים לרגלו, ולדבריו יתלון, יעשו כטוב וכישר בעיני אלהים ואדם, כנפש העמום בעבודה רבה :

נפתלי צבי יהודה ברלין.

סימן עג

ב"ה א' י' אלול, תרל"ח, וולאזין.

כבוד הרב הגאון וכו' בש"ת ס' חזקיהו מדיני נ"י.

יהי ה' עמי, להבריאהו ולהחלימו.

מכתב מע"כ נ"י מן כ"ב מנ"א האיר נגד עיני, ואיני כדאי דאחי מרחוק למשאל בן, אכן רטון לריק הוא כבודו, והוא אם אפשר לעשות חליה בבית היבמה משום כבודה, וגם כי לא תכין לדבר ולעשות אשר עליה במקום רואים מפני הכושה, והנה כל יקר ראה עיני היפה בשו"ת הר"י מינש (ס' קי"ז) ובד"מ בשם שה"ג [והוא ר"פ מ"ח] ותבן לה כי הכתוב ועלתה יבמתו השערה אינו למזה שיהא במקום ב"ד, ולמדו רבותיו מדאיתא ביבמות (דף ק"א ב') א"ר לריכי דיני למקבע דוכתא דכתוב ועלתה יבמתו השערה, וקשה אמאי לא נימא הכי בכל מקום דכתוב במוליד שם רע דכתוב והולידו וגו' השערה, וכתוב וזעזע עליה השער, ולא נקבע מתחלה אותו מקום לשיבה זה, ומלן דתחליה בעינן למקבע דוכתא, אלא משום דבכל מקום דמשמעות זקנים היינו ב"ד ממש, כתיב השערה דמשמעו במקום ב"ד לאפוקי בשעה שב"ד בביתם עוסקים בד"א בהיות העולם, משא"כ בתחילה דזקנים לא דוקא אפילו הדיוטות, ולא כתיב לשון זקנים אלא משום דבעינן שיוודעין להקרות כעין דיינים [וכבר עמדו ה"ח מ"ח אה"א לא קאמר דבעינן שיהיו בקיין בכל דני חליה והישב דוחק, ולי נראה משום דבכל מעשה החליה אם היבס ת"ח יודע הכל אין לריך הדיון לדעת, משא"כ קריאה אפילו היבס והיבמה יודעין לקרות מכ"מ מזה שהדיינים היו מקריין, מדכתוב וענתה וכדאיתא בירושלמי ביכורים (פ"ג ה"ד) אין עני' אלא מפי אחר, ואחר שכן דאפילו הדיוטות א"כ למאי כתיב השערה אלא דבעינן קביעת מקום ובאזה מקום שירעו :

מענה דה הכתוב אינו למזה שיהא כמשמעו, א"כ גם הא דכתוב ועלתה יבמתו, ג"כ אינו למזה שיהא כך אלא ממילא הוא שאין הב"ד קובעים בבית היבמה, ולא עוד אלא שבירושלמי כרך מלות חליה הלכה ו' למד מזה המקרא שהיבמה מדרק אחר היבס [ר"ל דס"ד אחר שהמטה על היבס ולא עליה מחייב הוא לדרוק אחריה לקיים המטה קמשמע לן דמכל מקום אחר שהיא נזרכת להחירה ע"כ היא מחויבת לדרוק אחריו, ומהו ראה דלא כהגאון חכם גבי שכתב דחליה אינו מזה אלא היתר האשה, דא"כ פשיטא שהיא מחויבת לדרוק אחריו ומאן דכתיב ליה אזיל לבי אסאי, ועיין מה שכתבתי בזה בהעמק שאלה (ס' קג"ד אות א') במ"ד], הרי שאינו כמו רק מזה מש"ה כתב הר"י מינש ז"ל בזה"ל א"כ העיני מסור להם שיקבעו במקום שירעו חוק מבית היבמה עצמה שאין להם לעשות זה ולהכריח אותו שילך אללה שאינו חייב בזה מן הדין עכ"ל, מבואר שלא מחמת שאנו קוראים ועלתה וגו' אלא משום שאע"ג שהיבס מחייב לילך למקום שהב"ד קובעים מקום, כדכתוב וקראו לו וגו' מכ"מ אין להם לעשות דבר שיהיה נראה

איה מרי בר הירא, אלא כמש"כ והרי הירא לא נמלא בלה"ק ואיה הוא שם בתורה איה וענה, וכן מרי הוא מלשון אדנות [אלא שבשו"ת הרמ"א (ס' פ"ד) לא כתב כן], אלא משום דרוב ב"א היו קוראין הירא הוא הקודם והעיקר, ובוה מתיישב מה שהקשה הב"ש על פסק הרמ"א בשו"ת בפעסלין אסתר דהקדים פעסלין לאסתר אע"ג שהיא לעו, ושאר בקי', וראיתי מיישבים דשם הוא משום שלא נכתב דמתקרי בינתיים, וליתא כמבואר בשו"ת רמ"א (ס' פ"ד) שלא הסכים לאותו המסדר שלא כתב דמתקרי בינתיים, ומכ"מ ליה הסכים להקדים פעסלין לאסתר אבל העיקר הוא במש"כ הרמ"א שכותבין ע"ש לעו המכונה, והוא בעלמו כתב מי שיש לו שני שמות שם עברי שגולה בו לתורה ויש לו נמי שם בלשון לעו עושין שם העברי העיקר ועל השני כותבין דמתקרי ונתקשה בזה ג"כ הב"ש בס"ק ב' ל' לא למה לא יכתבו המכונה, ובאמת לק"מ דא"ל לכתוב המכונה ע"ש לעו, אלא שהוא נקרא בזה הלעז משום דשמו בלה"ק הוא כך, ומש"כ הרמ"א ואין חילוק בין אם הוא יולא מן השם או לא, ה"פ בין שם הלעז יולא בלשון לעו כמו מן אריה בלשה"ק יולא בלעז ליכ בין שאין לכתי טעם כמו מן ילחק נקרא אייזיק, שאינו אלא הסכמה בלי טעם, אבל מ"מ הכנוי כך משום דשמו העברי כך, מש"ה כותבין המכונה, משא"כ אם שם העברי יהודה ונקרא בפי כל אייזיק א"ל לכתוב המכונה אלא דמתקרי, ובוה מיידי הרמ"א וא"כ בפעסלין אסתר דלעולם אין יינא הכנוי מן אסתר לפעסלין, דא"ל לכתוב אסתר דמתקרי פעסלין הדר הדינא קרי לה פעסלין, ובע"כ לריך לכתוב פעסלין דמתקרי אסתר כ"ז ברור, ומעתה אם באתם הענינען הוא כנוי לשם האדם יש לכתוב האדם המכונה האננען, אבל לכתוב דמתקרי בינתיים, זה א"ל במקום דרובא קרי האננען :

כ"ז כתבתי הוראה לטו איך לכתוב לכתלה, בכ"ז אם כ' דמתקרי כשר וכמש"כ הב"ש בשם שו"ת הרמ"א שאם כתב דמתקרי במקום מכונה כשר :

בדבר ששמע משמי דכתיב ה"א בסוף שם היולא משם הקודש, אינו רק גבי שמות נשים, אבל לא גבי שמות אנשים, כן הוא ידיר, ולא זה בלבד אלא אפילו גבי שמות נשים אינו אלא ביו"א משה"ק דכתיב ה"א בסוף כמו כנוים משם שרה יבקה וכדומה, אבל לא משמות שאין ה' בסוף כמבואר בב"ש בש"ג בתרא כיוני לבת שבע, וכן עוד שם בת שבע המכונה בשא וכן הרבה ובמח"כ הגאון ט"ג שכתב בשם אסתר ששמע אשה ששמה אסתר, ואין לכתוב באלף רק ב"ה"א כיון שגראה שגור משם אסתר יב"ט היא בשתיים, חדא דאם היה נגזר מאסנת יש לכתוב באלף יעצם שכתבתי, ובאמת הוא שם הנמלא בס' עזרא ב' פסוק כ' בני אסנה. והמקום ית"ש יורנו דרך לאמתה של תורה, וישמרנו מהוראה שאינה ברורה ושלום מע"כ ש' יגדל וירוס, כנפש

ידידי נפתלי צבי יהודה ברלין.

סימן עב

ב"ה ג' ער"ח אייר תרס"ו י"א, וולאזין.

להרב וכו'

הדעפישע ע"ד החלוק וחלולה הגיע. והנה בלא ספק, שמה שקורא מע"ל חלוק וחלולה, אין הפי' שכבר חלן, דא"כ אחר חליה היא אסורה על היבס מה"ת, ואסור לבוא עליה וכו' בכל מיני כפיה שאפשר להרחיקם זמ"ז אכן אם עדן לא חלן, ומע"כ כ"י קריא אותם חלוק וחלולה, משום ששומרים לחלן, ולשון בני אדם שקריין לזה חלוק ולזו חלולה, והמה רואים יותר ביבוס, ויש בזה מחלוקת הראשונים אם מניחים אותם למנות ביבוס או לא, ואין קי"ל דאין מניחים אותם לייבס, היינו שמוכיזים אותם בדברים כביס' כי אשת אח הוא באמת ערוה וחייבים עליה כיה אלא שאם מחויבים לשום מלות יבוס היתירה חורה וגם מזה להקדים לאחיו שם אבל אם אינו לשם מזה יש לחוש לאיסור כרת

חלינה פסולה לא מקרי כלל וכש"כ החוס' (בדק כ"ו ע"ב) דחלינה פסולה לא מקרי אלא במידי דמקליס הויקה חיה ברור, ולא משהינן מלות חלינה כלל, [וע"פ להלן אות ד' שנסמך דברי מ"ע מע"א] וא"כ היה עולה על הדעת שאחר שתחלוץ ולא תהא אסורה על בעלה אלא מדרבנן מש"ה תלא מיד ולא סגי בהפרשה, כמו במעוברת חבירו, אבל אכתי אני אומר דאין להוליך מיד חדא שאין למדים דברי סופרים מר"ם כדחתן במס' ידים, ואם אמרו במעוברת חבירו, נלמוד מזה באיסור טשא יבמה לאחר חלינה שאינו אלא גזירה משום דמחלפא באשה שהלך למדה, ומכש"כ דיש מקום לחלק באשר ילא מזה שלא יגרש תקנת הולד :

אבר בזה אני מודה לבני הה"ג ש' שאפילו אחר שתחלוץ אסורה עליו עד שתלך, ויהיה בזה תקנת הולד, וביותר ביחוד באותו מעשה שחושש אני שגם זה שקר ואינה מעוברת כלל, והמה עבירי דמסקרי :

ב אכן עדיין אני אומר שאם אפילו אינה מעוברת, אחר שאנו סומכים ע"ד יחידאי שהוא בזה"ג, ניקו ונסמוך על רש"י שמחיר לבטל שנשא גם בלא בנים כלל כאשר ידוע. והנה ידוע פרש"י (בדק ז"ב) אם היה יבמה כן וזו נשאת לשוק כו' וע"י מסיק הנמרא אם היה יבמה ישראל נותן לה ימי נס והותרה לו. הן אחת שהגאון רע"א ז"ל החליט דגם לפרש"י רק ליבמה הותרה ולא לבעלה ומפרש בל"ק אתגורי איתגר לא משום שהיבם מוכרח לחלוץ אלא אפילו רוצה לחלוץ אסור משום קנסא, ובאמת ראיתי בחי' רשב"א יש מפרשים כן, אבל אינו כפשוטו של לשון אתגורי אתגור וכנש"כ הרא"ש דאם מדעתו חולץ אין זה אתגורי אתגור, וזו יש לי להוכיח דעת רש"י דיותר יש לאסורה על יבמה מעל בעלה דבגישין (ר"פ) פי' נשאו אין דכחו בא"א יש גזרה שמה יאמרו גירש זה וכשא זה כו', ה"ג יש ביבמה שמה יאמרו חלץ זה כו'. והחוס' הרבו להקשות ע"ז דא"כ למאי לריך לסברא דמחלפא באשה כו' תיפוק לן דכאן גופא איכא גזירה מש"ה כתבו דכאן ליכא גזירה עפ"י הסוגיא דיבמות (דף ז"ר ב') אשתו דבמזיד אסירא מדאורייתא כו' וא"כ ביבמה דזינתה מותרת ליבמה לא היה מקום לגזור, ולענ"ד פרש"י מוכרח, דסוגיא דיבמות אינו אלא חלק דר"ע דמתיר באחות אשה אפילו קידש את האשה כו' דיש ג"כ גזרה שמה יאמרו תנאי הוי ליה בקידושין, ומ"מ לא גזרו, מש"ה שפיר מחלק בהאי טעמא, אבל אכן קי"ל בזה כר"ע דקידש אה"א כו' ונשא אחותה אשתו אסורה עליו משום גזירה חף ע"ג דבמזיד לא מיחסר, אלא משום דקא עבדא איסורא קנסו וגזרו משום שמה יאמרו וא"כ ביבמה ג"כ איכא גזירה שמה חלץ כו' אבל משום גזרה זו אינו אסור אלא על הבעל, ומכ"מ אסור גם על השני משום דכיון דנאסרה על ידו לבעלה הראשון מש"ה אסוריה גם עליו כמו בזנות, והיינו שכתב בהגהת רמ"א אה"ע (סי"א ס"א) וה"ה אם נאסרה בשבילו לבעלה אסורה לו, פי' אפילו באופן שהוא לא זנה אלא נאסרה משום גיירה, ובתנא דנחקו האחרונים ז"ל בפי', ומעתה זה אינו אלא באשה משא"כ ביבמה אפילו איכא גזרה ואסורה ליבמה, מכ"מ היה לנו להתירה לשני דאפילו בזנות לא נאסרה עליו, מש"ה מחפשא הג' דמחלפא באשה כו' הרי דעת רש"י ברור דיותר יש לאסור ליבמה מלבעלה שנשא אותה, ולא כהגאון רע"א ז"ל :

א אלא שהגאון ז"ל חקע עצמו לזה הדוחק משום דפשיטא ליה דגם לשמואל הוי ספק ממזר לפרש"י, וא"כ פשיטא שחלא משני, אבל אש"ג שרבותינו החוס' הבינו הכי דעת רש"י ביבמות (דף מ"ט), מכ"מ תמוה הוא, דא"כ למאי לריך הש"ס לומר ואב"י מהספקא ליה אי כרב אי כשמואל נימא דאב"י כשמואל ס"ל דמספקא ליה והרי קי"ל כשמואל אלא עיקר דעת רש"י הוא כמש"כ בהש"ס (סי' ז"ה) לפרש דעת השאלות, דלרב דאמר דלא תהיה אשת המת וגו' גם ללאו גם דלא תפסי בה קידושין, א"כ ס"ל והוי כאשת איש אלא שאינה בחנק והוי כאשת קטן בקידושין (דף י"ט), ולפי זה הולד ממזר, אבל שמואל חולק בפשיטות על רב דלא הוי כא"א ואין הולד ממזר והוא משום דפשיטא ליה דלא תהיה לחדא הוא דלחי או ללאו ותפסי בה קידושין, או דלא תפסי בה קידושין ואין בה לאו, והיינו דאיתא שם (בדק כ"ה), יבמה לשוק למ"ד בלאו

נראה שהיבם טפל לה, אבל אם היבם מרוזה בכך, אין בזה שום חשש, אבל לשון שה"ג ר"פ מ"ח שהיבם והיבמה באין למקום שנתעורר שגאמר ועלתה וגומר, משמע שכך הוא עיקר המלוא שהם ילכו לבית הוטר, אלא שאינו לעיכובא :

ורמעשה היה לנו לחוש לדעת שה"ג לחומרא אם אפשר לעשות החלינה בבית שכנתה של החלונה, כי היכי דלא תיבעית, אכן אם אי אפשר ויש לחוש לקלקול בגוף המלוא אזי יש לסמוך על הר"י מיגש אם היבם מרוזה בכך :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן עד

ביבמה שנשאח לשוק.

בעז"ה ולשמו ית"ש.

עד עסק בים בעיר פענא, באשה אלמנה וסאל השו"כ משם ממנו אם אפשר להתירה להנשא לפני ג"ח דהבנתה באשר היא עניה ועובר אורח רוצה לישאה וליקחנה לעירו ואינו רוצה להתחין והשכנו כי אי אפשר בשום אופן לינשא לפני ג"ח כדון והנה כחך ממנו השואל כי היא זקוקה ליבום באשר מת בנה ואח"כ בעלה, והתירה השו"כ לינשא אחר ג"ח, וגם הנה הרה, ועתה נודע הדבר שהיא זקוקה ליבום, ואנשי עיר פענא מבקשים להתירה לבעלה באשר הם חולים מן הנזר ואם יהיה הכרח לגרש ולהפדר זמ"י יוכל להיות שימותו או יחליפו ר"ל :

הנה כבר הורה זקן רבינו הגרע"א ז"ל אשר בשעת הדחק דיש סכנת הולד אפשר לסמוך על בזה"ג דביש לה בנים לא חלא, וה"ג בסכנת עצמם, ובני הה"ג מ' חיים ברלין שיחיה מטיל הסק דאנשי העיר מפחדים אותנו, וגוים אינש ולא עביר, וגראה דיוכ"ו מורי חשש אמת לא יאל וספק סכ"ג הוי שעת הדחק, ועיקר סברא דגוים אינש ולא עביר דאיתא במסכת שבועות, מקורה בזה"כ פי' בזה פ"ח, אחרי נמכר גזולה תהיה לו, בא ואמר הרי אני נמכר יכול הזקק לו ח"ל אחרי נמכר הא אין אמת זקוק לו אלא משימכר, ופשוטא דברייתא דהטעם משום שאין אנוהו חוששים לדבריו שנגזם לנו כדי ליתן לו מעות, אבל אינו דומה אדם שאומר על עצמו שיעשה עבירה לאחרים שאומרים שיש מקום לחוש לדבר לפי הכרתם אותו איש ואת שחו, ואש"ג שרואין אנו דעבדי הני אנשי דמסקרי שהרי בשאלה הראשונה הודיעו שתנשא לאיש שלא בעדים, והרי נשאת לא מערים, וגראין הדברים שמתחלה בקשו אם אפשר להתיר בשעת הדחק, שוב לא איכפת להו אפילו שלא בשעת הדחק, מכ"מ מיד חששא לא נפיק וה"ו שה"ד :

שוב הטיל בני הה"ג שיחיה ספק, באשר עדיין לא נולד ואין לה בנים מקרי ואפשר דמודה בזה"ג שחייב להוליכה מיד ואין לנו לחוש ללעו הולד שהיה אחרי כן, ולי נראה דלא מיבעיא לפי המלאת שו"ת מנחת עני דיבמה שזינתה והיא מעוברת א"א לחלוץ כ"ו שהיא מעוברת חבירו משום שאינה עולה ליבום וא"כ לא תחלוץ עד אחר שתלך, ואסורה מה"ת לבעלה, ובאיסור מה"ת סגי בהפרשה עד שתלא מן האיסור כמש"כ החוס' יבמות (דף ל"ו ע"ב), וז"ל סגי בהפרשה עד שתלך ותחלוץ, ואז תהיה בכלל יש לה בנים, ואפילו לא נימא כש"מ מ"ע, והכי נראה שטעה הרבה בכלל כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחלינה, שזה אינו אלא באיסור שאין קידושין תופסין בה כדאיתא ביבמות בד"כ, וא"כ דוקא מעוברת אחי שמת, וכן ג' חרשי הבחנה אינו עולה לחלינה שהרי אם תלך אין קידושין תופסין בה מש"ה אינו עולה לחלינה, וכמו שאם בא עליה אין ביאתה פוטרה, משא"כ מעוברת מאחר, אינה אלא כנדה שאסורה ליבם וחוללת, ומשום שאם גם בא עליה בנדחה פוטרה מתיקה ומטעם שכתבו החוס' ריש מסכת יבמות, ויש להוסיף משום שנדה תופסין בה קידושין וקרינן בה לקחת את יבמתה, אלא שאסור לבעל, אבל אם עבר ובעל ה"ו קנה, ומש"ה זוקקת ליבום, הא מיהא ברור שאין במעוברת חבירו משום שאינה עולה ליבום ואפילו

כלאו לאו למ"ד בעשה עשה, והתוס' מחקו גי' זו, אבל נוסחא קדומה לאו דבר ריק הוא:

הא מיהא פשיטא לנשמואל אינה כח"א ואין הולד ממזר, מעשה סוגיא (דק"ז ל"ב) מחוורת כשחלה כפרש"י, דלפי' התוס' וס"פ דבקדושין מ"י, ז"ל הא דא' נותן לה שני גט והותרה לו, הא דאשמועינן ויורה לו, ל"ד אלא קמ"ל שהוא מוכרח לרש ואל"כ הכי מבע"ה מגרש שני ונושא יבם וכלשון גמ' גיטין (דף פ"ט) מגרש שני ונושא רהשון, אבל לפרש"י דנשואין מ"י שפיר אשמועינן דלא גזרינן נשמואל כלל ולא כסוגיא דגיטין הנ"ל ואפילו ליבמה הותרה, ולא גזרינן שמא יאמרו חזן זה כו' דק דאסור חמור דא"ל קטנו וגזרו ולא ביבמה לשוק שבלאו, וכש"כ דאס' חזן היבם ברטון דשריא לבעלה, ולפי זה ודאי רחוי לפסוק כרב אשי, והו' דעת רש"י ז"ל, אלא שכל הפוסקים פליגי על שיטה זו, אבל בשעת הדחק כדאי הוא רש"י כו', [ואע"פ שבפרדס הגדול הביא מעשה שאסר להמקדש ג"כ, ע"כ אינו מרש"י ז"ל שהרי בפי' כהן דמ"י כנשאת]:

ג עוד יש לנו לחקור אחר היתר, והנה בירושלמי יבמות ר"פ האשה רבה איתא עד כדון ביודעת שהיא ח"א, באינה יודעת שהיא ח"א, פ' מהגיתין מ"י"ב ויעה שהיא ח"א ולריכה למידק שפיר למיפק מאסור אבל אם היא אינה יודעת שהיא ח"א, וא"כ לא היה לה למידק, ופשיטא מהא דתני תמן כל העריות ח"א גט חוץ מא"ל בלבד ר"ע מוסיף אף אשת אחיו ואחות אשה, ופי' בעל פני משה שהביא ראיה מדתניא חוץ מא"ל בלבד משמע אפילו אינה יודעת שהיא ח"א, ולפי זה הפירוש א"כ לפי גי' הבריתא בש"ס דין (דף ק"ד ב') בזה"ל חוץ מא"ל שנשאת ע"פ ב"ד משמע שהיתה יודעת שהיא בחוקת איסור ונשאת ע"פ ב"ד, אבל באינה יודעת אינה הוכחה שקטנו בי"ג דברים, וזהו באמת דעת התשב"ץ שהביא בפ"מ (ס"ז ס"ק קע"ג), ואע"פ דדקדק ל"א פ' הג' חוץ מא"ל ונשאת ע"פ ב"ד, מכ"מ דוקא בהיתה בחוקת איסור ומש"ה תני ונשאת ע"פ ב"ד כסופא שלא כדרך הבריתא למחוי הפשוט תחלה אלא ללמד דוקא ח"א שהיתה לריכה להיתר מיהא, איברא קה"ע פ' ההוכחה מוסיף ר"ע מוסיף כו', וכמו דשם אין נ"מ ה"נ בא"ל לת"ק, א"כ גם לש"ס דין אין נ"מ בא"ל, והכי סוגיא הפוסקים בשו"ת הרשב"א ומהר"ק והובא בזה"ע סוף סי' י"ד ידוע:

אמנם הרשב"א כתב דטעם דמיכל בת שאול שלא נאסרה משום גזרה, הוא משום שהיה בהוראת ב"ד, וכבר נשתפכו ע"ז דיות הרבה, והעלו דדוקא בהוראת ב"ד הגדול דשאלו ובית דין, משא"כ הוראת ב"ד שלנו, והט"כ מחלק עוד דנ"מ בין טעות הוראה לטעות במעשה, ולי העני עדיין לא נתיישב בזה דברי הרשב"א ז"ל שהרי היתר ע"פ עד אחד הוא הוראת ב"ד הגדול מדסקיל וטרי אי הו' כמו יחיד שעשה ע"פ הוראת ב"ד, שאינו אלא בהוראת ב"ד הגדול, וגם שקיל וטרי אי מקרי טעות הוראה או מעשה, ומכ"מ י"ג דברים בה:

וידעתי שאפשר ליישב לפי מסקנת הג' דעיקר היתר ע"פ עד א', הוא משום חומר שהחמרת עליה בסופה כו', ומש"ה שפיר גזרו בה, אבל מכ"מ קשה לפי הס' דעד אי נאמן בא"כ ר' להוציא מחוקת איסור ואין לדחות דא"כ אינו הוראת ב"ד דהוי כשני עדים, הא ליתא שהרי בפי' תנן ברישא נשאת ברשות ב"ד ובסופא נשאת שלא ברשות היינו בשני עדים אלא ע"כ דאפי' אי נימא דע"א נאמן בכל איסורי תורה להוציא מחוקת איסור, מ"מ מחוקת איסור אשת איש אין להחיר בנקל, והכי מפורש בריש מסכת גיטין אבל הכא דלחמוק איסורא דא"ל הו' דבר שבטעוה ואין דבר שבטעוה פחות משנים, וכתבו התוס' דקאמר הכי משום מ"ד ע"א נאמן באיסורין ואין הכוונה הו' דבר שבטעוה כו', דא"ל פשיטא דבעינן שני עדים משום דבר דבר, אלא כפרש"י ואין דבר שבטעוה רחוי להחיר כו', אבל ודאי עיקר דבר דבר אינו אלא להוציא אשה מבעלה, ורק דמכ"מ יש להחמיר בזה משא"כ איסורין, ומש"ה בעינן ב"ד והיינו ששבו ב"ד של שלשה ויקבלו העד, כמבואר ביבמות (דף ק"ב) והואיל ואחאי לבי דינא כו', והמה יעמדו על הצד, מאחר שכן אין נ"מ בין אי נימא דבכה"ת עד אי נאמן באיסורין או לא, אלא דאי בכל התורה ע"א נאמן באיסורין, סגי

לן בחומר דא"ל דבעינן ב"ד, ולא כמו בכל איסורי תורה אבל עפ"י ב"ד יש להחיר גם בלא חומר שהחמרת בסופה, וא"כ להאי ליבנא אחאי גזרו בי"ג דברים, הא הו' הוראת ב"ד הגדול כלשנא דבריתא יקוב דין את ההר כו', אלא נראה דהרשב"א ז"ל לא אמר אלא באינה יודעת שהיא ח"א דע"פ דין לא היה לנו לקבוע כלל בזה, דלא הו' לה למידק, אלא מכוס דמכ"מ גזרו משום יודעת שהיתה ח"א, ובה שפיר קאמר הרשב"א דאם היה ע"פ הוראת ב"ד לא גזרו:

אחר שכן, יש לנו מקום לומר כזה ביבמה לשוק, דאע"פ שגזרו בה משום דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדה, מכ"מ לא גזרו אלא ביודעת שהיא זקוקה והותרה, והו' לה למידק משא"כ באינה יודעת שהיא זקוקה כגון שהיה מוחזקת שאין לו אח ונשאת, ואח"כ בא אח, בזה לא גזרו אפיו ח"א, והכי דייק לבון הנמרא מיחלפא באשה שהלך בעלה למדה, ולא אמר מיחלפא באשה ח"א: **וי"ש** לנו עוד סברא לומר דה"ה בסוברת דבטולא לה בן שוב לא תהא זקוקה לעולם, והיאך ביודעת שהבן אינו פוטר אלא בהיותו חי אחר בעלה, א"כ אין להכריז ברור לה שיהיה פטורה מן היבם ומי יודע מה יהיה וכן בגרה הפוטרת והיא יודעת שאם היא חלוצית אינה פוטרת, אלא שטענה כסבורה שהיא אינה חלוצית, וא"כ הו' לה למידק לנאת מחוקת איסור, אבל אם כסבורה שנפטרה לעולם, הרי אינה יודעת שהיא זקוקה ליבם כלל: **הן** אמת שאינו דומה גידון דין לטענה בקידושין שהיתה בחמת בחוקת היתר מבא"כ נאיה היא תיכף עומדת להיחקר ליבום אם ימות בעלה, מכ"מ הרי בירושלמי הגיל' תלי בה באינה יודעת שהיא ח"א, ולכאורה הכי מביני עד כדון שהיתה בחוקת ח"א לא היתה בחוקת ח"א, אלא דהיכושלמי תולה בספק רק בדיעתה, ומשום שאם היא יודעת שהיתה בחוקת איסור שפיר הו' לה למידק משא"כ באינה יודעת, וא"כ בגידון דין שההמונים סבורים שהולך פוטר לעולם, וא"ל שוב למידק, ולכ"ע לא גזרו ביבמה אלא באופן שדומה לנשאת שהלך בעלה למדה, ולא באופן שדומה לנשאת בקידושין:

ד אחר שנשמוך על דברינו, שמוחזקת לבעלה אחר חליה, יש לחקור אם חייב הבעל לגרש לפני חליה ואח"כ יחזור וישאלה או לא, וכבר העלו החאמונים ז"ל ספק בזה כמבאר בפ"מ (בסימן קנ"ט סק"ג) בנתיקתה לאחר אי רשאי היבם לחלק משום שאינה עולה ליבום, והנה הודו גם המה ז"ל דעת הראשונים ז"ל אינו כן, אלא שחזרו לנאות הפתח הידן חוללת והיא אינה עולה ליבום, ואפי' תמה, שהוא משנה משורשת בפ' החולין שומרת יבם שקודם אחיו את אחותה כו' מת יבם מוציא את אשתו בנט ואח' אשת אחיו בחליה הרי דאע"פ דלעולם אינה עולה ליבום מכל מקום עולה לחליה, והטעם ברור דהא דאינו עולה ליבום כו' אינו אלא במי שאחר מיתת הבעל לא היתה עולה ליבום, אבל אם נעשה אח"כ מעשה שאינה עולה ליבום שפיר עולה לחליה, ומהטעם זה ג"כ נסתד שו"ת מנחת עני הנ"ל:

ועדיין יש מקום להסתפק, דנהי דהוי חליה אפי' בשעה שהיא ח"א. מכ"מ היא חליה פסולה, שהרי ערובה דא"ל מקלים הויקה ויבשלמא הא דהגן מת יבם כו', א"ל לתקן ולעשות חליה כשרה, אבל כנשאת אפסד לגרש ולעשות חליה כשרה, וא"כ יהיה חלוי בשני ליבוי דיבמות (דכ"ז) בזה דשמואל, ובמחלוקת הפוסקים אי קיי"ל כל"כ דלמישגר נפשה פטרה אפי' חליה פסולה או כלשנא קמא, אבל באמת כל זה ליתא, דלכאורה קשה טובא אחאי כנושא אחות זקוקתו נדחית היבמה לגמרי מיבום וחליה, ואפילו בקידש אחות זקוקתו האריך הרשב"א בחי' והעלה דע"פ ד"ת נדחית לגמרי כמו בנשואין, ובנשאת היבמה שהיא נעשית ערוה דא"ל לא נפטרה מחליה כלל, מ"ש ערובה דא"ל מערוה דאחות אשה, הן אמת שהתוס' (דף פ"ו) יישבו בתרי טעמי, מכ"מ הרי מזה נושא מוכח דא"ל לא מקלים הויקה אלא שאסור ליבום, ויחדע שאינו דומה איסור ח"א לבארי עריות בזה שהרי כל העריות פוטרת הגרוה, משא"כ איסור ח"א אינה פוטרת לרתה כמש"כ תוס' בד"י בשם הירושלמי דאפילו לר"א דמשכחת לרת ח"א מכ"מ אינה פוטרת הגרה, אלא דאיסור ח"א אינה מקלים

אבן בענינו נראה דהראשונים אף ע"ג שלא הסכימו לדעת הגאונים מכל מקום עמדו על דעתם וטעמם, אלא שלא נתקבל אלם ונחלקו בזה דבני בעל המור עם פירוש לרש"י כאשר יציא :

ובתחלה נבאר דברי המור שהביא בשם ר"ג שתי הוראות א' ריבס כופר אי בשעת נשיאין היה מומר אינו זוקק, ב' דאם היה הבצל כופר א"ל חליה ויבוס דהא לאו אחי הוא, ורקשה המור ביה"ל ולא ידעא למה לא תהיה אשת מומר וקוקה לידם וגם מה חילוק יש בין אם היה יבס כופר כשנשאת אי לא עכ"ל מביאר הא אם היה פוסק ריבס כופר לעולם אינו זוקק ליבס ביחא, אלא על החילוק הוא שרקשה להמור, והיינו שהמור הבין טעם הגאונים דפער זיקת כופר, משום דכופר אינו יורש מה"ט וכשיצטווהו שהביא המור בחו"מ (סי' רפ"ג) שאין כופר יורש מה"ט מדכתיב בא"ל להיות לך לאלהים ולירשך אחריו ונחית לך את ארץ מנורך, והב"י הביא בשם שו"ת הרשב"א שכן היא דעת רש"י, יבס' חמדה גנייה יש בזה פסק רב נערוגא גאון והיינו כדאיתא ביבמות (ד"ק) דהא דכתיב ולירשך אחריו לא תגביע כותיה ונפחה דלא לחיל ורשך בחרה ויין הפ' דהוא אזהרה על איסור נשיאת כותיה ונפחה דאי איתא שכן הוא מאי אולטרך בנח"ט ע"ג (דל"ז) לדרשא דבי יסיר לרבות שארי אה"ע, ויחא א"כ מאי איתא דלא ליגסוב ביהא בעלמא ג"כ דהוי אסור כמו דמפרשין בנז"ט קידושין (דמ"ח) קרא לא יולל ורשע דבעלת חלה בכלל איסור אלא לא מיידי קרא באיסור אלא בירושם הארץ וכדאיתא ג"כ ברבא נשא פ"ט לאותו זרע שיהא מיוחס אחריו ונחית לך את הארץ כו' ומכ"ה לא לגביע שפחה וכותיה שאין בניו יורשים אותה, ולמדו הגאונים דכמו כן הא דכתיב להיות לך לאלהים לאפוקי כופר שאין ה' לו לאלהים אינו יורש מה"ט ובש"ס הרא"ש (ובלל ז' סי' י') דחה שאינו אלא אסמכתא כמו דרשא דשמואל שם, אבל הגאונים לא סביר הכי אלא קרא דרשא גמורה היא מעשה שאין הכופר יורש את אחיו אינו זוקק שברי יבס בנחלה תלא רחמנא וס"ל להמור דסברא זו אינו אלא אם היבס מומר שאינו יורש את אחיו המת והרי הוא בכלל אשת אחיו אחי אבל אם הבצל כופר מ"ט אין אשתו זוקקה הרי הוא היבס יורש את אחיו הכופר כמש"כ הרא"ש כלל י"ז, ויחא א"כ מאי נפקא מינה אם היבס כופר בשעת נשיאין או לא [הדג"ל תלמוד היבס"ה הק' כעבר הקדמיני בזה הדין אבני מליחיים (בב"י קנ"ז) והגאון ח"ס אה"ע ח"ב (סי' ע"ד) הביג ע"ז בדבריו שאין בהם טעם במח"כ], אבל האמת טעמו של רב יהודה גאון בשתי הוראות אלו מטעם אחר כמו שהבין הפירוש לה"ש" שכתב בזה"ל ב' קידושין (סי' ש"ח) מכאן אהרן דן ולמד ומה זה שמת בכפרי הגרובה לאשמו חליה למען הקים זרע לאחיו כמש"כ זה יבס שניה כופר לא כש"כ שאין יולדה בלא חליה עכ"ל, ה"ל להפך מסבבת המור אלא הבין הוא טעם הגאונים ז"ל שאינו אחיו להקים שמו בישראל והרי הוא בכלל סרים שאינו זוקק ליבוס משים שאינו בר הקמת שם כדאיתא ביבמות (דע"ט), וה"ג מומר אם יוליד לא יהיה שם בישראל, ואע"ג דבסרים קיימ"ל כר"ע דאם היה לו שעת הכושר זוקק ליבוס באמת הקשו בנח"ט ע"ז יחא לא בר הקמת שם הוא ומשני רבא דע"כ הכי הוא דאלת"ה אין לך אדם שלא נעשה סרים סמוך למיתתו אבל לענין כופר דממעשינן מלא ימחה שמו מישראל מה לי היה לו שעת הכושר או לא, מעשה יפה דן הפירוש ק"ו דיותר מסתבר לפיכך אשת כופר כמו אשת סרים דשמו מחוי מישראל ושוב אין לו חקנה, משא"כ יבס כופר דעדין יש חקנה שישבו, ואפילו הוא לא יבוס יש חקנה דהולד שיליד ויקום ע"ש המת יהיה כבר ולי שם בישראל :

ורבינו יהודה גאון שהביא המור באמת ס"ל דאשת כופר פטור משום דכבר שמו מחוי ויבס כופר אינו פטור אלא משום או היה כופר בשעת קידושין אפקעי רבנן קידושין כמש"כ באו"ז הגדול (סי' תר"ה) הא מיהא למדנו דהגאונים דסבירי דכל מומר אינו זוקק ליבוס הוא משום שאינו יורש ואינו ניקום על שם אחיו המת בירובה, ודעותיו הראשונים לא קבלו טעמים אלו אף

ויקה, ואע"ג שהעלינו בקדמת הענין השני, דהיה ושלמי לטעמים וש"ס דין ס"ל דבאמת להט"כ נמנה בכלל חמש עשרה נשים אשת איש וכר"א ולא אשת אחיו מחוי, מכל מקום זה אינו אלא לה"ל דמשכחת גרת אשת איש, אבל לרבנן לא משכחת כלל וא"כ אינה בכלל העריות מדמית מיבוס, מש"ה אפילו נשאת א"ל אחר כן לא נדחת מחיוב חליה, וכבר ביארנו בשם התוס' דכל איסור שאינו מקלש הויקה אף ע"ג שא"ל ליבוס מכ"מ לא מיקרי חליה פסולה כלל, וא"כ אף לכתחלה חוללת כשהיא ח"א והכי פשטא דלישנא דגמרא הכל אם היה יבמה כהן חולק לה וסריא ליה, אין התמששות דמחלה יגרש ויחא"כ יחזור וישאנה, אלא שריא ליה בלי גירושין, והכי עיקר דעת בה"ג שג' דבוס לה בנים לא תנא, משמע דאינו מגרש כלל, אלא חולק בלי גירושין והמש"כ :

היוצא מכל זה, דאשה זו תחלוץ חובק ומיד, ואם היא מעוברת אף אין דחק כ"כ כדי למימך רק ע"ד רש"י ז"ל, ויותר טוב למימך גם על בה"ג, שלא הותרה לבטלה אלא ביש לה בנים, ע"כ יפרישו זמ"י עד שתלה, ואם אינה מעוברת או שתפיל, אי כדאי רש"י לסמוך עליה בשעת הדחק, ואין לרדך לגרסה כלל :

בר זה הגרסה לעניות דעתי לנדר בכחא דהחירא, ואם יטרפו עמי גאון הזמן ה' עליהם יחיו, דהיינו בדידיהו :

והמקום ית"ש יורה דרך האמת סלה, ויולגו ממנה יתקלה, ולא נבוס ונכלם חליה, כנפש העומם בעבודה ובערדא רבה :

נפתלי צבי יהודא ברלין .

סימן עה

מעשה שנפלה אשה ליבוס מומר והוא אלם שאין לה חקנה לא ביבוס ולא בחליה :

והנה ידוע היראת הרבה גאון קדמאי דמומר אינו זוקק ליבוס, ופוסקים ראשונים חולקים ע"ז, ובהגיע ליד מעשה של שעת הדחק לפני גאון בחראי, אע"ג שהיה מקום לימר כדאי המה גאון קדמאי לסמוך עליהם בשעת הדחק, והרי בדעבד דאי לא ידעה ונשאת דעת הר"י מיכן דלא תלא משום דסמכין על הוראת גאון קדמאי, וא"כ היה הדעת נותן דה"ה בשעת הדחק כדעבד דמי וכדאיתא ביבמות (דל"ז) כיון דלא אפשר עדינן כרבנן אע"ג דהלכה כרבנן ג' ומכ"מ סתמו גאון בחראי את הדרך ולא הקילו בשום אופן זיקקה לומר לשוק, וע"כ הוא משום שטעמם ונימוקם של הגאונים שהתירו נפלים מהם, וכ"ז שדעתם נפלאו ממנו א"ל לפסוק כמותם וכדאיתא בב"ב (דק"ל) א"ל רבא לה"פ ור"ה בריה דרב יהושע כי אחי פסקא דדינא לקמינו וחייבונו פ' פירכא כו' לאחר מיתה לא מיקרע, תקדעני' ומיגמר נמי לא תגמרו מינה כו' ומש"ה בדעבד שכבר נשאת אין לנו כח להוסיף דהיינו קריעת פסקן של גאון קדמאי, אבל לכתחלה אפילו בשעת הדחק א"ל להורות היתר שאין לדיון אלא מה שעיניו רואות :

וע"כ חתרו להעמיד טעמם של גאון קדמאי על היתר שהעלה מהר"ם מרוטנבורג ז"ל מסוגיא דב"ק פרק הגזול קמא דארעא דהכי לא קידשה נפשה ופלטו בזה הענין, אבל ע"כ אין זה מדעת הגאונים כי אם מדעת מהר"ם מרוטנבורג עלמו, דעת בה"י המור (בב"י קנ"ז) הביא בשם ר"ג דכמו כן אשת מומר שנפלה ליבוס לפני כשר אינה זוקקה וכך הביא בעל העיטור, וגם בפירוש הגדול לרש"י שהביא הלכה זו שירב אשת מומר עם ש"י לומר ובאשר יבואר עוד לפנינו ואם מטעם מהר"ם מרוטנבורג אין שום התחברות שני הענינים ז"ל [והפלא שכתב בזה"ד (סי' רל"ז) בשם האגודה דטעם הגאונים הוא מהא דב"ק אלא מעשה כו'] ואחר שמהר"ם מרוטנבורג בעלמו שהמליא זה היתר לא היה לבדי כשעמיה ולא סמך ע"ז למעשה כמבואר במרדכי פ' החולק והאיד ניקום אכן למסמך ע"ז ובפ"כ עלינו לחזור לראש ההר היינו לעמוד ע"ד גאון קדמאי והיא שנבה ממנו כמבואר בארובה בזה"ד ומהר"ם מינן ועוד, והדבר פלא האיד אפשר לחדש פטור מה שאינו במשנה וגמרא :

י"א שהיה כמו טינוק בן שמונת ימים, וי"א בחי' שנה וי"א כבן ג' שנים, ומכ"מ מלאו לו שערות בבית השחי ובבית הערוה אלא שהיו קלרות מכל אדם ומפוזרות והיו גם היא אומרת שלא הרגישה בשום פעם טעם ביהא ולא הגיע לבית החינוך שלה, ואינה יודעת אם היה מתקשה, וזה ידוע לה שלא הוריע כלום :

וגם העידו אנשים שהיו לו כמה סימני סרים, היינו בזקן לא היה לו אפילו שערות אחת, קולו היה לקוי בלי היכר בין איש לאשה, גם נשמע שלא היה בשרו מעלה הכל, וגם נשמע שלא היה מטיל כיפה :

והנה לאורו איש היה אף ששכלו עפ"י משפטי המלוכה לארץ גזרה ולא נודע אחרתיו, ועמה היא ענונה ושומרת יבס שלא נודע ממנו מאומה :

וכבר כרו על עובדא דא חברים, הן המה רבני גאונים מו"ץ ויולנא ומינסק יברכס ה', וכל אחד אמר פעמא להחריא, ורני בענוותם לעמוד על חוות דעתי הדלה גם אני :

והנראה לענ"ד דמפאת סימני סרים שבאו גדים שהיו בו, קשה להחירה משום שני טעמים המפורשים בהלמוד, חדא, שהרי מלאו לו שערות בבית הערוה ותיא חזוהו ס"ח כל שהוא בן עשרים ולא הביא ש"ש, הא הביא ב"ש לא מהני הסימנין, והה"ג ר' אריה מו"ץ דק' מינסק אמר שיש להוכיח דשערות אלו נולדו אחר שהיה בן עשרים שנה, דאי היו לפני זה היה ראוי שהיה במותו בן מ"ג רבים וארוכים, ואחר שיש בו סימני סרים והשערות נילדו לו אחר שהגיע לכ' שנה, ה"ז ס"ח כמבואר בדרייטא דיבמות שם ואפילו הביא לאחר מכן הרי הוא כסרים לכ"ד, ולא חש הרב הנ"ל להא דמא נולדו סימני סרים אחר שגולד וראה שעה אחת בכשרות חוקק ליבוס מטעם שמבואר להלן, והרב הנ"ל ר' שלמה כהן מו"ץ בוילנא, שלא הגיע למדה זו שלא לחוש לראה שעה אחת בכשרות, ע"כ התחכם בסבבא זו לומר דניכר שגולדו השערות אחר שהיה בן ל"ה שנים, מדהוי השערות קנרים ומפוזרות, וכיון שעברו רוב שנותיו ולא היה בו שערות מבואר בנדה (דמ"ו) שהוא סרים אפילו בלי סימני סרים, אלא שאין יכולין אנו לסמוך ע"י מחמת חשש שמה היה מכבד ש"ש וגשרו, או משום חשש גימות, ע"י הוסיף לומר דכאן שיש בו סימני סרים המוכיחים שאין לו שערות אין לחוש לשמא נשרו וגומות, וא"כ אפילו נולדו אותם סימני סרים אחר שגולד, מכ"מ הרי לא נולדו לו ש"ש עד אחר רוב שניו, ומש"כ בהגהת רמ"א (סי' קע"ב ס"ו) וי"א שאין לדון עכשיו דין סרים ודאי דחיישין שמה היה וגשרו או שיש לו גומות כו' לא קאי על הא דמייירי המחבר ביש לו סימני סרים, אלא על מי שלא נמלא לו סימני סרים כלל, אלא שלא נולדו לו ש"ש עד אחר רוב שנותיו, וכ"כ אחיו הגאון מוהר"ב הכהן זצ"ל, ומוז' הסבבא היה מקום לפוטרה משעם שאין בקידושין ממס אלא קידושין קטן, ואף ע"ג שהיה עמה גם אחר רוב שנותיו הרי לא היה כאן קידושין ביהא כיון שאבדו קטן :

ור"י לא נראה כ"ז כלל, דכפ' תנן שתי שערות הן ושיעורן דבתנן בנדה פ' בא סימן שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכל מקום שיעורן כדי לכוף כו' ואין לנו לחקור שהיה ראוי להיות יותר לפי השנים, וגדולות מזה השיעור, אלא אמרינן דודאי אע"ג שיש בחותו אדם מחלה שאינו מגדל שער ככל אדם, מ"מ אינו סרים ויש בו שתי שערות כשיעור תדע שהרי זה פשוט בתשובת הריב"ש דאם עברו רוב שנותיו ולא נמלא בו ש"ש חוששין שמה נשרו, והרי באמת אינו מבואר בתלמוד דחיישין שמה נשרו אלא בבן י"ג שנה ולא נמלא בו שתי שערות, שגם בדרך כל הארץ אין בנמלא שיהא בו רוב שערות חקטו מגולד, ועדין לא שמענו בעברו רוב שנותיו ובדרך כל הארץ היה זקנו למעלה ולמטה מגולד ומלא, וכבר כתב באור זרוע דבזקן העליון לא שייך כלל שמה נשרו, אלא וא"כ הרי הוא משונה מכל אדם, ומגלן דחיישין שמה נשרו, אלא ודאי אע"ג דודאי משונה הוא בזה מ"מ אפשר שיהיו לו שתי שערות וגשרו, וה"כ בנמלא שתי שערות אין לנו לחקור מתי באו, דודאי באו בזמן ולא היה בכח אורו אדם שיהיו גדולים יותר, אלא מ"מ ילא מכלל סרים בודאי ואשמו מתייבמת :

וי"ת

אם מטעם ירושה ונחלה לטעמייהו קיימי, דכופר יורש מה"ת, אם מטעם הקמת שם אינו ברור שלא יקום שם לאחיו כדברי הפרדס, אכן אחר שעמדנו על טעמן דגאוני קדמאי דס"ל דיבס מומר אינו זוקק לעולם משום שאינו יורש וכמו שהבין הטור, שוב אף על גב דרבותיו הראשונים פליגי ע"ז, מכ"מ בשעת הדחק, יש מקום לסמוך ע"ד הגאונים ז"ל והרי אין עליהם קושיא מפורשת ח"ו, וכמש"כ הרא"ש סנהדרין (פ"ד) בשם הראב"ד דקושיא מפורשת על גאונים זהו דבר שאינו בנמלא :

אכן חלילה לי להוסיף הוראה נגד גאוני בתראי כבאני לעומי, אך אם יסכימו גאוני הדור ה' עליהם יחיו דכדאי כמה גאוני קדמאי לסמוך עליהם בשעת הדחק, בוי ההוראה הנו להטריף עמהם, ודי יעמידנו על קרן האמת וישרר הגילוי מלמד ביוראה ח"ו, ושלום על ישראל, ולא ישרו אחותינו עניינת לעולם, כנפש העמים בצדקה :

ועתה ראיתי קושיא בשם הגאון ר' חסד מתיישב שליט"א מגיטין (דע"ד) שיתן לאחי או לקרובו, יגדלה פשע ד"ל שהוא מודר הגאון וכל יקבל ירשתי וכדתנן בב"ק פירק הגזל קה"ה :

והנה כל שאפשר לחקק עלינו לחקק ע"כ נראה שיהיה הכופר האלם חולק אע"ג שאינו באמר ואמרה, שהרי פרש"י בד"ה חרש שחלן חלינתו פסולה, לפטרה במקום אף כשר, ונראין הדברים תמוהין, וכבר במראה הפנים על הירושלמי שדעתו דעת הרמב"ם דחלינת חרש ואינו כלום, ואם יש לו אף יכול לייבס יאין דרייו כלום במח"כ, דא"כ הרי מיבעי דהיא עומה יכול ליבמה חלא להיפך דלפי סוגיא דהטעם דחרש אינו חולק משום שאינו באמר ואמרה אין החלינה פסולה אלא כשרש חקקה היינו אם יש לו אף שיכול לחזור ולחלוק אבל אם אין לו אף שוב אין החלינה פסולה, והא נפטרת בחלינה זו, דעיקר פסול שאינו באמר ואמרה אינו אלא מדרבנן, שהרי אין הדבר פשוט בגמ', ול"ק דרבא ס"ל דחלינת אלם כשר, אף ע"ג שדוע הוא הא דר' זירא דבעין ראוי לבילה, ע"כ הוא משום שאין כל הענינים שוין, וכבר חקרו רב רביתני בעלי תוס' בכל הפרטים, שעומד בזה הכלל דר' זירא, מעתה ראיתי ג"כ אינו אלא פסול דרבנן ואם א"א לחקק נפטרת בחלינה זו :

ורבי נראה דעת הרמב"ם שכתב דה' יבוס (פ"ד) אלם ואלמת שחלנו חלינתם פסולה ואין כהרש וחרשת שחלנו שלא עשו כלום, לפי שאין בהם דעת, ולא כדעת הפוסקים שכתב דחלינת יורש וחרשת משום שאינו באמר ואמרה, והיינו בחרש השומע ואינו מדבר, וכדמפרש בירושלמי, ולמאי פ' הכי בגמ' ולא כמשמעו משום שאין בהם דעת, אלא משום דתנן החרש והחרשת יחד עם חילנת לקטן, ואחי כשמיאל דמפרש המנה פסולה, ופוסלת. והכי איתא שם (דק"ב ז') א"ר: אמר שמיאל [כנ"ל] זו דברי ר"מ פסול חכ"א אין חלינת קטן כלוב הרי דשמיאל מפרש חלינה פסולה ופוסלת, וא"כ ה"נ חרש וחרשת דתנן כהדיא, וא"כ מייירי באלם ואלמת, ול"ק דרבא דמפרש משום שאינו בר דעת אחי כר"א בגיטין (דכ"ה) דאחו כחכמים דס"ל אין חלינת קטן כלום, הא מיהא פסול דאינו באמר ואמרה אינו דומה לאינו בר דעת, ואינו פסול אלא מדרבנן ע"כ טוב לחלוק מן הכופר אלם, ולא להחירה לשוק בלא חלינה כלל :

סימן עז

בעז"ה, ובו בשחתי, לא יסערו אשורי ולא יצל מפי דבר אמת.

אשה אחת נשאת לאיש שאין לו בנים, וכבר גירש שתי נשים משום חסרון בנים, והשלישית ג"כ התניתה עמו שאם לא תלד עד שש שנים יתן לה ג"פ, ואמנם בבואה אללו ומלאה שאינו ראוי לביאה כלל ונעקה ובקשה ג"פ ולא ענה לה והיתה עמו היא ובתה הקטנה, איזה שנים בזמנות ופרנסה ככל הנשים ואח"כ מת בן מ"ג שנים וראו אנשים שעסקו בטהרתו שגידו וכיסו משונה

ואוסוף בזה, דיש להביא ראיה מגוף הגמרא דאע"ג דיש בו סימני סרים אין בזה הוכחה גמורה שהוא סרים עד שברור שלא הביא ש"ס, דאיתא ביבמות שם א"ר אבהו סימני סרים ואילונית אין עושין בהם מעשה עד עשרים שנה, ופירש"י להחזיק היא בנדה בת עשרים שנה ולא הביאה ש"ס והיא אילונית כו' הא לפני עשרים שנה אפילו יש בה סימני אילונית אין מחזיקין אותה בכך, והיה נראה מזה ליישב דעת הרמב"ם שפסק כשמואל דקטן היה באותה שעה, כמש"כ ביש"ס שם (ס' ל"א) והגאון נוב"י קמ"א חלק אה"ע (ס' ו'), והמאירי כתב ג"כ ד"א דק"ל כשמואל ונדחקו בטעמא דמילתא ע"ס, והיה נראה דר"א אשמועינן הכי כשמואל דלרב משיב בהם סימני סרים ואילונית עושין בהם מעשה ספק שחא באמת הוא סרים והיא אילונית, ואסורה למאן אפילו לא הביאה ש"ס שחא תמלא אילונית וגדולה למפרע, אלא ס"ל כשמואל והרי הוא בכלל קטן ודאי עד שיהא בן עשרים, דאפילו יהא סרים יהא נחשב לקטן באותה שעה, וזה דעת הרמב"ם, אבל לשיטת הפוסקים והרי פסק הרמ"א (בס' קנ"ה ס"ב), ומ"מ אפשר למאן כמבואר במחבר שם, ובאמת תמה ע"ז בב"ש (ס"ק י"ט) ויישב בדוחק יע"ש, ולדבריו למדנו מדר"א דאע"ג דאם יגיע לעשרים ובלא שערות יהא סרים למפרע מ"מ אין לנו לחוש לזה כלל, ואין עושין בזה מעשה ספק עד שיהא בן עשרים, דעפ"י רוב אפילו יש בו סימני סרים ואילונית חוזרין לבריותן לפני עשרים ומצויין שערות, ומעשה דק פסק הרמ"א והרמ"א דאפילו נבדקו וכן שערות חוששין שחא נשור, ואע"ג דבלא נבדק אס הביא שתי שערות כתב הרמ"א דאסורה להתייבם ולא סמכין על חוקה שהביא סימנין, משום דאיתרע לה רובא שיש לו סימני סרים, מ"מ ה"ו דומה לבן י"ג ולא נבדק שנ"כ אין סמכין על חוקה דרבא לדבר תורה, מ"מ כשלא הביא בברור חוששין שחא נשור, ה"כ אפילו יש לו סימני סרים חוששין שחא נשור, ואם כי ידעתי שיש לחלק להא דבן י"ג מ"מ אין להרהר אחר פסק הרמ"א והרמ"א ז"ל, והיינו שכתב הרמ"א בלשון וי"א דאין לדון עכשיו דין סרים כו', ר"ל אע"ג שאין

הדין ברור עפ"י הגמרא מ"מ דעת י"א הכי :
נחזור לענין, שאי אפשר להחיר איתתא דא משום סימני סרים, שהרי נמלא לו שערות כשעורן, ואין לנו לחקור ולהסתפק מתי הביא, דחוקה שהביא בזמנו, והא שלא היו ארוכים יותר הוא מחלה שאינו מגדל שער ככל אדם אבל אינו סרים בברור, וזהו בכלל מה ששינוי ש"ס כו' האמורות בכל מקום כדי לכופ ראשן לעיקרן כו' :

המעם השני דאפילו לא היו ש"ס, מ"מ הרי לא נודע אי לא ראה שעה אחת כשערותו, וראיתי גם בזה מש"כ הה"ג ר' אריה ש' דבר חדש, דהא דתנן ביבמות דר"ע דבעינן שלא היה לו שפת הכושר אינו אלא מדרבנן, דמה"ת לא בעינן אלא שלא יהיה ראוי להוליד בשעת נשואין, דכל ההכרח של ר"ע דלא כר"א הוא דא"כ כל אדם שעה אחת סמוך למיתה נעקר, אבל אי תלי בשעת נשואין לא קשה, וא"כ אפילו מספק סרים אפשר להחיר בדרבנן :

וגם זה לא נראה כלל מסוגית הגמרא אלא מה"ת בעינן שלא ראה שעה אחת כשערותו, ומעטם שכתב הרמב"ם (הל' יבוס פ"ו) ואלו הן שהן פטורות מן החליה ומן היבוס אשת ס"ח כו' שנאמר ולא ימחה שמו מישראל פרט לסרים תמה ואגדוניגוס ששם מחוי הוול ואין ראויין מתחלת ברייתן הרי הן כמין בפני עצמן עכ"ל, הרי הסביר רבינו דמש"ה בעינן שיהיו סריסם מתחלת ברייתן, כדי שבה יהיו נחשבים כמין בפ"ע ששם מחוי, אבל אם אינו כמין בפ"ע אינו נקרא שם מחוי אע"ג דבאמת אינו ראוי להוליד דכל עניני הקמת שם ביבוס אינו אלא בראי שהרי פיקד ביאת יבס פגי בהפראתו ואע"ג שאינו מקים שם ערין, אלא לא בעינן אלא שיהא מין ביאה שהוא הקמת שם, ה"כ לא בעינן אלא אם שיהא מין הקמת שם, חדש דמקשה בגמרא על סרים אדם א"ה חתייבם נמי יבומי ואמאי תנן תולין וחוללין לאשטו, ומאי קשיא דילמא מילטא דפסיקא נקוט משום סרים אדם שנעשה לפני הנשואין שאינו בר הקמת שם מה"ת, אלא ודאי מה"ת כשר לייבס, והכי פירא במ"ס כ"א

ויותר מזה כתב הריב"ש והובא מעט בב"י בעברו רוב שניות ולא נבדק כלל, ודאי אשמו מתייבמת אע"ג דחוקה דרבא לא מהני אלא למיאון ולא לחליה, מ"מ זה אינו אלא בבן י"ג דאם לא הביא ה"ו קטן עדיין, משא"כ ביאה רוב שניות דע"כ גדול הוא בין הב' בין לא הביא, ואי נמא שלא הביא ה"ו סרים, מש"ה אמרינן דהוא ודאי אינו סרים ומסתמא הביא ש"ס, וזה הורק דברי רבינו הריב"ש, והרי אע"ג שלא נבדק מ"מ הרי ניכר לכל שאין לו זקן עליון וגם זקן התחתון ניכר במרחק לכל עין רואה, מ"מ סמכין דהביא ש"ס כשיעורן ואינו ניכר בלי בדיקה, מכש"כ כשנבדק וגמא שתי שערות כשיעורן אין להטיל שום ספק שחא באו אחר שחא רוב שניות :

ובעיקר הענין מה שהחליט הרב ר' שלמה ש' דאם עברו רוב שניות : ולא הביא ש"ס ה"ו ס"ח לענין יבוס, וע"ז קאי הגהת רמ"א שאין סמכין ע"ז משום שחא נשור, אינו ברור אלא, דבש"ע והגהת רמ"א לא נזכר כלל דין דעברו רוב שניות ולא הביא ש"ס ובגמרא לא נזכר ביבמות אלא בנדה גבי דין גדלות ובה נזכר (בס' קנ"ה) לענין אילונית, משמע דבעלי השו"ע לא ס"ל הא דהריב"ש דכמו כן נקרא סרים לענין יבוס, ומשום דיש לחוש שחא ראה שעה אחת כשערותו, וכמש"כ בחי' מהרש"א יבמות (דף פ') בתום ד"ה עד, דאפילו ר' יוחנן דס"ל אפילו באחד מהן, ושיטת התוס' דאיתו אחד היינו שאין לו זקן לחוד מהני, מ"מ זה אינו אלא לענין גדלות ולא לענין יבוס ומשום שחא נולד זה הקלקול אחר הלידה והכי נראה דעת הרמ"א שכתב בפשוטות (בס' קע"ב ס"ד) אבל אם לא הביא ב' שערות בזקנו אפילו אין בו רק אחד כו' ולא כהב"ש שכתב דסתם הרמ"א כדעת הרמב"ם נגד דעת התוס' והראב"ד, אלא ס"ל להרמ"א דלענין יבוס כ"ע מודו דבעינן עוד סימן מטיל מים ואינו עושה כיפה שניכר שגולד כך והכי נראה מסקנת דעת הב"ש שחור מש"כ בתחלה, וממילא ה"ג בעברו רוב שניות ואין לו שערות כלל יש ג"כ זה החשש לענין יבוס, והריב"ש לעמיה שגראה מדבריו שהביא מחלוקת הרמב"ם והראב"ד לענין יבוס משמע דס"ל דדעת הראב"ד מהני ליבוס ג"כ, ומש"כ הריב"ש אלא שזריך לעיין בפעור החליה שגראה מסוגית הגמרא כו' היינו לשיטת הרמב"ם דבעינן סימן אחד להא שאין לו זקן, אבל לדעת הראב"ד הא דאין לו זקן לחוד כני שהרי מתחלת לידתו כך הוא אע"ג שאין בזה בחינה, מ"מ מקרי כל שלא ראה שעה אחת כשערותו, וה"כ בעברו רוב שניות ולא הביא ש"ס ה"ו ס"ח לענין יבוס :

ונחזי אכן דלכאורה קשה לפי שיטת הריב"ש נמא אבי רבותא יותר שאין לו זקן, אע"ג שאין בזה בחינה ודאית מכש"כ הטיל מים ואינו עושה כיפה ולשיטת הרמב"ם נמא שהרי בעינן עוד סימן, אבל לתוס' וראב"ד קשה, אלא מוכח דלענין יבוס מודו וכמש"כ מהרש"א וי"ל דקמ"ל אבי דאם ראו פעם אחד שלא עשה כיפה לא חיישינן שחא הבריא ביניהם, ומהא דאין לו זקן לא למדנו זה הדין :

הא מיהא נראה דעת בעלי הש"ע דלא כהריב"ש בזה, ומש"כ הרמ"א וי"א דאין לדון עכשיו דין סרים כו' מיירי על הביא סימני סרים שכתב המחבר כאן, ומה שנתקשו הרבנים הג"ל מגלן דבזה חוששין שחא נשור וימא דסימני סרים מוכיח שלא היו לו שערות, וכן תמה הה"ג מוהר"א מו"ץ דק' מינסק, ואמר אני דבש"ת הריב"ש מוכח הכי כמש"כ הרמ"א שהרי ז"ל הריב"ש ובנדון זה אם ראובן הגיע לרוב שניות וידע שלא הביא ש"ס במקום הערוה כו' ה"ה סרים ואין אשמו חוללת ולא מתייבמת אלא שחא לידע כו' ואינה מתייבמת דילמא לא הביא כו' וכש"כ בזה שנמא בו קאח סימני סרים עכ"ל ואי איתא דלא קאי הריב"ש מש"כ אלא שחא לידע כו' רק בלא הביא סימני סירוס אבל כשהביא פטורה מן החליה לגמרי, מאי שייך לכתוב בזה וכש"כ בזה שאינה מתייבמת הא מותרת לשוק ג"כ, אלא ודאי גם ככה"ג אסורה לשוק משום חשש שחא נשור ושחא איכא גומות דחוששין לזה אפילו לא בעיל שלא תמאן כפסק הש"ע (ס' קנ"ה), ושפיר כתב דכש"כ דאסורה מיהא להתייבס :

פ"ו הגוסס הרי הוא כמי לכל דבריו זוקק ליבוס בו, והרי נכלל בזה גם אם קודם אשה אשתו מחייבת את"ג שאפשר שהוא בשעה שנשקק סמוך למיתה, מ"מ אשתו מחייבת:

איברא עיקר התיאור והאי איתחא הוא במה שראו עדים שאברו וכיסו קטנים כ"כ באופן שאינו ראוי להוליד והרי הוא

כמו שאין לו ביצים משולש וכבר פירשנו בס"ד בהעמק שאלה (ס' קנ"ב) הא דתניא ביבמות (דף ע"ה) ר"י בנו של ריב"ז כל שאין לו אלא ביצה אחת ה"ו כסרים חמה וכשר, דהא דתניא ה"ה כס"ח מיירי לענין יבוס, דלר"ע אינו חולץ ולא חולטין לאשתו, משום שאינו מוליד בלי רפואה, אלא דנבע ביצה אחת תליא במחלוקת ר"א ור"ע, דלר"א כיון שיש לו רפואה ה"ו זוקק ליבוס, משא"כ מי שאין לו שני ביצים לכ"ע אינו זוקק ליבוס, וה"ג מי שיש לו גיד וכיס קטן שאינו ראוי לביצה לכ"ע אינו זוקק ליבוס, ולזה אין חשש מה שיש לו שערות, דאע"ג שהוא גדול ודאי מ"מ ה"ו כסרים חמה, וכמו בעל ביצה אחת לר"ע:

ולכאורה היה נראה שאל"כ שיהא בלי ביצים או גיד גרואי להוליד ומ"מ יהא לו ש"ס מדכתב הרמב"ם והובא

בשו"ע (ס' קע"ב ס"ו) מי שחטבו או נחקו או מיעכו גידיו או ביציו בידי אדם הוא הנקרא סרים אדם וכשהיה בן י"ג שנים וי"א נקרא גדול שאין זה מביא סימנים לעולם עכ"ל, משמע דמי שיש לו חסרון באברי היולדה אינו מביא סימנים, ולכאורה מה לי שהחסרון הוא בידי אדם או בידי שמים וא"כ צ"ל שהעידו שנמלא לו שערות, ע"כ אי שאינו אמת שאברו וכיסו אינו ראוי להוליד, או שגולד החסרון הזה אחר שהביא השערות וא"כ הרי ראה שעה אחת בכשרותו זוקק ליבוס:

אבר כבר כתב הגאון נז"ק שם שרק פ"ד בידי אדם הוא ק' ולא בידי שמים, אלא שהוא כתב שהיה כמו שאר סרים

שאף שגולד בו כל סימני סרים ויבדאי סרים הוא אפ"ה עד שיהיה בן כ' שנה אינו גדול, ובמח"כ הגאון ז"ל אלא"כ, דא"כ שדומה לשאר ס"ם שדנו אף נילדו בו שערות עד שפירש אינו סרים כלל, והרי בחסרון באברים א"א לומר בן, דחסריות ניכר מבחן, וזו דא"כ מאי מקשה הגמרא לר"א ורמיהו בן כ' שנה בו, והוא הסרים לא חולץ ולא מייבס בו, מאי קושא נוקמי בסרים חמה שאין לו ביצים כלל דר"א מודה שאינו חולץ שהרי אין לו רפואה, אלא ידאי חסרון חילוני באברים אינו נוגע לשערות כלל והוא ככל אדם שמביא שערות ל"ג שנים, וה"ג במי שגידו קטן כמו צנ"ד ה"ו ככל אדם לענין גדלות אלא דמ"מ ה"ו כסרים חמה, ורק בנשחטם בידי אדם היה מקובל הרמב"ם שאינו מביא שערות לעולם ובאמת דברי הרמב"ם ז"ל פלא כמו שהעיד הגאון נז"ק ז"ל שלא מלא שורש ליבד כלל, והגר"א ז"ל הביא ראיה מסוגיא הנ"ל דמאי מקשה ורמיהו נימא בסרים בידי אדם, ולא זכיתו להבין כלל, דמי יאמר דסרים אדם אינו ככל אדם שמביא שערות ל"ג שנה ולא אפשר לפרש משנה דגדו כי אם בסרים חמה שאינו גידר באיבר ההולדה רק מחלה פנימית:

ורי העני נראה שהרמב"ם דייק וכתב צוה"ל בידי אדם כדרך שהערכיים עושין, והוא מיותר, וגם למאי דקדק וכתב מי

שחטבו בו גידיו או ביציו בו, לימא מי שנעשה פלוג דבא או כרות שפכה בידי אדם בו, אלא ודאי לא משרשי התלמוד כתב בן אלא משרשי ידועותיו ברפואה, דידוע דכל אבר המוליד שערות, אם הוא מקולקל כחות ובדומה אין לו כח לגדל שערות, שהרי הוא באבר מת, ושטת הרמב"ם ידוע שסימני שערות אינו אלא סביבות הביצים כמבואר בה' אישות ובפי' המשניות יבמות פ' הערל, ואחר שמקום ביצים מקולקל ואין להם כח החיות, בודאי לא יביאו שערות, ומש"ה דייק וכתב כדרך שהערכיים עושין שכן משרסין צביצים או צנידי ביצים ולא באבר עצמו, מש"ה כתב דוקא גידיו או ביציו פי' גידיו היינו גיד ביצים, אבל חסרון פלוג דבא שלא הגיע לדרך שהערכיים עושין אע"ג שפסול לבא בקהל מ"מ מביא שערות ככל אדם, ולא בא הרמב"ם אלא ללמדנו דמי שא"א להביא שערות בשביל אינו סיבה חילונית נעשה גדול בן י"ג שנה, דחוקה דרבא מהני לומר דאלו היה מביא שערות כבר היה גדל אללו בזה השעה, ומיושב בזה קושית הר"ן בתי' למ' סנהדרין בדורות הראשונים שלא היה יד 14 [חקק ר]

לכנות שער בית השחי ובה"ע היאך היו נבדקות לענין גדלות ויבוס בגומות ויש פ"ו ז"ע עי' מש"כ בהע"ס (ס' קט"ז אות ד') בס"ד, ולדברי הרמב"ם אלא"כ, אלא כיון שהגיעו לשנים חוקה שהיו מביאין שערות אלו היה בשכן מרבה שער, הא מיהא צנ"ד אין השערות מכחיש שהוא סרים חמה, ואינו זוקק ליבוס:

ועדיין יש להטיל ספק שמא ראה שעה אחת בכשרותו, היינו שגולד לו זה הקלקול שלא יגדל האבר והכיס כשאר

איבריו, איזה שעה אחר שגולד, וא"כ אינו שומר מה"ח, ויבדאיחא בגמרא על סימן פנימי מנא ידעינן, הן אחת שיש מקום לחלק בין חסרון שאפשר לומר דבזה הרגע אירע בו חסרון, זה כמו אם אינו רואים אותו במרחק שאין בשרו מעלה הכל והוא מין חולי וסימן סריסות, ואפשר שבזה הרגע אירע בו זה החולי, משא"כ דבר שא"א לומר דבזה הרגע אירע בו כך וע"כ נכמה שנים למפרע כמ"כ צנ"ד דין ממילא יש לנו לומר דמשה שגולד הוא פ', וחילוק זה מבואר ביו"ד (ס' פ"א) לענין גבינות של מריפה, דיש נ"מ אם אפשר לומר דנעשה מריפה בשעת שחיטה הגבינות דלמפרע כשר דמיקמינן אחזקה כשרות דלמפרע, משא"כ אי צנ"כ נעשים מריפה זמן מה לפני שחיטה או חולין הערפיות הרבה למפרע, וה"כ באפשר לומר שנעשה סרים בזה הרגע אין אינו מוליאים אותו מרוב בני אדם למפרע, משא"כ דבדר שצנ"כ נעשה למפרע סרים:

אבר עדיין מכאן אין היכרח להקל, דאפשר דוקא להחמיר בן הוא דחוקה דהשתא אלים אים הוא בזה האופן שחתא שקול

בחיזה דכשרות שלה אבל לא מליני שחתא עוד אלים מחוקה זו אי י"ב ונדון מזה להקל בדודאי משעה שגולד הגיע לו כך, והה"ג ר' משה ליב מו"ץ דק' מייסק הוכיח דאפילו להקל כך הדין מהא דכתב הרשב"ד כבוליא שהקטינה טריפה דדוקא היתה גדולה והקטינה ולא שהיתה קטנה, והבחינה הוא אם אין הקרום העליון כוון מסתמא נולד כך, ואי איחא דלהקל אין אומרים דחוקה דהשתא אלים, אמאי לא ניהוש שמא נולד בה חולי צעת שהיתה כבוליא כפול, אלא ע"כ חולין דמשעה שגולדה היה בה זה החולי, ולכאורה הוכחה נכונה הוא, אבל מ"מ אפשר לדחות דחתם לא בעינן להבשיר שחתא נולדה כך מחלתת יאירחה אלא אפילו היה הקלקול שלא תגדל יותר בשעה שהיתה כפול ג"כ כשר, ולא שנינו מריפה אלא שהקטינה ממה שהיתה כבר, משא"כ צנ"ד דבעינן שיהא ידוע שגולד כך, וזה לא ידענו שמעמידין על חוקה דהשתא כ"כ דמסתמא היה בו זה החולי שלא יגדל הגיד כמו שנמלא עתה משעה שגולד:

ואוסף לכאורה דהכי דעת החוס' צנדה (דף ד') צד"ה שכל העמאות בשעת מליאתן, דהוא אפילו נגע באחד בלילה

ואח"כ עמד ומלאו מה ששמה אפילו ברה"ר, אם לא ראהו חי מצטרב, אינו אלא בקדשים, אבל בחולין ותרומה אמרינן דהשתא הוא דמת, והרי א"א לומר דבזה הרגע שנמלא מת יאלה נפשו, דאם כן היה נראה איזה חטטה של יאירח הנפשו וע"כ איזו שעה לפני המלאו ק' יאלה נפשו, ומ"מ אינו טמא למפרע מד"ח, וכן כתבו עוד דהא דנמלאה המחת מלאה חלודה טמאה משום שכל העמאות כשעת מליאתן שזה אינו אלא משום חוקת טהרות הא צנ"ל אין אומרים להקל כשעת מליאתן אע"ג דא"א לומר דברנע שנמלא מלאה חלודה אירע החלוד:

אבר כד דייקת אלא"כ, שהרי בפירוש תניא דהמולאת כחם מטמא למפרע לבעלה שהוא חולין וכתבו התוספות שם

בדף ג' ד"ה ושרלים, דהטעם משום דכתמים יבשים ע"כ נעשה למפרע בו, הרי דביבשים מן הדין טמא למפרע כל האפשר ולא אמרינן שלא יהא טמא אלא שיעור שחייב, אלא ע"כ כיון דלררך לומר דמכבר איזה משך נעשית מעמידין על שעת מליאתן מן הדין, ולא דמי למלא מה דאפשר דאיה רגע לפני זה מת, וכן בכתם לח אע"ג שא"א שנעשה בכתם בשעה שדברה עצמה, מ"מ הרי אפשר דברנע לפני המלא נולד הכתם מש"ה מן הדין דיה שעתה, משא"כ בכתם יבש דע"כ נעשה איזו משך למפרע בזה ודאי מן הדין כשעת מליאתן, והכי תניא בתוספתא טהרות והובא בר"ש שם פ"ד מ"ד, קבר שנמלא משמאל למפרע ואם בא אחר ואמר ברי לי שלא היה כאן קבר לפני פשרים שנה אין טמא אלא משעה מליאה, פי' דאם בא אחר ואמר כך היו כראיה חי מצטרב דטהור צרה"ר

ג"כ ממש, משום דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה, שיהא ראוי לבעלה, וזה אינו ראוי להתרפאות ולבעול לעולם, ובמח"כ הה"ג אין הדברים נראין כלל וכמו שהביא בעלמנו דעה החס' בנדה (דף כ"ג א') בד"ה לאתסורי, והכי סתומה לשון הרמב"ם ופ"ע (סי' מ"ד ס"ד) סרים שקדש בין סרים חמה בין סרים אדם היו קידושין, ואין לדחות דמייירי בסרים שיכול לבעול, אלא שאינו יכול להוליד, דודאי בכלל ס"ח נכללו כל האופנים, דיש סרים שבעל מיהא ויש שאינו בעל כלל, והכל בכלל ס"ח, תדע שפרש"י סוטה (דכ"ו א') בד"ה קמ"ל דלמיקדש שכינת בעל לבעול הוא דאחי וסרים בר שכינה הוא ואפ"ל דלאו בר זריעה הוא, ולכאורה דבריו ו"ל סותרין תוך כ"ד דלפי הטעם דמס"ה אשת סרים שותה משום דמקרא דמזלעדי אשך לא נחמטע אלא שיהא שכינת בעל קודם לבעול, אבל אי קדמה שכינת בעל לא חיישין למה שהיא כעת סרים אפילו אינו בר שכינה כלל, ולפי הטעם דסרים בר שכינה הוא כו' א"א למטעם כלה מהאי קרא אפילו היה כן הבעל מחמלה, ועיין מש"כ המל"מ בזה, וגרסה דבור דרש"י מפרש דודאי מחמלין סתמא תנן אשת סרים שותה בכל אופנים שאפשר היינו סרים שראוי לביאה ושאין ראוי לביאה, בין היה סרים לפני הנשואין בין אירע לו לאחר הנשואין, מש"ה פי' ממ"ג, אם אירע אחר הנשואין הרי קדמה שכינת בעל ובג', ואם היה לפני הנשואין, ע"כ הוא בר שכינה מיהא, דאי לאו בר שכינה אינו נישואין, דזה דאי נשואין א"א אלא א"כ ראוי לביאה והרי ארוסה אינה שותה, ואחר שהוא בר שכינה מקרי שפיר מזלעדי אשך :

הא מיהא למדנו דסחים סרים מייירי בכל אופן שאפשר, וע"ז כתב הרמב"ם ופ"ע שקידושין קדושין, ויש לט' להוסיף להוכיח מסוגית התלמוד שקדושין אינו תלוי בביאה כלל, אלא שחרפה וחולין היא לנו להטיל ספיקות בדבר שפשוט בעיני רבותינו הראשונים ו"ל בלי מחלוקת וספק כלל :

ארא שיש לספקק בעיקר הקידושין מעטם טעמו, דודאי לא אסרי' אדעתא דבתי, והאריכו בזה הרבנים הג' עפ"י שו"ת ח"י, ואינו בעיניי מגמגם בכ"ז עפ"י דברי החס' ב"ק (דף ק') בד"ה דאדעתא כו' אלא מאירוסין איירי דמקדושין אין לה שום טובה עכ"ל, מוזכר דאי היה אזה טובה בשעת קידושין, אין הוכחה לבעל הקידושין, מעשה הן אחת שאם היה מעשה כזה במקומות שמקדשין הרבה לפני חופה ונשואין היה מקום להקל בזה אפילו אחר הנשואין, משום דבשעת הקידושין היה בטעות, ואח"כ בשעת הנשואין לא היה ביאה כלל שסתקדש בביאה וכמו שכתבו הה"ג, אכן במדינה זו שמקדשין בשעת חופה ותיקף מחייב לזונה ולפרנסה, ואין לך טובה גדולה מזה, והרי היא ענייה ונכנסה לבית הספק אלא בשביל פרנסה לה ולבתה היתומה, ומי יאמר שאפילו ידעה שהוא אינו בר ביאה כלל לא היתה מתקדשת ונכנסה אליו בשביל טובה זו, ואפילו היא אומרת בפ"י שאם ידעה שכן היא לא היתה נשאת בשום אופן אינה נאמנת, שהרי ההנהגה עמו בדרך אישות בקרוב בשר כל משך שנים אלו, הרי חשבה ענמה לנשואה אלו, ואפילו חתן אינה אמתלא טובה ע"ז אינה נאמנת משום דבוקלין וסורפין על החזקה כהאי שדריס בדרך איש ואשה וכדאיתא בקידושין (ד"פ), ובמקום חזקה כהאי לא מהני אמתלא כמס"כ הרמב"ם ורשב"א לענין החזקה נדה בשכנותיה דבעלה לוקה עליה ולא מהני אמתלא, ועיקר הטעם בזה מוזכר יפה בתבואות שור (סי' א' ס"ק ע"ח) דמחמלקין עליה ש"מ דבעדים ממש חשיבין לה, וה"ג ככ"ד אלו בא עליה אחד בשעה שבעלה חי היה נהרג עליה מטעם חזקה זו, שהיא דרה עמו בדרך כל הנשים בלי תרעומות הידוע לשכנים א"כ לא מהני אמתלא בשום אופן, ובחזקה מקדשה היא אפילו אינה ראויה לביאה כלל, ואסורה לקרובי הבעל בבור :

ומכ"מ היא שריא לפלמא מטעם שכתבו, והני להאשקף לדעת גדולי ויולגא ומינסק יברכס ה' להחיר את האשה העלובה רחל לאה ב' ר' יצחק לינשא לאיש כיון אלמנה שאינה זקוקה ליכס והמקום ית"ש יעמידנו על קרן האמת וישרטנו ממנה וחקלה חלילה, וכנפס העמים בעבודה :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

ברה"ר אבל אם לא בא אחד ואמר כך טמא אפילו ברה"ר, ואפ"ל דע"כ לא נולד העולם בקבר זה, מ"מ כל שלא נודע זמן כבורו שאז לא היה קבר חולין בחר מנייתן בבור מדרמא אפילו ברה"ר הספקו להקל, ודוחק לומר דגם כאן מייירי לקדשים, אלא ה"ט דמשום דבע"כ היה זה הקבר איזה מן קודם שנמלא, דא"א לומר שגששה הקבר ברגע קודם שנמלא דא"כ היה עיד העפר רך וכדימה איתות על זה, אלא ודאי היה איזה משך למפרע, מש"ה טמא למפרע מן הדין, ומוזה למדנו דה"ה אפילו להקל, דאי היו עוד ספק לא היה טמא ברה"ר :

ועיקר שיטת החס' בנגע באחד בלילה, נחלקו השו"ס וס"ל דבתרומה מיתניין והכי איתא בירושלמי חגיגה (פרק ג') דבחס טהרות מייירי לתרומה והבא בחוס' חגיגה (ד"ס ב') ובר"ש טהרות (פ"ז) ופ"ט ע"ז נוסף דא"א לומר שמה בזה הרגע שזאלו מה מש"ה מטמא למפרע אפילו ברה"ר, וזהו שיטת רש"י ו"ל, שהרי החס' מדמי נגע בל' בלילה ולא ראהו חי מבערב להא דהש' שאלה דם שאין טמא למפרע אלא בקדשים והעלי החס' דכחו כן ה' דנגע ה' בלילה ב', אבל זה אינו אלא לשיטתם דנדה מטמאה למפרע אפילו ברה"ר כמו שהאריכו ברש' מסכת נדה, אבל רש"י אינו מפרש כך אלא נדה באמת אינה מטמאה למפרע ברה"ר כמביאר בביאור שם (ד"ב ב') בפרש"י ד"ה טומאה יהיה מטמאין לוי למפרע וישרפין אה"ת מדרקני ברה"ר טמא, הרי דנגדה אינו טמא ברה"ר, ולא כפי' החס' שם בד"ה להלל יע"ש יא"כ ע"כ נגע ח' כו' חמור, והדברים ארוכים בבאיר סיגיה עמומה דא, יע"ש בפסחים (דל"א) בחוס' ד"ה שהיה שכתבו בכלל כל העומאות בשעת מליאתן מהני מה"ה אפילו לעשות פסח שני, וירחיני מיטבס דם הוא ספק העומד להשתנות דאדם סופו למות משא"כ כל שעת מליאתן, אבל בעיני הוכחתי בהע"ש (סי' ק"ו אית' ו') דהחיס' לית להו כבורא זו דעשוי להשתנות ויק' מסבא מביס דדמי לכתמים לחוד אמרינן בשעת מליאתן :

הא מיהא למדנו דשעת מליאה אם ההכרח לומר דשלא ברגע זו נעשית כך, א"א לומר דודאי למפרע היו כך כל האפשר יי"ג ב"ד דיוון דההכרח לומר שלא באיתו רגע שנמלא באבר קטן נעשה כך, וע"כ נעשה הכי למפרע מש"ה אמרינן בשעת יניחתו אפילו להקל, דודאי נולד כך ולא ראה שעה אחת בכשרות, ומה העטם לחוד שריא איתחא דא לאינסובי ואינה זקוקה ליכוס : **ודנה** ראיתי לה"ג מוה"ר"מ ליב אחר שהחזקה על זה להחיר שדא בזה נרגא באשר אכן לא ידעינן רק מפי האשה, והיא אינה נאמנת בזה לענין לפוטרה מחלילה, והנה הרב בעלמנו כתב שנמלא בשעת מיתו אברו וכיסו כשל חיטוק, וע"כ לא נסתפק אלא בזה שאמרה האשה שלא הרגישה טעם ביאה מעולם באשר לא הגיע אפילו לבית החיטוק וזה לא ידענו אלא מפיה :

ואומר אני שגם היא נאמנת מחרי טעמו, דאם שרגלים לזכר שכן היא כיון שידענו שהיו משונים כשל חיטוק ובמקום רגלים ומיכית, היא בעלמה נאמנת אפילו להגויא מחזקה אשה איש, ברחקן בנישין (פרק ב') מה בין גס למימה שהכתב מוכיח, והרי האשה ענמה מביאה גיסה מזה הטעם :

ואין לך מיכית גדול מגידון דידן, שאבר חיטוק אינו מחזקה באופן שיהא ראוי לבעול, ומכ"כ כאן שאינו מחזקה אשה איש החמור אלא מחזקה שומרת יבם הקל :

שנית דבאמת אשה נאמנת על עלמה באיסורין כפרש"י ביבמות (ד"פ ב') בד"ה ועשו שתי נשים כו', שכל אדם נאמן על עמו באיסורין בדבר הכבוד לו כו', ורק במקום שהיא מוחזקה באיסור אשת איש א"א ללא מחזקה משום דגמרינן דבר דבר מחמתו, ויירי ב"ד לפי דברי האשה לא נכנסה בחזקה ש"י מעולם, כיון שהוא סרים יבם בעינינו לפי דברי העדים הרי יאל מרוב בני הדם, ואינו אלא ספק שמה מכ"מ היה מחזקה בשעת מעשה כדי ביאה, והיא בזה נאמנת בדבר הכבוד לה שהוא סרים, ומכ"כ בביאור שומרת יבם איך הדבר בבור אם הוא בכלל ערויות, דלפינן דבר דבר וכן הו' בזה קמאי וכתבתי :

ודנה עוד העלה ה"ג מוה"ר"א מו"ר ד' מינסק, להחיר מטעם שאם כן הוא שלא היה בעל כלל, אין בקדושי כסף

סימן עז

חשובה להרב הגאון ר' ביכל האב"ר רק' יאנישאק.

ועד אשר העיר מעצ"ת ג"י בשוב דברי הב"ח אה"ע (סימן קע"ג) מקו' הב"ש דב"ח תלה עלמו בדברי המרדכי ודאי כן הוא אבל דברי הב"ח ז"ע הרבה :

מש"ב דמן ההלכה אין ראיה לאסור ספק אחות חלולה, ואפשר דמדתן קדמו וכנסו אל"מ מידם, והנא ואפילו שניהם כהנים מ"ט ספק חלולה דרבנן כו' משמע דוקא בקדמו וכנסו אבל לכתחלה אסור לכוטס דל"כ לאשמועינן רבותא דאפילו לכתחלה שריא ולמדנו מכאן דה"ה לאחות חלולה כו', מתחלה עליו לברר דבריו וז"ל, שלא יקשה הרי המרדכי שם כתב בפירוש דספק חלולה לכתן חמיר מספק אחות חלולה משום דהוי כריח הגט, ומש"ה הוכיח מהא דאם נהרשע אין מולידין מידו, דאי חלץ אפילו בדעבד מולידין מספק, וי"ל הא"כ הוכיח הב"ח מספק חלולה לכתן לספק אחות חלולה, וי"ל דה"ה, שהרי חזינן דע"ג בכלל ספק חלולה לכתן מולידין מכ"מ בתשנתו אין מולידין והיא מטעם שפרש"י דאפשר כל אחד ייבס את יבמתו לא גזיר רבנן לאשמועינן מספק ולכתחלה מיהא אסור, ה"נ בספק אחות חלולה :

עוד וזהו יש לבאר דעיקר ההוכחה של הב"ח אינו מאס קדמו ש"י אחין וכנסו, דבזה פשיטא דדוקא בדעבד וכפרש"י והרא"ש קידוש בגמליה בנ"ד אבל מזה אין ענין לספק חלולה לכתן שהרי גם ביריאל אסורין לכתחלה שניהם לכוטס ספק אחות וקדמה אלא ההוכחה בזה דתנן אחד חילץ ואחד מייבס, וזהו אפשר לימיר דגם בזה הבבא תניא אפילו שניהם כהנים אחד מייבס, ואם כן מביאר דספק חלולה לכתן מותר לכתחלה וי"ה לספק אחות חלולה ט"ז כתב הב"ח מידלא שמענין רבותא דאפילו לכתחלה שרי השני לייבס, אלא ודאי לכתחלה אסור, אע"ג דבדעבד לא גזיר רבנן מטעם שפרש"י, מכ"מ לכתחלה אסור, ה"נ בספק אחות חלולה דלעילם בדעבד שריא מכ"מ לכתחלה אסור, וזה כיוונת הב"ח, אבל עדיין קשה לי, שהרי לכאורה תמוה ספקו של המרדכי אי שרי לכתחלה ליבא ספק אחות חלולה, הרי בפי' תנן ברישא מה ולו אח אחד חילץ לשתיים, הרי דספק אחות חלולה אסור לכתחלה מיהא, וכמביאר ג"כ בחי' רמב"ן ורשב"א, ונהי דלענין בדעבד יש בזה חקירות הנימוקין, אבל לכתחלה ודאי אסור, וי"ל שהמרדכי ס"ל דאני משנתנו דחלולה אחת יש בודאי, אלא שספק מו היא החלולה ונהי דאם הוא כונס השנייה, אפשר שלא היה כאן חלולה כלל, מכל מקום הרי היה כאן אחת נזרכת לחלילה משא"כ ספק המרדכי שאפשר לא היה כאן ענין חלילה כלל :

ואחר שכן חזיל הוכחת הב"ח ולכתחלה מיהא אסור מהא דשניהם כהנים אסור לשני לייבס לכתחלה, דאני התם דאחת היתה חלולה ודאי :

איברא עיקר ספקו של המרדכי נסתר מפסק השו"ע כמש"כ מעצ"ת ג"י והיינו כהרמב"ן והרשב"א :

ומה שנסתפק מעצ"ת ש"י אי קידש מיקרי בדעבד או דוקא כנס ומעצ"ה הביא ראיה מכתת מהא דיבמות (דל"ו) אם נחקרש כו', ולכאורה מחלוקת הוא בניטין (דף פ"ט ב') בקלא דכתר אירוסין או חיישין. איברא לפרש"י בד"ה דכתר אירוסין, דמגשר ראשון וטושא שני, מביאר דכל"ל לכ"ע הוי דעבד, ורש"י לטעמיה לעיל (דפ"ח ב') בד"ה ואסורין לה אגברא, ואמנורשת קאי כו' כלומר מיושב קושיית התוס' שם, אבל התוס' לא פירש הכי ולטעמיהו קיימי בכתובות (ד"ד א') פרש"י בד"ה והא נמי כבדעבד דמי, ואתה בל לפסול העובר ולאווסרה על הארוס שאם אין אחת מאמינה הרי אחת מוויאה מבעלה, מביאר דלחזיא מן הארוס הוא בדעבד ממש רק דלענין להכשיר הולד הוי בדעבד, והתוס' שם בד"ה חדא הא קא מורו לא מפרשי הכי יע"ש, ועיין מש"כ השאלות דר"א (סימן מ') דהא דקלא כתב נשואין פשיטא דהוי דעבד משום זמנין דמעבדא ואחי לאשמועינן לכו על בניה אבל כתב אירוסין ליבא למיתא או דילמא כיון דלכירה גיטא מיניה כו',

מביאר שאין ג"מ בין נשואין לאירוסין אלא משום דנשואין זמנין דאירא וזה, אבל כל"ל אין ג"מ בין נשואין לאירוסין, ולהיפך מפרש"י, ובכמה לא זכיתי להבין פרש"י שהרי בניטין (דפ"ו) מביאר דפסיל ולד קשה מהולאת אבה מבעלה אפילו נשואה והכי מוכח ביבמות (דכ"ד), והיינו אומר דסוגיא דכתובות מיירי שלא היה מקום לחיוב לולד אלא מכהונה אבל לפסול ממזרות לא היה מקום לחיוב מזהם דאפילו זינתה אפשר מעו"ג יהולד כשר אבל בר"ן שם מביאר דאפילו לפסול ממזרות פרש"י ונע"ג :

נחזור לענין דלהמסקנא בניטין אפילו כתב אירוסין הוי דעבד, והא דתנן ביבמות (פ"ב) קדמו וכנסו, התם דוקא כנסו, דעיקר הטעם דלא מפיקין בדעבד הוא כפרש"י שמה ייבס זה את יבמתו, וקיים עוד המלוה מש"ה לא גזרו והוי בדאיתא בניטין (דף נ"ד) התם גברא למלוה קא מכיין כו', וזה אינו אלא כשבעל, ולא בקידוש אבל בכל מקום הוי קידושין דעבד לפי המסקנא, והש"ס דלא כמרדכי :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן עח

ב"ה

כבוד הרב יכו' סו"ה דק"ק מאנשעסערער יע"א.

מכתב מעצ"ה ג"י הגיעני יהשאלה וקונטרסי היקר רחמי ירחיבונתו בדעתו הנקיה כי לא ישרה נפשו כי לעשות מעשה גם אחרי שהיה זקן הגאון הג' מיהר"א שליט"א ע"כ ביקש לשמוע מה בפי גס אני, ושמתי לבו לדבר, והנה העליתי בדעתי הקלה הגני מסדר תשובה בפ"ע ולא בדרך הסנה, כי לא חפצתי בזה, וימעצ"ה ג"י יחיה ייבין את אבד לבני, יה' יורני יעמידנו על קרן האמת, כי היא התכלית והחותמת :

אישה שמת בעלה בלי ז"ק וילדה א"כ ומת הולד בתוך ל"ו, י"ש שני ימין, הגדול בבהם הולך על משענתו, מחמת שמחת חולי נכסיונו גידו שוקיו, והגלו הימנית תלי בלוי בטהה שהולך, ואינו נוגע בעקביה על הארץ, ובשעה שנוגלים משענתו והוא עומד נוטה על ל"ו ימינו פושט רגלו הימנית בעקביה על הארץ, ויש לשאול אם מהני חליטתו, דלחמתי על היבס הקטן יש בזה ענין :

ועוד בא השאלה אם לירד לבדוק היבס אם הביא ש"ס או אפשר לסמוך על חוקה דרבא שהרי אינו אלא ספק דרבנן אינו הולד נפל ואינו פטור, או מזה ס"ס :

והנה לענין אי מהני חליטה ברנל ימין כו', נראה בריר דמהני אפי' לשיטת הרי"ף והרמב"ם דס"ל נקעט רגלו חמב חליטתו פסולה, ולא מהני מה שיכול לנעוץ שוקו כפרש"י ש"י דבין דכחי מעל רגלו שוקו היינו רגלו, והרי"ף והרמב"ם לא ס"ל הכי, מכ"מ בנ"ד שיכול לנעוץ עקבו ממש ודאי כשר וכמביאר בלשון הרמב"ם וכו"ע היתה רגלו עקומה לאחור או שנתפכה על ל"ו או שהיה מהלך על ראשו אלבעות רגלו אינו חולץ, שהחולץ נרדף לנעוץ עקבו בארץ וזה אינו יכול עכ"ל הרמב"ם והרי בנ"ד יכול לנעוץ עקבו בארץ, וכל המניעה שאינו מהלך ברגלו הימנית, היא משום שאינו יכול לפושטו כמו הרגל השמאלית משום שנתכייני גידיו, ואם היו נכסיונו חלילה גידו השמאלית ג"כ, היה יכול להלך על שניהם ע"י שני עקביו ולאבעיותיו היו נכיים למעלה, כמו שאנו רואים עתה בשעה שצוה נוטה ע"ל ימינו שנוטן עקביו בארץ, ועיקר כח הרגל הוא על עקבו כדאיתא (בדק"ב א') דכולי חיילא דכרעא עליה דחיס, וכל חקירות מהרש"ד ומהר"א ששון (בס' קנ"ב קמ"ג) אינו אלא כשרגלו עקום ולפעמים דוחה קלת עקבו בארץ, אבל בנ"ד רגלו ישר אלא שהיא תליה משים שהשמאלית ארבעה ממנה :

ורא דמקשה הגמ' מסמיכת הרגלים ג"כ מביאר בפרש"י שגירר את רגלו והס עקמום ולא תקשה מנ"ל להגמ' דבהכי מיירי, ודילמא כדיון שרגלו ישר יתלוי הא ל"ק דא"כ אינו שכיח ל'ה

למה סמיכות אלא בגורר רגליו בארץ מש"ה נלך לכך שלא יגנופו בארץ, וחו למאי תני סמיכת הרגלים, ליתני סמיכת הרגל, והיינו הימנית, אלא משום דמייירי בששני רגליו כן, ואלו היו שניהם ישרים ותלויים בלי פישוט לא היה נלך למיכות, כי היה מהלך על שני עקביו בעזר המשענה כדי להלך במרוצה תחת עזר חלק האלבעות:

הא מיהא בנ"ד לא נחלקו רבותיו הראשונים כלל, ויש לראות שיהא בשעת חליה על לוד ודוחס כרעו בארץ כדיא דגמרא:

ואין לומר דאכתי הוה כאמר רגל, שהרי עיקר הילוכו הוה בשמאל, גם זה אינו, דאמר פירוש שפוט להשתמש בלד השמאלי קודם, דהא אוח דגורר בשני רגליו בשני ממי שחיו איטר, משא"כ בנ"ד לעולם הוה פוט משענתו הימני קודם לרגלו השמאלי, משום שגורר ככל אדם אלא שאין יכול להשתמש במשענתו כמו ברגלו השמאלי, וה"ז כמי שיש לו חלישות ומכה ברגלו הימני אשר ע"כ הוה סומך יותר על השמאלי דמכ"מ אינו איטר מטעם כחבתי:

ועיד הבדיקה אחר שתי שערות, לא נראה להקל בשום אופן, מחרי טעמי, חדא, דמה דפשיטא לרבותיו בעלי החום' דרשב"ג לא חייס לנפל אלא מדרבנן, וזוהי השעיה אולי גאופי בתראי עד אחרן רבינו הגר"א באו"ח (ס' של"א):

בב"ז אינו פשוט כ"כ ומתחלה יש להוכיח דעת בה"ג ה' מילה והרי"ף פ' ר"א דמילה שכתבו בזה"ל הא לא שהה ספקא הוה לגבי אשת אח דח"כ הוה דאחמירו בה רבנן ולא נייבש אשת אח מהפיקא דכל ספיקא דאורייתא לחומרא כו', מבואר דמה"א הוה ספק, ואלו היה הדין ספיקא דאורייתא לקולא היה שרי לייבש משום דהוה ספק נפל, ולא עוד אלא אפילו כבר ייבש שיטת הרמ"ה והבא בעור אה"ע (ס' קס"ד) דאין מוסיף מידו משום שאין מוסיף מן הספק, והכי דעת רש"י בנדה (דמ"ד) על הא דתנן חינוך בין י"א כו' מתניתין דלא כרשב"ג, מפרשי החום' דקאי על הא דתנן והרי הוה לקרוביו כחנן שלם, ומפרשי בגמרא לענין אכלות, וכ"כ הה"מ ריש ה' נחלות (פ"א ה"ג), אבל רש"י פירש דקאי על הא דתנן הרי דרשב"ג לכל ד"ת הוה בספק, וכן דעת הראב"ד בה' נחלות שם:

ארא בשטת הרמב"ם יש להסמך הרבה הן הה"מ כחז דס"ל שהוא מדרבנן ונשאר בנ"ע, והגר"א ז"ל הביא ראייה ממש"כ הרמב"ם בפ"א מה' יבוס ולריכה חליה מדברי סופרים ומהא דנחלות, ואני בעניי הוכחתי בחיבורי העמק שאלה (סימן קס"ז אות י"ז) להיפך ממש"כ בה"מ (פ"ד ה"ד) שכל שלא שהה שמונה ימים ה"ז כנפל ואין לוקן עליו משמע שאסור מה"מ, והכי מוכרח לפי שיטת הרמב"ם בה' בכורות (פ"א) דבכור נאכל בתוך ששמונה ימים אפילו צמ"מ כמבואר שם באורך בס"ד אלא שלא ייבשתי שם הוכחה הה"מ והגר"א מהא דנחלות, ונראה להוסיף כאן וליישב עפ"י מש"כ החשב"ן ח"ג (ס' רנ"ז) בזה"ל ומש"כ דאע"ג דרוב נשים ולר מעליא ילדן הרי הוליד הכתוב מכללו בפי' ופדיו מן חודש חפדה כו' שזה הכתוב למד ממנו רשב"ג כו', למדנו מדבריו דאפילו מי דס"ל דהוה ספק מה"מ, אין הכוונה דס"ל שאין רוב ולדות מעליא דהא ודאי החוש מכחיש, וגם לא שייך ללמוד דבר זה ממקרא, שהרי החוש מעיד ע"ז, אלא ס"ל דרשב"ג למד מזה המקרא שהכתוב הוליד בזה הפרט מן הכלל שכתב"ס שהולדו בחר רוב, אבל כאן עשה החזקה זה המיעוט לספק, ואחר שכן ודאי יש מקום לומר דממונה מאיסורא לא ילפינן כדאיתא בכתובות (דמ"ז), ואם חשקה החזקה למיעוט לענין מלות פרה"ב וה"ם לכל דבר איסור, לא מנינו שחשקה לדבר שבממון הוה הדין לענין נחלות:

ודראיה שהביא הגר"א משנן ולריכה חליה מדברי סופרים, אינה הוכחה כ"כ שהרי גם בקידושי כסף כחז הרמב"ם בה' אישות (פ"א ה"ב) שהוא מדברי סופרים, וידוע שיטתו בזה דקרא דברי סופרים אף ע"ג שהוא מה"מ רק שאינו מפורש, ויותר יש להביא ממש"כ בה' יבוס (פ"ב) דאם נחקקה לכהן אינו חולן לה שאין אוסרין ע"ז אשתו משום ספק דבריהם,

משמע משום שהוא איסור דרבנן, אבל הכ"ז ובה"ב בזה"ע (ס' קס"ד) יישב דעת הרמ"ה הנ"ל עפ"י דברי הרמב"ם הללו, הרי מבואר שאינו מפרש הכי, דא"כ אם ייבס אסורה לו מה"מ, אלא מפרש משום ספק שאינו אסור אלא מדבריהם כשיטתו דספק דאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן, [וכי"ז פ' ה' הר"ן שבת (פ"ב) ספק דבריהם לא בעי ברכה, לא כפרש"י כגון דמאי שהפישתו אינו אלא מספק, ורגזו שהוא ספק מדרבנן כמו הפ' בכתובות (דנ"ו) ספק דבריהם לא עבדי רבנן חזוק, שהפ' דמאי דרבנן, אבל הר"ן בשבת פ' ספק מה"מ שהבכרה הוה מדבריהם, ומה שהכריחו להר"ן לפרש הכי ולא כמשמעות הלשון בכתובות, היינו משום דכל"ז אינו מובן קו' הגמ' והרי יו"ט שני דספק דבריהם הוה ובעי ברכה, וע"כ אין הקושיא מהא דאין דבקיאי בקביעא דירחא מברכין, שהרי אנו אין עושין יו"ט שני מספק אלא מאזהרה חול' אזהרה במנהג אבותינו, אלא ע"כ הקו' מהא שהיו אבותינו מברכים ביו"ט שני, ולכאורה מאי קושיא הא הוה ספק ממש ולא ידעו קביעות החודש, מש"ה פ' הר"ן דמכ"מ הבכרה הוה דרבנן, וגם רש"י הרגיש בזה מש"ה פ' ובעי ברכה קדוש היום, ולא כמשמעות הסוגיא דמייירי בברכת אקב"ו, אלא שקשה לרש"י כמש"כ, מש"ה פירש דודאי לא מקשה מיום טוב שני של פסח דמברכין אקב"ו על מלה ומרור, דאז היה ספק מה"מ, וע"כ אין הקושיא אלא מיו"ט שני של חה"מ דמכנין בע"כ על הכלל דאלו חסר מחמת יו"ט ש"א"ל להפענות שני ימים מספק וא"כ הא דיושבים בסוכה בשמאי-אינו אלא ספק דבריהם, ובאמת אין מברכין אקב"ו, וע"כ קושיא הגמ' אינו אלא מקדוש היום של יו"ט שני דמי החג, ולזה כוונתו שם החום' סוכה (דמ"ד ב') בזה"ל כאן, במש"כ וב' ימים טובים של גלויות אין בהם ולונו אלא קדוש היום, ובתנא דה"ג הר"ן ע"ז שם בדה"א חתמר ר"י וריב"ל כו' ע"ג, וע"ד ברכה הלל בש"ל ז"ל שהוא משום סיום החזקה, ואכ"מ. אבל הר"ן פ' סוגיא דשבת שהבכרה הוה מדבריהם ומש"ה מקשה הגמ' מיו"ט ש"ג דמברכין אקב"ו על מלה ומרור, אבל לענ"ד הפרש כמשמעו ספק דבריהם, דחכמים חקנו מחמת ספק דרבנן, והקושיא ג"כ מיו"ט שני מאקב"ו של פסח, ופשוט להגמ' דע"כ גם אז לא היה ספק מה"מ אלא סמכו דאדר' הסמוך לניסן לעולם חסר, דאלת"ה, הו' לריבין לספור העומר בכל יום מספק יום א' ספק יום שני, ובשלמא לדעת הפוסקים דספירת העומר בזה הזמן דרבנן כמש"כ החום' מנחות (דס"ו), ניחא דברבנן לא החמירו, אבל שיטת הרמב"ם בה' תמידין ומוספין (פ"א הכ"ב) שהוא מה"מ, א"כ קשה אמאי לא מנו אבותינו מה"ע מספק, אלא ודאי ספק יו"ט שני ש"פ אינו אלא מדרבנן, מש"ה לא החמירו בשה"ע משום וילוח דיו"ט ראשון של עזרת שאם נמנה מספק חול וילוחו, זו, וכמש"כ הר"ף בטעם דלא מברכין בשמיני על חג על הסוכה משום וילוחא דש"ע, נמנה שפיר מקשה הגמרא מיו"ט ש"פ ומברכת אקב"ו. הארכנו שלא מצינו, לחדות כשפולא את מע"כ נ"ו:

הא מיהא יד גדולה של ראשונים דספק נפל הוה ספק מה"מ, ואבאר עוד בזה:

דרכאורה א"כ קשה האך מהלין סתם ולדות בשבת, והרי ידוע דעת הר"ף דלא קיי"ל כראב"א דמהלין

ש"ס ויהי קטנה ודאי, וכל שאפשר בדריקה אינו בגדר ספק כלל, אפילו מה"מ בדכ"ב רק עין אשר דע כי לא עין מאלל הוא, בעיני ידיעה אפילו להרמב"ם דספק דאורייתא מותר מה"מ היינו בדלא אפשר לעמוד על הדבור, אבל אם אפשר ודאי אסור לעשות ספק, וכל החקירה אינו אלא לפי דקו"ל דחוששין שמה נשנו, וא"כ אפילו לא נמצא סימנים תהא רשאה לחלוק מספק שמה נשנו, אבל גם זה אינו דבפי' איתא שם דרק חוששין שמה נשנו קאמר שאינו אלא לחומרא אבל לא להקל בזה דנימא דתחלוץ מספק שמה נשנו: דין אמת דמהרי"ט (סי' מ"א) כתב דנשנו קרוב לוודאי, ובא בזה ליישב ספק הרשב"א שכתב דאפילו בספק שנים חוששין שמה נשנו, אבל כבר השיגו עליו בכב שמעתיא (סי' ה') ובשו"ת מהרי"ט (סי' ס"ג), ועיקר דינו של הרשב"א הראי"ה לרעת בהעמק שאלה (סי' קט"ז אות ו') בס"ד ומוכח בסמוך, אבל זה ברור שאין תולין בנשנו להקל:

מאחר שכן אין שום אופן לדסמוך על חוקה דרבה אחר דאפשר לבדוק ולא תקשה מהא דאיתא באו"ח (סי' נ"ח) שאין מדקדקין בשערות אלא כל שהגיע לשני גדלות סומכין שהוא גדול, דשאי תהא דהתם י"ש כמה פוסקים דאפילו קצן ממש ממשקף לעשרה, ותו, דהתם א"א לבדוק בחזרה שעה שנלך למינן, אבל בשאר ד"ת אפילו בדרכין ודאי בעי דריקה, והא שהולך המג"א בריש סי' ל"ט לענין לפסול אפילו בדיעבד אם כתב תפלין ועכשיו הביא ש"ס, דמ"מ פסולים משום שהוא דאורייתא אבל לכתחלה לכתוב בלא דריקה ודאי אי אפשר בשום אופן, כיון דיש מקום לבדוק: **ואפילו** אם נימא דיש ס"ס דא"ל לבדוק כמ"ב בהגהת רמ"א יו"ד (סי' ק"ו), מ"מ אין כל הספיקות שוין, וכמו שבארתי דעת הרשב"א דאפילו ספק שנים וספק הביא ש"ס מ"מ כל ספק לא הביא ש"ס אסור, ומן העצם שבארנו בהפ"ס ק"ז דכל שאפשר שיחבר איסורו עליו לחוש ולבדוק אפילו שאינו מן הדין: נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן עט

כבוד בני הגאון נ"י.

אקרי אקרייתא בדברי שה"ג פ' הספינה בעניני גור"ק, ובאמנה נפלאים המה במקנת ולא בכולם, וגם מש"כ בני נ"י לדחות כל הדברים במאמר אחר דפי' כל המקדש אדעתא דרבנן כו' הוא ע"ד רבינו מקבלי תורה שבנ"פ ולא ע"ד הרב שבעירו, זה אינו דחוי ברור, וגם אינו מויק ואינו מוציל אפילו אם נבין אדעתא דרבנן דאחריה כמו שיבאר:

ותחלה נבא למש"כ בקידושין ש' שאפשר לתקן משום מיגדר מילתא כו' הביא זה בשם שו"ת הרשב"א וכו' באמת בס' תקנ"א בזה"ל ואלו רצו כל קהלה לגדור בפני תקלות אלו יעשו תקנה במעמד כולם ויפיקשו הפקעה גמורה הפקר גמור אלא אי"כ תקבלם האשה מדעתה ומדעת אביה או בפני פלוני ופלוני כו', והביא זה שכן הנהיג רב שריירא גאון, איברא בש"ג סיים בזה"ל דכיון דמקדש אדעתא דרבנן כו' והם אמרו שהמקדש בכה"ג לא יהי' בקדושין שלו ממש כו' מש"ה מלא בני נ"י מקום לדחות עפ"י דחוי הג"ל, אבל הרשב"א לא משום זה הטעם כתב כן, ובאמת לא נזכר בפי' בגמ' זה הלשון אלא בענין שהיו הקדושין יפין, ורק נעשה אח"כ בג"פ ענין הפסול עפ"י ד"ת וחז"ל הכשירוהו משום כל המקדש כו' היינו צביטול הנט, וזהו דאין חונם בנימין, אבל בקידושין גרועין כמו ביבמות ד"ק לענין אוחזיה אבי כורסיא כו', ובכ"ב דמ"מ גבי תלויה וקדיש, לא נזכר זה הלשון אלא סתם אפקעינהו רבנן כו' והתוס' כתבו בפירוש שלא משום דמקדש אדעתא דרבנן, אלא רש"י ביבמות ורשב"ם בכ"ב פירשו משום דכל המקדש, [ואולי לטעמייהו דביבמות ר"פ האשה רבה כתב הטעם על נאמנות עד אחד שלא עפ"י ד"ס, משום דמקום טעם וסמך לא תשיב עוקר דבר מה"מ, אבל רש"י שבת (דף קמ"ה) פ"ג גם בזה משום דכל המקדש אדעתא כו'] וגם רש"י ורשב"ם לא הולטו לסברא זו אלא במקום שלא היה תחלה תקנה ע"ז להפקיר המעוץ קידושין אם יעשו

זמנחות (דל"ז ב') בד"ה שומע אני לענין געויל כל"ח ה"ג... אים דאי נימא דחייבין בפדה"ב לפני ל"י, אפילו ימות יהא חייב לפדות כמו שחייבין לפדות אם מה לאחר ל"י, והתורה חששה אי לספק נפל, מש"ה גזרה שאין החיוב לפדות אלא אחר ל"י:

וכי תימא מאי כ"מ בין אכלו ארי בין כשהוא חי, הרי אנו רואין סיבת מיתתו, הא ל"ק שבי"ז כהנו התוס' במ' ע"ז (דף ל') ד"ה פי תאנה, אין בו משום גלו דאע"ג דאמרין בחולין (דף פ"א) ראה לפר המנקר בתאנה חוששין שמה במקום נקב נקב שאני תהא דאיכא ריעותא דניקורא עכ"ל, והרי אנו רואין שהניסור מנקר ומה זה שייך לנחש, אלא ע"כ אחרי שהוא מנוקד שלא כדרכו חוששין גם לנחש, מש"כ פי תאנה שאין זה שלא כדרכו אין לנו לחוש כלל, ה"ג באיתרמי ריעותא שהרגו ארי, שוב חוששין שמה הוא נפל ג"כ מש"כ כ"ז שהוא חי לפנינו, כ"ז ביאתי בחיבורי שם ביתר ביאור, וכאן הנני בא בדבר שנחתה, דעפ"י זה יש לעמוד על הפסק שהביא הב"י ביו"ד (סי' ט"ו) בשם גאונים דבהמה שנשחט בתוך שמונה כשר לאכלו, והרבה תמחו האחרונים ע"ז, ועי' בת"ש, ולדברינו נימא דס"ל להגאונים דאחר דתסם ולדות לשחיטה קיימי כמאמר רבי באגדה דפ' הפועלים זיל לכך נוגרת, א"כ הוי השחיטה כמו פי תאנה, דמיא לכ"ז שהוא חי לפנינו והא שהתורה גזרה שלא להקריב לפני שמונה משום ספק נפל, אע"ג שהוא חי לפנינו, ואפילו אחר שחיטה יהיה כמו חי, שאני קדשים דאפילו לאחר שמונה שהוא ודאי אינו נפל, ג"כ אסור לכתחלה להקריב קרבן חובה לפני ל"י כדתנן בפ"א דמס' פרה, וא"כ אע"ג דביעבד כשר, מ"מ הרי נשחט שלא כדרכו, ושוב חיישין לפני שמונה לנפל ג"כ ופסול בדיעבד, אבל בשחיטת חולין ס"ל להגאונים דהוי כמו חי וכשר רק לכתחלה ודאי אסור ליתכנס לבית הספק אחר שלמדיו דאין הולכין בזה הפרט אחר הרוב לגמרי, זהו דעת הגאונים שהביא הב"י, אבל אכן לא קי"ל הכי אלא אפילו שחטו בדיעבד לפני שמונה אסור באכילה דכיון דאסור לכתחלה לשחוט לפני שמונה, שוב לא הוי כדרכו ודומה לאכלו ארי שחוששין גם בדיעבד לספק נפל:

נחזור לנ"ד שאין להקל לכתחלה לחלוק לפני דריקה משום דהוי ספק דרבנן, ואכתי היה מקום לומר דמש"ה לא בעינן דריקה, שהרי הוא ס"ס ספק אינו נפל, וספק שהיבם הוא גדול, ויש בזה להעמיק בדיו"ס ואכ"מ:

אבר עיקר הדבר אין נראה כלל, דאפילו נימא בודאי שהוא ספק דרבנן כשיטת התוס' ושיעתייהו, מ"מ ודאי לריכה דריקה, כמו חליטת קטנה דפסולה מרבנן לשיטת הרי"ף ורמב"ם וגריכה דריקה, ואין לדחות דהתם שאני דהיא בחזקת איסור וכמ"כ הש"ך בכללי ס"ס אות כ', הא ליתא, דעיקר דין זה אינו ברור כ"כ, כמש"כ הגאון בעל מנחת יעקב, דכ"ז הכלל הוא עפ"י סוגיא דעירובין (דף ל"ו) במחלוקת ר' יוסי ורבנן, והרמב"ם פסק דרבנן דאפילו בחזקת איסור דרבנן ג"כ ספקו להקל, ותו, דאפילו לר' יוסי דוקא כשאין חוקה כנגדה וכמ"כ התוס' שם (דף ל"ה:) בד"ה אמר ר"י, והרי רובא עדיף מחזקה, והכא איכא רובא גדולות בשנים מייט ש"ס, ותו, דאי נימא דטעם דקטנה שחללה לריכה דריקה הוא רק מחמת שהיא בחזקת איסור, א"כ בקידושין קטנה ולא בעיל דהוי עיקרו ספק אישות דרבנן והיא לריכה חליה א"ל דריקה לכ"פ, לשיטת הרי"ף והרמב"ם דחליה קטנה אינו פוסל אלא מדרבנן, שהרי לא למדנו מסוגיא דעירובין אלא בחזקת דטומאה הוא מדרבנן, אבל ספק פסול בטבילה הוא בפסול דאורייתא מש"כ בתי רבנן לא שמענו, וכ"מ דילמא באמת הכי היא, הא ליתא שהרי בגדה (דף מ"ו) מיישב הגמ' הא דאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שטתיה א"ל דריקה חוקה הביאה סימנים, דמיירי למיאון, וזה הישוב אינו מרווח כ"כ לשון רבא, א"ל דריקה, ויותר טוב היה לפרש לענין חליה ובקדושין קטנה ולא בעיל, דסמכין אחזקה הביאה סימנים, והא דאמר רבא מכאן ואילך אינה ממאנת וזינה חוללת מיירי כבעיל דהוי ספק דאורייתא, אלא ודאי לא משכחת חליטת קטנה בלא דריקה:

וטעמא דמילתא, הוא דה פסום דלרב פפא דס"ל שאין חוששין שזא נשנו, ודאי נימא דבעיז דריקה שמה לא ימלא

הרי אני רואין שדבר התלוי בדעת אחר אפשר להחליט אותו דבר ממה שהוא עפ"י החזקה העפ"י שאינו עוקר לגמרי, ה"ג בקדושי אשה עפ"י ב"ד, ואם כנים אמתיו וכן הבין בש"ג, שוב יש מקום לומר דכינו שב"ד יכולין להחליט כח הקדושים אע"ג שאין עוקרין, ה"ג יכולין להחליט כח הקדושים יותר ממה שהוא עפ"י החזקה, היינו שלא יעיל ג"פ אלא עפ"י דעתם, כמו שזכרנו להחליט בזה שמכשירין ג"פ עפ"י דעתם, הן הדברים נפלאים מדעתו ג"כ בכ"ז יש דברים בנו, יאחז בני הנג"ל תחכם ותוסף לקח, אולי ה' עמד יתמלא הסדר יותר נכון על מאמרים ו"ל כל המקדש וכו' וה' יאיר עיניו בצורתו, ולא יעיל מפני דבר אמת. אכן השמוס כפבורה:

נפתלי צבי יהודה ברלין.

סימן פ

ב"ד א' נ' א"י תר"ח

בכור הרב יב' מו"ה אלי' פנחס הבהן נ"י.

מכתבו מן ט"ז מנ"א הגיעני בשפ"ק פ' ראה ולא נפתינו בשבוע העבר להשיב דבר כי באפיקו שבתא הייתי מרוד גדול במהמרים ובעיילי שבתא אין פה נוסעים לויולא ע"כ האחרתי עד היום:

ובטרים אענה אימר כי אין ד"א לפני להורות למעשה בק"ק ויולגא אשר מיריה גאוני הזמן יברכם ה', ואחר שאין מד"א אשר היא דרך התורה אשר דרכיה דרכי נועם, יש לחוש דלא מסתייגא מילתא לבין לאמיתה של תורה ע"כ אוני בא בזה להשיב הלכה למעשה, ועל מע"כ כ"ל להביא דבריו לפני א' מגאוני המ"ן נ"ל שנתחדו להשיב דבר ה' זו הלכה בעיר ה' שמה:

ורענין הלכה הנני מתחלה לשנית פרק החקירה שנכנסו הגאונים וז"ל בשו"ת נוב"ק חאה"ע ז' ס' ו' בדבר אחר שנחשפו אי חביב פ"ד, ויעלה ע"ד הגאון ה"ר מראדויל וז"ל לגבר הדבר אם זה האדם יש לו שערות באותו מקום ככל האנשים הגדולים, וגם יש לו זקן, וכבר הציג הרמב"ם דברים אדם אינו מביא שערות לעולם, וזה שהביא סימני גדלות ודאי אינו כרים אדם, והגאון נ"ב וז"ל דחה שם לחוס שומא ידאי, והנראה דאשתמיטתיה במח"כ מש"כ החוס' קדושים דס"ד דאי איכא ריבוי שערות לא שייך לחוס שומא הן יענין מש"כ בהע"ש ס' קמ"ז שלהי אות ז':

אברהם בעיקר הדבר דתלו בדברי הרמב"ם וז"ל לא נראה כלל דמעולם לא כתב הרמב"ם דכל פלוג דכה אינו מביא סימנין אלא סריס אדם, וביאר דבריו מהו סריס אדם שחטבו או נחקו או מיטטי גידיו או זיליו כמו שהע"ג עושין דדוק דבריו יפה דדוקא כמו שעשין הע"ג בכיון כדי לסרס חבו הדבה יותר ממה שנעשה פ"ד עפ"י החזקה דם לזה עלה כדאי' ביבמות פראק הערל (דע"ה ב') היא עובדא דהוי במחא מחסוי שפ"י מבר"א כקולמוס ואכשרי, וסריס אדם אין לו רפואה כדזנן התם (דע"ט ב') ולמדנו מזה דכל סריס אדם מיקרי פ"ד אבל לא כל פ"ד מיקרי סריס אדם, ולא אכחד ממע"כ נ"ל שגם אנכי לא כתבתי כן בהע"ש (ס' קנ"ב אות ח') ע"כ אבל גם אני עשיתי וחוורני בי, ואין מה שהביא סימנין שום הוכחה שאינו פ"ד:

והנה חקרו עוד הגאונים וז"ל באם ספק אם הוא פ"ד, מחמת נוק הענין או ספק אם נולד כך וכבר או נעשה ע"י אשה סיבה ופסול, הסכימו שניהם וז"ל דכמו במזמור ומכריו קי"ל ודאי הוא דלא יבוא ולא ספק, ה"ג בפ"ד, אלא מכ"מ הלא מדרבנן אסרו גם בספק ממזר, ובוה נחלקו הגאונים וז"ל דהרב מראדויל רצה לדון ממה שכתב הרמב"ם דפ"ד מותר בפסיקות, וככתב הגאון ז"ל כעטס הדבר משום דלא בר אולווי הוא, וכדאיתא ביבמות (דף ע"ו) לענין נתינה ויפה דחה הגאון גו"ב וז"ל דאין משם ראיה על פסיקות, וישב לבין הרמב"ם וז"ל, אבל לענ"ד אי משום הא לא אירא, שהרי בפ"י כתב הרמב"ם (הלכות אי"ב פט"ו הל' כ"א) גם הספיקות כו', ולא כתב הרמב"ם אבל חמשים אסרו כמו כל ספק תורה, אלא משום דבוה שפירוש החזקה ספק לא היה לחכמים לאסור

יעשו כן, מש"ה לריבין אנו לסבירא דכל המקדש כו' ובוה ודאי רק כמה שפירשו חז"ל, ולא כל העושה שלא כדעת חז"ל יהי הקדושין נשקעין חלילה, וכמש"כ בזה בשו"ת הרשב"א סימן אלף קפ"ה, אבל אם היה חקקה שחם יעשו הקדושין בזה האופן שאינו מקובל ומרובה לדעת ב"ד שבעיר יהיה המעוה הפקר אין אנו לריבין לכ"ז אלא ה"ו בכלל הפקר ב"ד הפקר, ואפילו אם עימד ויטין שלא קדש אדעתא דרבנן אלא אדעתא תורה, אינו מועיל כלום שב"ד הפקדו הקדושין, ויבאמת אם קדש בביאה היין קדושין בע"כ, אבל במעוה היו הפקר, ויהי שכתבתי דהפ' בדעתא דרבנן אינו מויד לזה הדין אלא בלשון הס"ג מיקדש וז"ל דס"ג דהפקר ב"ד אינו אלא ב"ד מומחה כיהושע ועורא, ולא מצינו בזה דשליחותיהו עבדין אלא בטינפ לד"מ כדאיתא במ"ק (דף ע"ו), משא"כ להפקר מלד איזה חקקה לא מצינו בב"ד שלי, מש"ה הבין טעם הרשב"א משום דכל המקדש אדעתא דרבנן יהי' אדעתא דרבנן דאתר', הא מיהא דהי אמת וקייס מגאון קדמון רש"ג והרשב"א שהוראתי בדורה, אבל מש"כ בענין גיטין דכיון דמקדש אדעתא דרבנן דאתר', מש"ה אינו נפקע בג"פ כי אם ע"ד רבנן דאתר', הוא דבר נפלא, ויאל' לחזיו בני הנג"ל, דאפילו יהיה הפ' אדעתא דרבנן דאתר' כמו שהבין הס"ג בדעת הרשב"א, מכ"מ איך מצינו לחלוט הקדושין שלא יעיל ג"פ כשכר עפ"י ד"מ, וכבר הזהירו חז"ל גברא רבא אמר מילתא לא תחייבי עליה, ואם שאפילו לא יהיה הדין אמת, מכ"מ הרי עלינו להסכים לב להבין דבר נפלא כזה וכסביר הייתי לפרש הרי, דכמו שהקדושין ע"ד רבנן דאתר' רק הגירסין ע"ד רבנן דאתר' וגם זה נכלל במ"ש כדעת משה וישראל, וס"ל להס"ג דמסתמא בשעת קדושין חלה שגם הג"ש אם יהיה לגיך הפקעת אינן הקדושין ע"ד רבנן דאתר', אבל עדיין תמיה דאפילו אי נמא הצי יבי לא יוכל לחזור בו ולגרם ע"ד רבנן אחרים, ומלאתי ספר חזק נקרא דבריו חיים לא נחפרם מחברי גרסם בואלקוויא ויהי על גיטין הביא דבריו הס"ג בשתיחה אות ח' יתמה כזה ממש, הנראה שגם הוא הבין כוונתי כך אבל מלבד תמיה זו עלמה, גם אין לבין הס"ג סיביל כונה זו, שהרי לא הזכיר מאומה שהגט תלוי ע"ד רבנן אלא הקדושין, וא"כ מה זה שייך דעתו בקדושין, כגט הנעשה אחר, ואין באים לעקור הקדושין אלא הוא ענין בפ"ע לעקור האיתות מכאן ולהבא:

ונראה לימר דדעת הס"ג דבר שאינו מבין בעליו מה שאני מוצר, אבל הענין מכריחני לקר, כי באמת עיקר מאמרים וז"ל בביטול הגט ובאין אונס בניטין משום דכל המקדש אדעתא כו' קדש להבין היך נעשה לגט כשר כמה שמקדש אדעתא כו' החוס' הבינו שחכמים הפקדו הקדושין למפרע באמת, ונעשית פניה מעיקרא, ויהקו ע"ז הרבה ויטבו בדוחק, והרשב"א בח' גיטין פ"ד גבי ביטול הגט הביא בשם רבנ"ם דמשום דרבנן יכולין להפקיע הקדושין ולעשית בב"ד, ע"כ אע"ג שמבטל אכן סהדי שאינו מבטל בלבו דהו' חתא בב"ד, וממילא הגט קיים והקדושין אין נפקעין יכ"ב כדו הרשב"א בשו"ת סימן אלף קס"ב גבי אין טענת אונס, משום המאן דהיב גיטא כי האי כי היכא דלא לאפקעינהו קדושין מניה יהי בעילתו ב"ז אסוקי מסיק אדעתיה כל אונסא כו', וכ"ז אינו מיישב טענת רש"י הג"ל גבי עד אחד במיתה שגאמן משום דכל המקדש אדעתא דרבנן כו' וכיכ"ז כתב הרמב"ן בגאמנות השליח לימר בפ"ג ובפ"ג, ובוה לא אפשר לומר כדעת החוס' דבאמת נעקב הקדושין מניה, שהרי י"ג דברים בה, ולא סברת הרשב"א יש בזה, יע"כ לריבין אני לומר להס"י רמב"ן דכיון דחלוטין הקדושין בדעת ב"ד יכולין להחליט כח הקדושין, שאע"ג שהן קדושין נמזרין ולא נעקרין מעיקרא מכ"מ יהיו נפקעין כגט שאינו כשר עפ"י ד"מ רק שיהא גט מכ"מ, וכן בידים להחליט בזה שלא יהא לה חזקה אלא ויהא עד אחד נאמן לימר מת בעליך או בפ"ג ובפ"ג:

דן כבר אמרתי שאינו מבין מה שאני מדבר וכי האך אפשר שיהיו קדושין ותלושין מעיקר ד"מ, מכ"מ כבר אנו רואין דוגמא לדבר כדברים דאי' בכ"מ טעם על נשואי קטנה ועל בוגרת ששהיה י"ב חודש לר"ה שנבעל מיסר, משום דע"ד בעלה היא נותרת, וככתב הר"ן כדברים (דף ע"ג) דמ"מ הנדר חל מה"ת וזריכה הפרה דוקא בלשון שגורה חזרה בבעל, ומועיל מ"מ אע"ג שאינו בעל מה"ת.

להקל אפילו באופן שלא נשתייר כ"ש למטה ד"ל רבינו ירוחם ועוד פשוט בין כמחצית בין כקולמוס כשר ואפילו למעלה מעטרה, וגררה דאפילו בעטרה עלמה דבין כקולמוס בין כמחצית כשר, וכן נראה מפירוש דגרים על פני רובה, אבל הרמ"ה פ' כי זה מיירי בנגרר כו' עד והעטרה קיימת, אבל אם נכרת למעלה בעטרה בין כמחצית בין כקולמוס פסול שהרי נכרתה העטרה בהיא למטה מן הגיד ובעיני כחוט על פני כולה וליכא ע"כ, פ' לשיטת רש"י ודאי אפשר לפרש כמשמעו שנגע גם בעטרה עלמה, ומכ"מ נשתייר חוט עטרה ע"פ רובו, אבל לנוסח רוב הפוסקים כתב ר"י עלמו דגררה לו דאפילו נגע בעטרה עלמה הר"י כשר והא דתקן דבעיני שישתייר כחוט העטרה ע"פ כולו היינו בנחחק או בניקב אבל לא בעשוי כקולמוס או כמחצית לשיטת הרמב"ם ז"ל דמחצית ג"כ קי"ל דכשר אלא שהביא בשם הרמ"ה דמייירי שנחחק למעלה מן העטרה כמחצית או כקולמוס ולא נגע בעטרה עלמה, והנה בכל הפוסקים לא נתפרש הדבר, ומשמעו כדעת ר"י, אלא שהב"ש (סי' ה' סק"ה) כתב על דיוק לשון השו"ע נחחק מהגיד שהוא שיטת הרמ"ה וכתב שכ"כ הרמב"ם ומשום שהוא ס"ל דלריך להקיף כל הגיד, ולא זכיתי להבין דברי הב"ש, שהרי הרמב"ם בה' א"ב (פט"ו ה"ד) כתב בזה"ל נכרת הגיד למעלה מעטרה בין כקולמוס בין כמחצית כשרה הרי לא דייק הכי, ולשון השו"ע נחחק מהגיד הוא לשון הטור והרי הטור ס"ל כפירוש דודאי אינו מדייק הכי כמש"כ ר"י לכן נראה דסתם דעת הפוסקים דלא כהרמ"ה, והראיה דהב"י לא הביא בבאור דברי ר"י אלא ברמז, וא"כ יש להקל בנ"ד אפילו ידוע דנחחק לאחר שגולד, וע"ד שהעיר במה שדייק הב"ח על לשון הטור במש"כ בחוט העטרה שנפסק כולו או רובו טרפה, יפה העיר מע"כ כ"י מלשון הרשב"א בתוה"ב, ובאמת אין אנו יודע הרעש על לשון הפוסקים יותר מלשון הגמ' שחט בו שנים או רוב שנים מעידין עליו שמת. ואשר שאל מע"כ כ"י בענין כו' המקום ית"ש ויראו דרך ישרה ועשה חיל במלחמתה ש"ס בנבורה. ידידו העמוס בעבודה:

נפתלי צבי יודא ברלין.

סימן פא

חשובה לק"ק יאנישאק.

באשה שהיתה בחזקת מגורשת עפ"י השמועה מהרבה אנשים שנאגשה בק"ק פאניוועז, אך אין בידה מעשה ב"ד ואומרת שנתקדש, ועמה אין עדות ע"י כי אם אשה אחת אומרת שהיתה בשעת גירושין, והביא מעכ"ת כ"י שו"ת הרדב"ז שהובא בפ"ת (סי' קמ"ב) שבמה שהחזקה שהיא גרושה סגי, ושכחפק מעכ"ת כ"י דילמא לא מיירי הרדב"ז אלא באופן שגם א"א לא היתה אלא עפ"י חזקה, ובזה אמרין דאחי חזקה מפיק מחזקה, משא"כ בנ"ד שהיתה ידועה לו לא"א דילמא בכה"ג לא אחי חזקה ומפקא מידי איסור ודאי עכ"ד:

ורנה לשון הרדב"ז שהביא בפ"ת סימן קי"ד מליו שהחזקה מולאה מידי ודאי, ובאמת הכי קי"ל במסכת קדושין (ד"פ) מלקין על החזקה, כדרי' דאמר החזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה, והרי ידועה שהיתה טהורה מקודש וה"ל בנ"ד אם ה' ידוע לנו שבעלה מת ובה עליה כהן לוקה מחמת חזקה שמוחזקת לגרושה ודבר זה מושיל גם לקולא לענין גר כמ"ש הרמב"ם (ה' א"ב פ"ג) ובשו"ע יו"ד ה' גרים שאם ראינו נוהגים בדרכי ישראל כו' הרי אלו בחזקת גרי דקד אע"ג שאין להם עדים שנתיירו ושם מיירי שיעטנו שהיה מלפנים עו"ג כמבואר שם, ומקור דברים אלו כתב הרמב"ן בחי' יבמות (דמ"ה) מדאיתא שם מי לא שכלה לגדולה, וכ"כ הה"מ והרמב"ן תמה פ"ז דא"כ הו"ל למימר מי לא שבת שבת אחת כו', ובאמת לא מיירי שם מענין נאמנות לומר דמזה שכלה ידענו שנתיירו, ולענ"ד למד הרמב"ם מגוף הברייתא (דמ"ו ע"ב) מי שבת ואמר גר אני יכול תקבלנו ח"ל אחר במוחזק לך, ולשון במוחזק לך משמעו במה שהוא אחר ואחיה רואה אותו נוהג כשארל הרי הוא מוחזק לך שכן הוא. וזה ברור דנאמנות לענין גירוש חמור מלענין אישות, דבגר מבואר ברמב"ם סו"ע שם באומר (בזה"כ) נתייירתי כד

לאסור חי לא משום מעלה עשו ביוחסין, והשתא בפ"ד שאינו פסול יוחסין אלא פסול הגוף, אי היה גם כאן הדרשה ודאי אסור וספק מותר לא היו אסרין חכמים כלל. אבל באמת דעתי נראה יותר למש"כ הגאון נ"ב ז"ל דדרשה זו ודאי הוא דלא יבוא כו' לא בפ"ד כלל, שהרי עיקר הדרש הוא משום חמשה קהלי יחסי כמבואר בסוגיא דקדושין, וע' פרש"י בד"ה ואב"א הרי כו' ואי לא אייתר קרא כו' והרי בפ"ד לא אייתר קרא כלל, והא שהוכיח בנו"ב שם דכולהו ילפי זמ"ז שאל"כ אף אחת אומר שאין פ"ד אסור אלא בקהל כהנים, אבל השתא דכתיב תלמא קהלי, למדנו דגם ישראל נקראו קהל ה', מעתה גם בפ"ד דכתיב סתם בקהל ה' גם ישראל בכלל, אבל הדרש קהל ודאי וכן פ"ד ודאי זה לא שמענו, איברא בעיקר הדבר נראה דל"ג קרא להחיר ספק פ"ד כלל שהרי יש לו חזקה כשרות, שאם נולד פ"ד הרי זה כשר, ואין ספק אלא אולי נולד לו ספק פסול, ואינו דומה לספק ממזר שהוא ספק מחלחלו, מעתה ספק פ"ד הרי זה כספק טריפות דלהרבה פוסקים אע"ג דנולד חיזה ריעותא וזריך בדיקה מכ"מ ספק כשר, ולזה נוטה דעת הרמב"ם פ"ד מהלכות שחיטה דשבעה טריפות יש מהם ספיקות מותרים, [וגררה דלמד הרמב"ם מהא דפסק בה"ש פ"ו דמקיפים בריאה מגסה לגסה היינו מצבמה גסה לבהמה גסה והרי בשמוטה קי"ל שאין מקיפים מעוף לעוף, וכבר הקשה הכי הרא"ש, וס"ל להרמב"ם דענין הקפה אינו אלא ספק קרוב להכשיר מש"ה כל ספק בשחיטה פסול יבעריות להקל, ועוד הדברים עתיקים ואכ"מ], וה"ל ספק פ"ד כשר אם יש לתלוז שגולד כך וכדומה, הא גר שהוא פ"ד ולא היה בחזקה כשר לקהל ה' מעולם, באמת אסור, וחילוק זה בין גר לישראל למדתי מלשון השאלות ס"ם ק"ב וע"ש ובהעמק שאלה מש"כ בס"ד:

מערה אע"ג דבספק טריפות הוי בה טובא ביו"ד סימן נ', מכ"מ אין לך שעת הדחק יותר מזה להחיר לישא אשה כשרה, ויש לסמוך על הפוסקים דספק טריפות להקל, כ"ז דברנו בדרך כלל, באיזה ספק הנופל בפ"ד, איברא בזה השאלה שהיה מעטרה ולמטה כמחצית ולא ניכר אם נשתייר כל שהוא מעטרה ולמטה לזר הקרקע במקום החרין, הנה אם היה נחחק כל הכשר שתחת העטרה ולא נשתייר כ"ש למטה, אלא ברוב שכלל הגוף, ידוע פסק השו"ע דבעיני כולו והוא עפ"י נוסחא בגמרא יבמות (דע"ה ע"ב) על פני כולה ולא כנוסחא רש"י לפנינו על פני רובה, וכתב רבינו ירוחם דנוסחא הרמ"ה ורוב הפוסקים על פני כולה, והש"י גרים על פני רובה, ומע"כ כ"י הוסיף דבנוסחא לפנינו אימתא ומקיף את כולה, ואין לעקם עליו את הדרך לומר שהרמב"ם סמך על החוספתא גם נגד הגמ', והרי הה"מ בה' גירושין (פ"ד ה"ז) כתב להיפוך בדעת הרמב"ם ז"ל, ובאמת נוסחא זו מבואר ברבינו ירוחם כמ"ש שך נוסחא רוב הפוסקים ז"ל ולענין הפסק אם אין שעת הדחק גדול מזה, וכדאי הוא רש"י לסמוך עליו בזה"ד, מכ"מ אחר שכבר נפסק בשו"ע כט"ס רוב הפוסקים ז"ל קשה לסמוך על דעת יחיד, וזה שיטת רש"י עלמו דפי' בדה (ד"ט) ובעירובין (דמ"ו) בזה דקאמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק, ומקשה הגמרא אי לימא לאחר שזכר שאין הלכה כר"א אלא כחכמים בשעת הדחק היכי עביד כוותיה, ופרש"י בשעה"ד היינו שני בצורת, והקשו התוס' הא בשני בצורת גם רבנן הקילו וא"כ מאי קאמר בשעת הדחק היך עביד כוותיה, וז"ל שיטת רש"י דהי' דקודם שגמנו וגמרו לפסוק כחכמים היה מושיל שעת הדחק, אמנם לאחר שנפסק כחכמים לא מגני שעת הדחק ואחר שכן לאחר שנפסק בשו"ע כשיטת הרמב"ם ורוב הפוסקים אין לפסוק כרש"י אפילו בשעת הדחק, וחו דעיקר הענין הוא שעת הדחק, שהרי מי שהוא פסול בקהל ה' אין לך שעת הדחק גדול מזה, דלישא גיורת אפילו בנקים שאפשר אינו דרך מרווח לפני אדם כשר כדאיתא בפסחים (ק"ב ע"ב) לא תנסוב גיורתא וא"כ היה פסק השו"ע דאפילו בשעת הדחק קי"ל כשיטת רוב הפוסקים, ע"כ נראה ברור דמה שאמר לו הגאון רי"ם שליט"א שהורה כרש"י לא היה אלא מבוס שלא היה ברור שנעשה בידי אדם, אבל אי היה ברור הדבר דנעשה בידי אדם אין מקום להקל בנחת:

איברא בנ"ד שהיה כמחצית למטה מן העטרה עוד יש מקום

שילא מחזקת א"א היא נאמנת על עצמה שנתגרסה כפירש"י יבמות (פ"ח ב') בד"ה ועשו שתי נשים כו' אבל היא לאמרה ברי לי כו' שכל אדם נאמן ע"פ באיסורין בדבר הבדור לו כו' ומחזקת א"א יאזה וכו' ע"כ, ומכש"כ בנ"ד שערין יש עדות אשה אחת על הגירושין ע"כ לענ"ד היא מותרת להנשא. והמקום יעמידנו על קרן האמת, והיא התכלית והחומתה, הנני יודע העמום בעבודה.

נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן פב

ב"ה ב' לסדר ונרצה לו בברכה"ה הנהגה.

לכבוד הרב וכו'

מכתב מעכ"ת ש' מן ט' אדר הגיע לוואזין ואני יושב פה ווילנא עוסק בהדפסת השאלות חלק שני עם ביאורי הע"ס אשר זכני ה' ברחמי, והגיע מכתבו לפה ומדקדקי להחבונן ולפטות אליו, ונפלאתי מראש על שהטריח עצמו להגיע למרחקים ואיני מהרים הגדולים שראוי ללגלג עבדיו על ההרים גדולי הדור יברכה ה' אשר משם עד כה, ואמנם כאשר בא הנני להשיב אך מפני הכבוד כאשר ניכר מכתולי מכתבו כי מר בר אוריין ובר אבהן רבדבן הוא, יהי ה' עמו ויעל, אבל לריוח, באמנה לא למעכ"ת ש' לשאל הענין ולא לנו להשיבו ההלכה, רצוני, דעיקר השאלה היה ראוי ללד שכנגדו כאשר רוצה לקחת אשה על אשמו, לפי דבריו וטענותיו שמלא בה מוס והוא לא ידע, ואינה רוצה לקבל גט כפי הדין, ומסתמא לא מלא ידו לגרש בע"כ וגם הוא נגד חוקי התלוכה. והלכה פסוקה בהנחת רמ"א אה"ע (סי' א') דאם מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט יש להקל להחיר לו לישא אחרת, אמנם הסכימו האחרונים להמנהג שלא להחיר כי אם ע"י מאה רבנים, ומנהג זה נתקבל בחומת גדול, והרבה דיוט נשתפטו עליו, ע"כ אם הו' מבקש היתר, היה שאלה כענין למעשה, משא"כ כל עוד שלא הגיע למדה זו, ולא מילתא זוטרתיה היא מה זו שאלה לפני כבודו, ולא יאומן לאחר כי מרביב בנפשו לקחת אשה אחרת בלי היתר מאה רבנים, ומכש"כ אחר שעבדו כמה חדשים בשואזין:

והאמת צדיק אלו היה מעכ"ת ש' בא מזל הטני להמתיק טענותיו להשיב היתר, לא היה הדעת טוח להשיב לאחר מן הגדלים בדברים כאלה, כי אם לעמוד על ההוראה ואין לו דעת טטה בחותו מעשה, וגם הוא אין לו להדיע מי ומי הנושאים של השאלה, כי אם בלשון ראוון נשא אשה, ומה לנו לדעת מה שמו וכו' הוא בן רבקה, או היא בת בחואל, ע"כ אין מקום להשיב כי אם ללאת ידי כבודו וכבוד בית אבותיו, ובדברים שלא יגיעו למעשה:

אשר העיר מעכ"ת ש' מה שהעמיד הרמ"א הדין דמשתנת בסי' קי"ז ולא בסי' ל"ט מקום באור המומין יפה העיר ולא דבר [ריק הוא, ועל השו"ע] שלא הביא כלל זה הדין אין מקום לחמוה דהרבה דינים הובא ביה יוסף ולא הביא בשו"ע, אבל על הרמ"א ודאי יש לשום לב, ומש"כ מעכ"ת ש' שלא נחשב בעיניהם לחוס אלא לענין גט בע"כ ולא לענין בטול קידושין, ומש"ה אין כ"מ לפני הב"י דלית ליה תקנה ר"ג, לא נראה כלל במח"כ, חדא דמנופא תברא ממש"כ הב"י דהו' מוס למאי כ"מ, ותו דבר"מ מבואר דמיירי לענין בטול קידושין, ותו דבסי' קי"ז לא מיירי בגט בע"כ עד סעיף י"א אבל בכל הסימן מיירי לענין כתובה שהוא דינא דגמרא, וע"ז כתב הרמ"א בסעיף ה' דמשתנת במטה היו מוס ואין לה כתובה, וא"כ ה"ה דהו' לרבינו הרמ"א להביא בסי' ל"ט לענין קידושין שאם התנה ע"מ שאין לך מומין אינה מקודשת, אלא כך יש לנו לומר, דהרמ"א לבי' כשמעתי בד"מ, שאין הדין ברור דהו' מוס, ולא כהב"י, מש"ה לענין קידושין אפילו התנה בסי' גיטא להחמיר, ולענין כתובה להקל, וכדאיתא בכתובות (דע"ד) לענין קדשה סתם וכנסה סתם גבי ממונא לקולא גבי איסורא לחומרא, והח"מ וכו' ש' שהביאו זה הדין בסיומן ל"ס הלא הביאו שהוא ספק:

בנ"ד פלוגי א"נ אע"ג שהוא מלתא דעבדא לגלוי, ולענין אישות כהב הרמב"ם לענין עדות אשה שמת בעלה דמד"מ עד אחד נאמן לומר מה בעלה משום דהו' מילתא דעבדא לגלוי, הן אחת והגאון טורי אבן במסכת ר"ה (כ"א) כתב דאין סברא דעל"ג מהני במקום חוקה ורוב ולא כהרמב"ם, והביא שהתוס' ביבמות ר"פ האשה כתבו להיפך דעפ"י ד"ת אין עד אחד נאמן אלא שחכמים יש להם כח לעקור במקום דמסתבר, אבל אני בעניי בחיבורי הע"ס על השאלות (סי' מ"ו אות ז') הוכחתי שגם הגאון בעל השאלות ס"ל הכי דעל"ג מהני במקום שהוא נגד רוב, וגם התוס' ס"ל הכי אלא דס"ל כמ"ס הנימוק"י שם דאין זה עבדא לגלוי כ"כ, ועתה נראה להוסיף דתליא בתרי לישני בבטורות (דל"ז ע"א) אי כהן נאמן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו משום דעל"ג, ולל"כ א"נ, וע"ז כתבו התוס' שם בד"ה והלכתא דלל"כ ז"ל דנבי אשה הקילו משום עיגונא כו' והיינו דבריהם ביבמות, אבל כבר פסק בגמ' והלכתא כל"ג, והגאון נו"ב קמא סי' נ"ח הכריח מהא דבגר לא מהני לומר נתייירתי בנ"ד פלוגי, אע"ג דהו' מילתא דעל"ג, ש"מ דלא מהני סברא זו במקום חוקה, ואני בעניי כחבתי שם דלדבריה מזה למדנו דבכה"מ מהני ע"א בעל"ג אפילו נגד חוקה, דמקור הדין הוא מהרי"ק והוא לא הביא הא דאיתא בגמרא אר"ש דאמרו עדים שמענו שנתגייר [בזה"ב] בנ"ד פלוגי בני, והר"ש נדחק ליישב דלא איתא אלא לר"י, והוא פלא לעשות מחלוקת מה שלא נזכר בגמרא. אלא שהאמת יורה דרך הרי"ף ז"ל שה' הנוס' סד"א ליהימניהו כמו שהביא רש"י ותוס' להכי הו' הנוס' על הא דמתיא בא ועדיו עמו מנין ח"ל כו' ומקשה בגמ' עדיו עמו מכ"ל אר"ש כגון דאמר נתייירתי בנ"ד פלוגי סד"א ליהימניהו קמ"ל פי' עדיו עמו מגיין שאינו נאמן, ומפרש בגמרא מאי עדיו עמו שאומר שיש לי עדות בנ"ד פלוגי דהו' מילתא דעל"ג קמ"ל דמכ"מ א"נ. וזה הדין שכ' הרי"ף והרמב"ם ושו"ע ובקצתא דמילתא י"ל דאע"ג דמזה יש ללמוד דאלין סברא דעל"ג, אבל רק בעד ולא בנע"ד עצמו, וי"ל דאפילו בע"ד נאמן, אבל רק בישראל אבל לא בני שהוא בחזקת עיר"ג, ובה פלוגי תרי לישני בבטורות אי כהן נאמן במלתא דעל"ג על בכור שלו, ופסק הגמרא כל"ק, דאפילו בע"ד נאמן אבל עד לכ"ס נאמן, הא מיהא דעדות גר חמור מעדות אשה ומכ"מ בחזקת לך שטובא בישראל נאמן לומר שנתגייר בנ"ד מכש"כ בחשה שחזקת לך בגרושה שנתמנה לומר שנתגרסה כד"ת. ומעתה בנ"ד נהי דמלך דהו' על"ג לחוד לא היתה נאמנת אז לומר נתיגרסתי בפאניויעו משום חומר דא"א דלא הקילו במילתא דעל"ג לחוד אלא במקום עיגונא ובדירוף סברא דדייקי ומינסבא וממילא בגט אינה נאמנת מדבדק לומר נתיגרסתי בנ"ד פלוגי, ומש"ה איתא (סי' קנ"ב סעיף י"ב) דאפילו מביאה מעשה בנ"ד אינה יכולה להנשא בו עד שיכירו חתימות בנ"ד, אבל כ"ז אינו אלא חומר דא"א כ"ז שלא נתחזקה בגרושה משא"כ בנ"ד בנתחזקה בגרושה וכהן לוקה עליה אי"ז עוד לשום דבר כמ"ס הרדב"ז, ועדיין יש להרהר אחרי חזקה זו שהרי בהא דהחזקה נדה בשכנותיה דבעלה לוקה עליה כתב הרשב"א בזה"ב (בית ז' ש"ב) דלא מהני אמתלא אחר דלוקין עליה אלא א דכדאי חשבינן לה וכ"כ הר"ן בכתובות פ"ב בשם הרשב"א דבמקום דלוקין הו' כדאי ולא מהני אמתלא ועמ"ס הגאון בתולדות שור (סי' א') וא"כ קשה מהא דאיתא בכתובות שם בחשה שהיתה מוחזקת בא"א לפי דבריה וא"כ נתנה אמתלא נאמנת אלא דאין לוקין עפ"י חזקה זו שהיא מוחזקת וז"ל דדוקא חזקה הבא ע"י מעשה הכפרת כמו בלבושת בגדי גדות או בהא דאיתא בקידושין שהיה בנה מורכב על כתפה, אבל כמה שהקול יולא עפ"י דבריה ונתחזקה בכך בפי הבריות אינה חזקה שחלקין וממיתין עליה, וא"כ בחומרת גרושה אינה נתחזקה בזה השם כמה שנים אין כהן לוקה עלי' וגם היה מהני אמתלא וא"כ אין בזה נאמנות להוציא מחזקת א"א ולא דמי לזה דגר שרואין שטתגין בישראל. מכ"מ נראה שזה אינו אלא בנתחזקה רק ע"י טעמה משא"כ בנ"ד שנתחזקה בזה השם ע"י אנשים הרבה או אע"ג שלא נגבה עדות בנ"ד מכ"מ הו' חזקה שחלקין ע"ז כמ"ס הרמב"ם (ה' סנהדרין פט"ו) דהאיסור טעמו ייוחק בעד אחד כיוד אחר ע"א חב כליית הוא כו' גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל אחר שהתרה זו ה"ז לוקה עכ"ל ואחר

שלא ככל אדם, וסימני בגדיו שנשארו עליו תחתונים שחור וערבו ירוק, ומטפחת סביב לוארו בכך וכך לזיזים, והלכו אנשים והולילוהו מקברו ומלאו הסימנים מכוונים, והלפזרן כבר היה נשמט ומונח על לבו, ותחתיו למח לפזרן אחר שחור כמוהו אמנם הכרה פניו נשחת בלי הכרה:

הנה היתרה דרך איתחא תליא בשני דברים, א' אי הוי סימן מובהק, ב' בהלטרפות סימני אמלעים משני סימני נופו אי בצירוף סימני בגדיו, ובצורו ית"ש נבאר, והמקום ישמור רגלי מלכד ויעמידני על קרן האמת:

(א) **גדריו** סימן מובהק שנים המה, א' שלא ימלא רק בא' מאלף והוא דבר זר ומופלג, כמ"כ הב"ש (סי' י"ז ס"ק ע"ב), והיינו שני בא' מאבריו שכתב הרמ"א בשם תשובות הרא"ש. ב' מזל מקומו כדאיחא בניטין (דכ"ו) ר"א דקאמר נקב יש בלד אות פלונית, וכאן בל"ד אין לדון מזל דבר זר, דהלפזרן מודמן ע"י נפוח בלפזרן, וחידיות אלכטות רגליו ג"כ מודמן בדחיקת בתי רגלים, ואינו זר, אבל מזל סיוס המקום יש לעיין, והנה מהריב"ל (ח"א סי' ח') נסתפק בכי"ז בא' שהעיד על השומא סמוך לאחון הימנית בסוף לחי העליון סמוך לפאת הראש, ומכ"מ כ' דיש להסתפק שהרי אי הוי אחר נקב יש בלד חיבה פלונית לא הוי סימן וגשאר בספק ובאיסור, וא"כ ה"כ בל"ד אלכט מסוים אינו אלא כחיבה מסוימת, ולא כאות הרגול מאלף אותיות דקות, ואין לימיר דוקא נקב שמלד עצמו אינו סימן כלל, שדרך כל הניירות והקלפים בנקבים קטנים, אבל היכי שהוא בעצמו סימן אמלעי לא בעינן זה הנמלס כ"כ, זה אינו שהרי מסוים הש"ס אבל נקב בעלמא לא מספקא ליה אי הוי דאורייתא או דרבנן הרי דמיירי בנקב שיש בו סימן אמלעי, ולא עוד אלא לכאורה יל"ד דאפילו נקב זר ומופלג בוחר לא מהני אס לא שהוא מסוים במיקומו ג"כ, דאלת"ה למאי מסוים הגמ' אבל נקב בעלמא לא, פשיטא הא ר"א מפרש בלד אות פלוני. ואי בעי הש"ס לפרש הדין, לימא הכי אבל שלא בלד אות פלונית לא דהוי משמע אפילו בלד חיבה פלונית אלא אשמועינן דלהכי נקב ר"א כה"ג, ולא מפרש בנקב זר ומופלג בלדיתו אלא ס"ל נקב בעלמא לא, והיא מחלוקת ר"א בן מהבאי ות"ק ביבמות (דף ק"ב) כל"כ דכו"ע סימני דרבנן והכא בשומא סימן מובהק קמפילגי, ולכאורה ק' לומר דפליגי אי שומא או לא, ובשלמא הא דפליגי הני תרי לישני, דלל"ק דכו"ע סימני דאורייתא ופלוני אי שומא מזויה בכן גילו אי לא, ולל"כ פליגי אי הוי סימן מובהק והא ודאי רחיק מה"ד, אבל הא לק"מ, דודאי לבו"ע דבר זר הוא, מיהו בל"כ שגולר במזל א' אותו שניו הגמלא בזה נמלא בשני עפ"י רוב. ומעשה אי יש לחוש בל"כ דהיינו שילא מכאן בחור או זקן כמותו, ויש לחוש שמה הוא בל"כ במזל א' וע' המפרש בנדרים (דל"ט ע"ב) שכוון לזה, שפיר ס"ל לת"ק דחוששין, אבל אס ברור לנו שלא ילא מכאן בחור או זקן כמותו, ואין לחוש שמה הוא בל"כ, ודאי מעידין על השומא, ולל"כ פליגי בכה"ג שאין לחוש לב"כ אבל מחלוקת ת"ק וראב"מ לכאורה קשה, אלא דפליגי אי מהני סימן זר ומופלג כשאין המקום מסוים ור"א ס"ל כח"ק כך ה' נראה לכאורה:

(ב) **ור"א** דמסתפינא הייתי אומר, דזהו בלחמ דבת הרמב"ם שלא זכר היתר דסימן מובהק כלל בעדות אשה ובה' נחלות כתב בפ' שאין משיאין אה"א עפ"י סימנים מובהקין, וכבר עמדו ע"ז הה"מ והכ"מ בפ"ג מה' גירושין, וכתבו דס"ל דמהני סימן מובהק, אלא שסמך על דבריו שם פ"ג לענין גט דמהני נקב בלד אות פלונית, ולפי הפשט וסוגיית לשון הרמב"ם משמע שאין מקום להחיר אשה אלא בהכרח פנים, ולא מהני שום סימן, והיינו משום דמפרש לדר"א הכי דדוקא סיוס מקום ג"כ, ודוקא בלד אות פלונית, וליכא סיוס מלומלס מה בגוף אדם, ומה שהביא הנימוק"י ביבמות שם ראה דסימני הגוף מהני מהא דליתא (בדף קט"ו) בזה דשני ת"ח דקאמרי נשים סימנים, אין ראה למש"כ הרמב"ן במלחמות ה' שם בזה"ל דלאו עליהו קאמכין אלא דרשהו אס רמאי הוא אס לאו בדרך שמחזירין אבדה וגט בסימנין עכ"ל, מבואר דלא בסימנין מובהקין מיירי אלא בסימני אבדה ומלרפין עדות הכרת הנשים לסימני אמלעים, ועיקר הסמיכה על העדות, וכי"ז איתא

אלא שקשה לכאורה א"כ דלהרמ"א הוי ספק, אמאי במקדש סתם, דהא דמפסדא כתובה ג"כ אינו אלא מטעם ספק, והוי תרי ספיקי ואין לה להפסיד כתובה כמ"ש החסו' כתובות (ד"ט ע"ב) ד"ה אי להפסידה כתובה, וא"כ בס' קי"ו דמיירי במקדש סתם אמאי כתב הרמ"א דהוי מוס, הן אחת דנראה מזה הטעם כתב הט"ז דמשתנה הוי מוס דיוכל לגרשה בע"כ ולא לענין כתובה ולא נודע טעמו ונימוקו של הט"ז, ממ"נ אי הוי מוס אמאי חייב בכתובה, ואי אינו מוס האך אפשר לגרש בע"כ, ולמ"ש יחא דמשום שהוא ספק ובסתם הוי ס"ס מש"ה לא מפסדא כתובה, משא"כ לענין נדוי, כל ספק נדוי להקל, ומכש"כ דעת הב"י דהוי מוס ודאי וא"כ גבי דקיי"ל כהרמ"א, מכ"מ הלכה כדברי המקל בגדיו, ואפילו אי נימא דנדוי איסורו מן החורה, וכמו אבילות דאפילו למ"ד דביוס ראשון הוא מה"ס מ"מ הלכה כדברי המקל וכמ"ש החסו' עירובין (דמ"ו), וה"ג נדוי וכבר כתבתי בזה בחיבורי העמק שאלה (סי' ל' אות ד') בס"ד (ולא כמ"ש מעכ"ה ש' דלא מהני תרי ותרתי הכא משום נדוי הוי דאורייתא ודמי לקידושין ח"ו) זהו טעמו של הט"ז. איבאר בישוב דעת הרמ"א נראה דס"ל דאפילו בס"ס מפסדא כתובה, ולא כתבו החסו' כתובות שם אלא בלרוף טעות ברי ושמא, שהיא טוענת שהיא בחולה, וכמו לר"ג ור"א מהני טענת ברי ושמא בצירוף חזקת הגוף לחוד, או בלרוף מגו גרוע, ה"נ ס"ס אפילו לר"י מהני בצירוף טענת ברי נגד שמא, משא"כ הכא דגם לדידה הוי ספק אי משתנה הוי מוס, שפיר אינה יכולה לנכות כתובה, ועוד יש בזה להעמיק, ודי כעת בזה באשר אני קאים במילי אחריתי ובמדרת הדפוס:

עוד ראיתי שהעיר מעכ"ה ש' [ד"ש נפ"מ במ"ש הר"מ טעם] הספק של משתנה במטה אס דומה לזיעה או משום דמי לנדרים שנינו לבינה [משום דנדרים בעינן שיתנה בפירוש] ולא זכיתי להבין, דמש"כ בנדר בעינן שיתנה בפ' ע"מ שאין לה נדרים [הנה גם גבי מומן הדין כן] ותרווייהו בהדרי מתניין בגמ' ובשו"ע ובאמת לפי פשוטו אפילו לא היה שום כ"מ בענין משתנה, לא קשה כ"כ שהרי הועיל הרמ"א להכנס בספק בעיקר הדין של נדרים שנינו לבינה לענין קידושין אי אינו אלא בדברים שמשועבדת לו דוקא או לא. אמנם כד דייקנין ג"מ גם במשתנה דידוע הא דתניא בכתובות שם (דע"ד) הלכה אלא רופא וריפא אותה אינה מקודשת אלא חכם והחיר לה ה"ז מקודשת, ומפרש בגמ' הטעם דהרופא מרפא להבא ותכס עוקר מעיקרו, ופ' החסו' שם דמשום דבמומין גם לאחר שנתרפאת היא נמלכת בעיניו כשזוכר שהיו בה מומין, משא"כ בנדרים הרי אין בה מאום, והא דבעי הש"ס לפרש הטעם משום דתכס עוקר הנדר מעיקרו, היינו משום דבל"י יש קפידת עונש משעת הנדר עד שעת התרה זהו חורף דברי החסו', מעשה במשתנה אי נימא דהוי כייעה דהוי מוס ומאיסה עליו א"כ לא מהני אפילו נתרפאת קודם שנטע לו, משא"כ לפי מה שהחליט הרמ"א שאין בזה שום מאום אלא שאינו יכול להיות עמה במטה שלא בשעת טשמש והוי כנדר שנינו לבינה, וא"כ אס נתרפאה קודם שנטע לו ודאי הוי קידושין אפילו התנה ע"מ שאין בה מומין, וזה ברור, ותלוס כפילא לאדם המעלה ונוכה לדרך סלולה בעבודה תמה ומעלה העולה היא למעלה כנפש העומם בעבודה רבה, מנרכו באהבה

נפתלי צבי יהודא ברלין.

סימן פג

תשובה ברבר ענינה סק"ק דינאבורו.

ברבר האשה בריינא בת ישראל מדענבורג אשת יוסף מאליקאש אשר הלך אישה שומם מפני חמת המלך, כאשר כונן להשחית עצמו, והגה לא נודע מקומו, עד שנמלא בשפת הנהר מקלה בגדיו, ואח"כ עפ"י ספור נכרית שמלאו נטבע וקברוהו, אמרה האשה סימני גוף האיש היינו לפזרן אלכט קמילה מיד שמאל ארך ושאר ומשמלך מחדש לחודש, ואלכטות רגליו חודות ביותר

משום ט"ע ודוקא לנורבא מדרבנן כו' ואי איתא דילמא משום תרומיהו ויראיהו וז' לרין ציבור :

(ד) הנה מהריב"ל שם הביא שהרב ר' ישראל ברונא סייע לזה הסברה דהנערפות ממשינה דגיטין שם מלא בחפסא כו' אם מכירו כשר, ופי' בא"ל דבעינן תרומיהו סימן דכלי וט"ע דנז, ובכר הפסו מהריב"ל שם דלא נלעך להביא דעת א"ל שיה שיטת הרמב"ם ופרש"י לפי עדות רשב"א ור"ן, והכי הוא פרש"י סבירי' ק. והנה מהרי" ברונא הקשה ע"ז הפ' כיון שאין נאמן על ט"ע שלו מה יועיל לו הנערפות, ובאמת אלו ראה ברשב"א ור"ן לא הקשה הכי, דהמה ז"ל הקשו להיפך, כיון שמלא הוא עצמו למאי ניוש לה, והכי נס' לנ"ה יט ט"ע, הרי דלפרש"י ורמב"ם וא"ל לא משום דמשקרי בכיון, אלא מט"א חיישין לה דלא מכווני יפה בט"ע דידהו, ובאשר יבואר לפנינו, וא"כ ודאי שפיר מהני לרוך סימן דמובית על הכרת ט"ע דידהו, וכמש"כ בלוח ב' בשם החוס' יבמות (דקט"ו ע"ב) ד"ה וקאמרי סימנים כו', מיהו כונת פירש"י ורמב"ם ליישב קושיית רשב"א ור"ן ז"ל יט לפרש יפה ולעמוד על דעת הראשונים ז"ל וגם לא כמו שהבינו דרש"י ורמב"ם בשיטה אחת קיימי :

והנה בחולין (דל"ה ע"ב) איתא אמר רבא מריש הו"א סימנא עדיפא מט"ע דהא מהדרין אבידתא בסימנא כו' השתא דשמענא להני שמעתתא אמינא ט"ע עדיפא דאלת"ה היאך סומא מיתר באשתו כו', ופי' הר"ן שם דס"ד דעממא דמהדרין בנ"ע לת"א ולא לע"ה, משום דת"ח מידך דייק טפי מע"ה והוי ט"ע לגביה כס"מ, השתא כו' והא דלא מהדרין אבידתא בט"ע לע"ה לא משום דלא הוי ס"מ אלא משום דחיישין לשיקורי כו', והקשה עוד ז"ל מאי דייק רבא מהני שמעתתא, הא הני לורבי מרבנן הוו וט"ע דידהו מעליא נס' לפי הס"ד, ויישב בשם החוס' דע"כ לא הוי להו ט"ע גמור אלא ט"ע שאינו גמור והוי כט"ע דע"ה ואפילו הכי מהדרין להו דמהני, ולזה באמת כוונת החוס' לפנינו אלא שלא ציבור יפה :

וחזינן בפירש"י שם ד"ה להני שמעתתא, דסרי איבור בנ"ע, אלמא שאינו מפרש הכי, אלא דס"ד דט"ע לאו מידי הוא כלל אפילו בנורבא מרבנן, אלא באבידה חקתת חכמים היא משא"כ באיסורא, השתא דשמענא דנס' באיסורא מהני ט"ע אלמא דט"ע מעליא עפ"י דין, והא דלא מהדרין לע"ה פירש"י דהוא משום חשד דאמר מר גזל ועריות נפשו ש"א מחמתן, דבריו אלו מתפרשים בשני אופנים, או דמשקרי במיד, או מניעם בדרמי ומכוס חמדה מדמה ואומר שכן הוא ודאי, ולזה כוון ר"ח שביבא הר"ן דאפילו באיסורא דבשר שנתעלם מה"ע א"נ משום דמשקרי ר"ל מדמה ואומר ברור. נמצא דמאי דס"ד לפי' הר"ן הוא מסקנת הסוגיא לפירש"י ז"ל, והשתא במשינה דגיטין דיש מקום לחשוד משום הפסד שכרו כמש"כ הר"ן ז"ל לשיטתו כשלא מלא הוא, ה"נ לפירש"י אפילו מלא הוא עצמו, דחיישין לבדדמי משום הפסד שכרו אבל ת"ח נאמן דדייק טפי וכמו באבידה, והשתא אולי קושיית הרשב"א והר"ן ז"ל וגם ליטנא דהש"ס בחולין משמע הכי דלא נזכר סברא דלא הוי להו ט"ע מעליא ושהוא שיה לט"ע דע"ה זהו פירש"י ז"ל :

אבר הרמב"ם ז"ל לא הזכיר בנ"מ בין לנורבא מרבנן לע"ה, ובכר עמד ע"ז ה"ה ס' ה' גירושין (פ"ג ה"ט) ובכר לפי שאין לנורבא מרבנן מאי עכשו בדורות הללו כו' והוא דוחק גדול, ובכר דחה הגאון בית מאיר בסימן קל"ג. אבל האמת דהרמב"ם לנעמיה פסק כרשב"א דכלים שלא שבעתן העין לא מהני ט"ע אפילו לנ"מ, וזה ברור דנט דמי לכלים שלא שבעתן העין כמ"ס התוס' ב"מ (דכ"ד ע"ה) ד"ה ומורה, אלא שהם א"נ פסקו מטעם זה דלא כרשב"א, והרמב"ם פסק להיפך, דמשנתנו שלא החזירה אלא בצירוף סימן מיירי בין לת"מ בין לע"ה ולא כפרש"י ומטעם האמור, ואין נ"מ ביניהם אלא דלת"מ מהדרין אפילו לא מלא בעצמו ולע"ה דוקא מלא הוא עצמו, אבל לתרומיהו לא מהדרין אלא בצירוף סימן דמשיע לע"ע, ומהו נופא רליה דהלכה כרשב"א, דמש"ה חנן מלא בחפסא כו' וכפירש"י, והשתא ניזיל לסוגיא דחולין ה"ל וימא דבשר ודאי לא שבעתו העין, דאין יד אדם ממשש בזה הרבה, ורבא מיירי בט"ע שלא שבעתו העין, ומש"ה קאמר דלא

איתא בפרש"י שם (דקכ"ב ע"א) דר"ה לכשתהא כפונדקית כס"א כחב ועל הסימנים סמכי, והדברים עתיקים וא"כ מ' וע' תוס' (ד' קט"ו) סד"ה וקאמרי סימנים כו' א"נ מהני עפ"י ט"ע, ג"כ ה"פ בצירוף ט"ע, ולשון הנמרא לאו עליהו סמכין אלא אסימנים לאו דוקא אסימנים לחוד, וכיב"ז איתא שם (דכ"ה) והא מת דלאו עלי' קסמכין אלא דאמרינן אשה דייקא ומנסבא, והרי ודאי מכ"מ עיקר הסמכות על העדות, ובאמת ראיתי בבאור הגר"א ס"ק פ"ח בלוקט שהביא דברי הנימוקי אלו והוכחה השניה, וגייז לראיה זו, כ"ז היה נראה דעת הרמב"ם ז"ל, אבל כל הראשונים והשו"ע לא ס"ל הכי, אלא סימן מובהק חר מהני ודייקי ליטנא מ"ס שומא סימן מובהק ומ"ס לאו ס"מ, משמע הא הוי זר ומופלג לכ"ע מהני, והה"מ וכו' הסבו דעת הרמב"ם ז"ל ג"כ לזה, וא"כ יש להבין לשון הגמרא גיטין שם אבל נקב בעלמא לא אלא ז"ל להיפך דהש"ס קמ"ל דלא בא ר"א לדייק דוקא בלד אות פלונית אלא לאפוקי נקב לחוד בלי סיוס שום מקום, והא דנקיט בלד אות פלוני, הוא לאשמועינן אפילו נקב כ"ש כמו שמחזיק בין אות לאות, והוא מאי הרבה, ואין בו שום סימן בעצמו אלא למלך המקום ג"כ מהני, אבל אי הוי אחר בלד חובה פלונית ס"ד דמיירי בנקב גדול קלח שהוא בעצמו ג"כ סימן, והא דמסיים הש"ס מספקא ליה כו' לאו מדנקט ר"א בלד אות פלונית דלמש"כ לא מוכח מידי, כיון דמיירי בנקב כ"ש, אלא מהא דמסיים ר"א דהוי ליה סימן מובהק קא דייק, ומעתה לרין לפרש הא דת"ק ס"ל יבמות (ק"ב) שומא לא הוי ס"מ היינו שאינו זר ומופלג, והיא שיטת רש"י בקידושין (דס"ג ע"ב) דסימנים בלא ידיעת שנים, חוששין לשומא, והכי קיי"ל בלא"ע (ס' קס"ט ס"א). נמצא דעדות הנפטר הוי ס"מ, ועיין בשו"ת נודע בשערים (ס' י"ד אות כ') שכתב בפירוש אבל נקב בעלמא לא בא"א, ואינו נכון כ"כ, ומ"מ לענין דין גס הוא מסכים בכ"ד, ומט"א משום דסימן אמצעי לא בעי למלוס כ"כ :

(ג) ועל דבר לירוק סימנים שא"מ, כבר אזלי בה נמושי רבותינו האחרונים ז"ל, בהגהת רמ"א פסק שאין מלטרפין והוא משו"ת תה"ד ס' רכ"ד, ומהר"י אכן לב שם הביא שמהר"ן איגרא הוי מחיר ושומא הכי בספר מתת, וגם הוא ז"ל כתב שמלד שקול הדעת יש מקום להקל, אלא דלשון המשנה אפילו יש סימנים בגופו ובכליו, משמע אפילו סימנים הרבה, ולענ"ד א"א לדייק הכי, דהא למ"ד סימנים דאורייתא ע"כ א"א לפרש סימנים הרבה וכולהו כענין ארוך וגזן, כליו כעין חזירי וסומקי, והיינו למשל שערותיו כך מראהו, וענין כך ועוד כיב"ז, ובאמת היינו סימן אמצעי, רגזי, דאע"ג דכל אחד בפ"ע אינו סימן כלל מ"מ הזדמנות כל הני פרטים ה"ז סימן, וכדאיתא בסנהדרין (דל"ח) שאין אחד מהן דומה לחברו, וכן בסימני אבידה דשמלות הזדמנות שניו פרטים, אפילו כל פרט בפ"ע מאי לרוב, מכ"מ מלטרפים לסימן אחד אמצעי והיינו דהנן כפ' א"מ אחר את האבדה ולא אחר את סימניה וכן הרבה בלשון, ופז קשה הא דתנן מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנים ואין ברור שיש לה דבר שאינו מאי כ"כ, אלא הכוונה מראה הגזע שלה, ומראה השפה וכדומה פרטים אע"ג שכל אחד לחוד אינו סימן כלל, אבל בהנערפות נעשים סימן א', וא"כ למ"ד סימנים דאורייתא מהני בע"א ג"כ והא דתנן אע"ג שיש סימנים בגופו ובכליו, ע"כ קאי על גופו וכליו, וה"ה למ"ד סימנים דרבנן ומיירי בסימני אבידה דלא מהני, אבל בהנערפות תרי מילי דלא שכיחי כ"כ הוא דבר זר ומופלג ומהני, איברא הרבה דברים המלויים ובהנערפות נעשים לסימן אבידה, ודאי לא מהני בע"א, והיינו הא דאיתא בשו"ת הרא"ש ב"ה שבעתו שהוא בינוני בקומה ופניו אדומים ועיניו שחורות, ובכר הרא"ש בזה"ל שאין להתיר כלל מחמת הסימנים לפי שא"מ כלל כי כמה ב"א נמצאים שהן בינונים בקומה ופניהם אדומים ועיניהם שחורות עכ"ל, והיינו כמ"ס ולא כתה"ד דדייק מכאן שאין מלטרפין שני דברים שאין בכל א' מהן להועיל בפ"ע, ועיין שו"ת נודע בשערים (סימן י"ד אות כ"א) שהסב גם כוונה התה"ד בזה הלוגן דכלל א' אין בו שום סימן. עוד הקשה מהר"י אכן לב מהא דאיתא בגיטין שם בעובדא דרבב"א דאירכס ליה גיטא כו' ואמר לא ידענא אי משום סימנא וסימנים דאורייתא, אי

פ' קדושים הביא הא דא"ל ר' אבא לשמיעה בזה"ל קסבר אין חוששין לזרע האב וסימנין דמניין להדדי ה"ד כי הא דאמר אביי כו' הרי כיון דמפרש דר' אבא כיון דלאביי ור"פ גיין הא דש"מ סימנין דאורייתא ולא גרים לה, וכיון שזכינו לכך, מובא מה שהקטנו שפיר דלא פי' ר"א לשמיעה שידמה בחרי סימני אלא חזיה דמנין, ומה שפירש"י בלזנים ובזנב או או קאמר, ואח"כ ראייתו בשו"ת ח"ס אהע"ז ח"א (סי' ג') שכתב דהלכה רווחת בישראל דסימנין מלטרפין לס"מ :

(ו) **דעת** בזה"ג דסימנין דאורייתא, ובאמת ס"ל דמהדרינן גט אשה בסימנין אמלעס, חדע דבה"ג גיטין הביא כל הסוגיא דמלא גיטין נשים וכו' ולא הביא הא דרב אשי, ובה"ג יבוס והלילה כתב בזה"ל נפל למים שאל"ס כ' לגבי אשה אחמורו בה רבנן עד דאמרי סימני פדחתו וחוטמו ושאר סימנין שלו עכ"ל הרי דסחם סימנין סגי אבל הרי"ף שהביא ג"כ בפ' או"ב הא דא"ל ר' אבא לשמיעה וש"מ סימנין דאורייתא, ולא הביא דאביי ודר"פ אלמא דמפרש כפרש"י, ולא חקשי שהביא ביבמות פרק האשה בתרא ל"ב אמר רבא דכ"ע סימנין דרבנן והכא בשומא סימן מובהק קמילגי כו' דלא משום סימנין דרבנן נקטו האי ליטנא, אלא משום האי דפליגי בשומא, וס"ל דלפי המסקנא אע"ג דסימנין דאורייתא הן משויין את האשה עפ"י סימנין, והכי שיעת הרמב"ם שפסק בהלכות אבדה סימנין מה"ת, ומכ"מ פ' בזה"ג גירושין (פ"ג) דאין מחזירין את הגט אלא עפ"י נקב בלד אות פלונית, וכבר עמד ע"ז בלח"מ, אבל היא שיעת הרי"ף ג"כ, ולא גרסי דר"א מספקא ליה אי סימנין דאורייתא או דרבנן, והכי מוכח מלשון הרי"ף שם פ"ג גיטין שהביא הא דר"א עד אבל נקב בעלמא לא וכו' לא מירי [ועיקר גירסא זו הוספה מזה"ג הוא כאשר מצינו בכ"מ כידוע ולעומתה קאי דלפי המסקנא דסימנין דאורייתא לא קי"ל כר"א, אבל הרי"ף ורמב"ם לא ס"ל הכין], וכי חומא מ"ט דמילתא והרי בגמרא דיבמות פרק האשה בתרא וב"מ (דכ"ו) מבוחר להיפך דקאמר למאי נ"מ לאהדורי גט אשה בסימנין. איצטרא חליא בשני יסובי בכורות (דמ"ו ע"ב) דמקשה על הא דבעינן בעדות אשה פדחת עם החיטס, ובנחלה לא בעינן הכי, ומשני שאני עדות אשה דאחמורו בה רבנן כו' ואב"ד יכיר לחוד והכרת פנים לחוד, הרי דלפי"ק אע"ג דע"פ דין סגי בהכרת פדחת לחוד, דאחמורו בשני, ה"נ לענין סימנין, אבל לל"ב חאל"כ, ובאשר הוכיחו דק"ל סימנין דאורייתא מדרבא (ב"מ דל"ח), ומדחולין הנ"ל, וגם קי"ל כרב אשי בגיטין ש"מ דק"ל כל"ק דכורות, ולא כשטפא דסוגיא דיבמות וב"מ הנ"ל, וכ"כ בשו"ת נודע בשערים (סימן י"ד אות ט"ו) ונ"מ לכ"ד, כלפי שכתב בשו"ת מהריב"ל שם שרצה להקל בזלזול גווי, משום שמא שכתב הריב"ז א"כ בשם הרשב"א דק"ל סימנין דאורייתא, ופקפק ע"ז משום דחא הסבירא סברה יחיד הוא, והרי לפנינו שיטת בזה"ג ורי"ף ורש"י ורמב"ם ורשב"א עומדי העולם דסימנין דאורייתא, מיהו יש לנו לבאר עוד מקור פוסקא זו, ויהיה עוד נ"מ בנ"ד לנרף סברות להיתרא בעזה"י :

(ו) **הנה** מסקנת הגר"א שם ס"ק פ"ג דשיטת הרי"ף ורמב"ם דלא חיישינן לשאלה, ולכאורה כיון דק"ל סימנין דאורייתא, ויישב הש"ס בל"ק דיבמות שם דהא דלא מהדרינן בסימני כליו משום דחיישינן לשאלה, ונהי דמשני אב"א בחזירי וסומקין, ולפי מש"כ דלל"ק דכורות דשאלו בע"א כו' מחלה לק"מ, מכ"מ מנלן דלא קי"ל חששא דשאלה, ובהא לא מצינו דפליגי, וטעמא בעי, ולא אפונה שכבר זולו בהאי מילתא בשו"ת גאוני בתראי ז"ל וע' בספר קהלת יעקב להגאון מליסא ז"ל, וספרן של גאוני פתוחין לפני כל מעיין, ואני באתי בדבר שנחחדש בעזרו ית"ש. דבאמת גוף סוגיא דכ"מ (דכ"ח) קשה להבין, דמקשה מהא דתכריך ש"ס, ומסיק אלא א"ר סימנין דאורייתא מוהיה עמך וגו' והדר א"ר אה"ל סימנין דאורייתא והי' הש"ס הא פשיטא ליה ומשני משום דאיכא למימר כדשניין, וא"כ ה"ך פשיטא ליה, ותו קשה הא רבא גופא לא פשיט מהאי דרשא אלא משום דמקשי ליה מחכריך ש"ס, ואי לא ניחא ליה כדשניין ליפסוט ליה מהאי קרא לחוד, ולפיל (דכ"ז ע"א) דאמר רבא שה דאברה קשיא, ומקשה דילמא אחי שה לסמינא דאיבעי לן כו' ולישי דרבא ס"ל דוהיה עמך נ"ל דסימנין

מהדרינן אבדתא, וסתמא משמע אפילו לזרובא מרבנן, והשתא דשמענא כו' דאלת"ה ה"ך סומא מותר באשמו, ולא קאמר כל אדם ה"ך מותרין אף ביום, וכי בסימנין אלא בהכרת פנים וזהו ט"ע, אבל זהו ט"ע דשבעתן העין, אבל קול דמי ללא שבעתן העין ומכ"מ מעליא מסימנין, והא דלא מהדרינן באבדתא ובגט משום דאמרינן בדרמי אפילו בזה"ל, אבל בע"ה אפילו שבעתן העין אינו נאמן באברה משום דמסקר, והדברים מאירים בעז"ה :

והשתא נז"ל להא דרבנן, ולשיטת הרמב"ם ז"ל א"א לפרש אי משום ט"ע לחוד, שהרי לא שבעתן העין, אלא אי משום זירוף ט"ע, ודוקא לת"ח, דלע"ה בעינן דוקא מלא הוא ענמו, ולפירש"י ה"פ אי משום ט"ע לחוד וכמסקנת הסוגיא דחולין הנ"ל, או בזירוף ט"ע ובהס"ד דאיסורא לא מהדרינן בט"ע לחוד, אבל בזירוף סימן כ"ש ודאי מהדרינן ומהי ט"ע ומשנתנו הוא אם מכירו כשר, אבל דוקא לת"ח אבל לע"ה לא מהני, אפי' בהלטרפות כיון דלא מלא הוא ענמו ואיכא הפסד ממון וחיישינן שמדמה :

מירד לפי' החוס' ורשב"א ור"ן, הרי פשיטא דבט"ע מהדרינן לת"ח, וכמו לע"ה במלא הוא ענמו הכי לת"ח במלאו אחריו וכמו באבדה, ולא נספק בזה רבנן כלל, אלא אי משום סימנא, ואפילו לא הוינא ז"מ, או משום ט"ע ודוקא לז"מ :

נחזור לענין דמשיית רש"י ורמב"ם וא"ו ראי' דאע"ג דלא מהדרינן בט"ע לחוד, מכ"מ בזירוף סימן מהדרינן, ה"נ בחרי סימני מהדרינן, וידעת כי יכול המחשקש לומר דלא דמי חרי סימני שא"מ, לסימן וטב"ע, אבל א"כ איצטרא גם קושיית מהריב"ל מעיקרו, דנוכל לומר ג"כ להיפך, דחרי סימני עדיפי מסימן וטב"ע, אלא ל"ל דשפיר יש לדמות להדדי, דהרי ט"ע שנראה לו חומר הדבר וזרתי כאשר אבד ממנו, והוא כסימן מובהק ובנוקם שאין מחזירין בט"ע, משום בדרמי, או משום שלא שבעתן העין, אומרים לנו שאין העורה וחומר הדבר מכיון במחשבתו כ"כ שיהא יכול להכיר שאינו דומה לשל, ומכ"מ הרי דומה מעט מיהא לשל, שהרי אינו נחמד למשקר בזויד, וא"כ דומה לסימן שא"מ וישפיר מדמים מהר"י ברוגא ומהריב"ל הענינים להדדי, ואחריהם כתב ג"כ הגר"א ז"ל שם ס"ק פ"ו דברי מהריב"ל, ואחרי שהוכחנו שיטת הרמב"ם ורש"י וא"ו שבאמת מלטרפין, חזרה הוכחת מהר"י ברוגא למקומה, ואפילו החוס' ורשב"א ור"ן שלא פירשו משנה גיטין הכי, אינם חולקים על גוף הסבירא והרי החוס' דיבמות (דקט"ו) הנ"ל כתבו הכי לנרף סימנין שא"מ לט"ע במקום בדרמי אלא ס"ל דלא נלרענו לסימן וט"ע בגט מהני כיון שמלא הוא ענמו וט"ע דע"ה שזה לשל ת"ח ואפילו בלא שביעה העין, נמלא ראי' חזקה דשני סימנין שא"מ מלטרפין להיות סימן מובהק. ולכאורה יש להביא ראי' לפירש"י דשני סימנין א"מ לס"מ דאיצטרא בחולין (דף ט"ט) א"ל ר' אבא לשמיע' אי מעיילת ליה כודנייתא דריספק עיין להקד דרמי להדדי ועי"ל לי אלמא קסבר כו' וסימנין דאורייתא, ופרש"י הא דסימנין אסימנין בחזרת אברה דאיצטרא בזה"ל דאורייתא היא דרי רבנן טו', והרי שם איכא סימני אונים וזנב, אלמא אין נ"מ בין חד לחרי :

איכרא גם י' אינו ראי' דבאמת פירש"י לכאורה תמוה, מאי ראי' מסימני קבועים אלו לסימני אברה, וכמו שא"א ללמוד מהא דאיצטרא שם דכ"מ דסימני בליים דרבנן על סימני דעלמא הנ"ל א"א ללמוד להיפך. ובאמת הרשב"א בהה"כ בית ב' ש"ד ור"ן ז"ל פירשו קסבר סימנין אלו מובהקין דאורייתא, וז"ל דקשה להש"י דאי קמ"ל על סימנין אלו, פשיטא, ולמאי יביי רבנן סימנא, אם לא משום איסורא והיתרא, וה"ג מקשי לעיל שם גבי סימני בליים אלא למאי הילכתא קהני לה, וישב הש"ס לא שייך כאן, אלא ל"ל דר' אבא לא ידע מסימני שפירש אביי ור"פ, או ידע ולא פי' לבר אהורייתא, אלא א"ל עיין להקד דרמי להדדי ואע"ג שפירש"י בלזנים ובזנב, מכ"מ לאו בכללי דאביי ור"פ אלא משום דפשיט דבאלו האברים מחלפים בזורחם וישפיר מוכיח מדמסך על סימניו שיראה הדמיון ש"מ דסימנין דאורייתא גם באברה, אבל אביי ור"פ דגמרי כללי, באמת לית להו הוכחה זו, וחדע כמ"כ דבה"ג ה' או"ב הביא הא דא"ל ר' אבא לשמיעה ומסיים ש"מ סימנין דאורייתא, ולא הביא הא דאביי ור"פ, ושאגחות דר"א

שפת הנהר, ומקלת עליו, וזה לא משכחת לא בנעכע עפ"י סיבה שהלך לרחוק, ולא עפ"י שהלך בספינה וכדומה, אלא ע"כ הלך להטביע עצמו, וכדי להקל מיתחו פשט מקלת בגדיו, ואומדנא הוא שהוא הוא שהלך שומם, ומטין לפטור את עצמו מחבירו כדי לעשות מה שלבו חפץ, מכל הני מילי נראה להורות למעשה בזה ענוגה דשריא לעלמא אם יעטרפו עוד מי ממשיבי מלחמה ש"ח שעה, ובקרב אלהים יפוט להוית הלכה ברורה, ועמוד על קרן אורה, כנפש העמוס בעבודת עמלי תורה.

נפתלי צבי יהודה ברלין.

סימן פר

תשובה

להח"ג מו"ה אהרן זעליג ש"י

א' מק"ק דיסנא הסמוך ללוצין הובילו רגליו לק"ק טשערניגאוו ומתבצי חמן למות, ולזה קודם מותו להודיע ללוצין לבטו שיש לו שם לאמר קדיש, וזהו נוסח ג"ע ב"ד שצ"ק טשערניגאוו, האיש המנוח נקבר פה הגיד שמו חיים בן יוסף מדיסנא עלמאן, ובטו שבלוצין שמו יצחק, והבן לקח לו שם אשה וחיתו שמו יוסף, והוא איש אמיד ושאלו להמנוח אם יש לו אשה, והשיב שאין לו אשה כלל, זה גוף העדות. והנה הכל מכיון שמו וס"א ושם בנו ועירו והכניי, אך דבר המתנגד לדברי המנוח שאמר שאין לו אשה, גם חותן בנו יצחק שמו ברוך ולא יוסף, והגיעו לשאלה, אם לחוש בשביל זה השינוי שלא זו העיר דיסנא ולא זה האיש חיים הידוע לנו, או לתלות השנויים בטריפת הדעת לפני מותו וכדומה:

ובכר אירע כאלה לפני. כמבואר בשו"ת מ"ב (סימן ק"ט) ובח"ס אה"ע" (סימן ע"א), והמ"ב הביא הא דליאח בנסהדרין פ"ג אחד א' בדיוטא עליונה כו' דתלינן בעשותא, וכן הביא הא דבמות פ"ב הא דרבא שאמר פלגין דיבורא, וה"כ תלינן בשקרא ופלגין דיבורא, וכ"כ דהה"ח שם שפיר, דכתיב דודאי עליו בע"כ לבטל דבריו של א' מהעדים או מקלת דברי העד שפיר חולין באזה טעם, משא"כ הכא אנו מסתפקים שמה כל דבריו של המנוח אמת, אלא שא"כ פ"כ לא על אותו העיר כוון, אלא עיר אחרת שאינה ידועה לנו ושמה כ', ושם יש אדם א' בשמו וס"א ושם בנו יצחק, והוא אין לו אשה, ואפ"ג שפ"ג דין לא היה לנו לחוש לשני יוסף ב"ש בלא החזקה כמבואר בס"י, ומכש"כ לשני עיירות כאשר יבואר לפנינו, מכ"מ כ"ז שאין הוכחה לדבר אבל ביש הוכחה מי נימא שאין לחוש לכ"י. והנה אפ"ג שילא להיחר מהגאונים ה"ל מכ"מ הוא מסבא בגיבוי קולות ואומדנות, אבל לא נחבא בית אב של הלכה זו:

ואומר אני דמשנתנו הוא שילהי מסכת יבמות, ושבו מעשה בללמון באחד שאמר הרי אני פלוני ב"פ נשכני נחש והרי אני מת והלכו ולא הכירוהו והלכו והשיאו את אשתו, וע"כ מדהלכו להכירו, ש"מ שהיה לאותו איש מכירין בללמון, ולמאי סיפר התנא דבר שאין לו ענין, אלא הלכו לראות אם הוא הידוע להם בזה השם ומלאו שלפי הכרחם אותו בחיים אין זה הגזירה, ומכ"מ החרו חכמים וכך הביא הרמב"ם וטור ושו"ע עובדא זו בזה"ל ראו אחד עומד מרחוק ואמר שהוא פלוני ב"פ או מתקום פלוני ויש בזה שני נוסחאות ברמב"ם ויבואר לפנינו) והרי נשט נחש והרי הוא מת והלכו ומלאו נשמתה ולא הכירוהו ה"א משיאין א"א עכ"ל, וכבר העיר מהר"ק והובא בכ"מ וס"א שהיו בזה שנסתתה לרשות מקום לתלות בזה אחר שאינו הידוע להם בזה השם, ובאמת הוא רישותא גדולה כמ"כ התוס' ע"י (דל"א ע"ב) בוס"ל ומיישיבים הברייתא דאם היה מכיר חותמו לא שיקר להכירו כו' אבל אם לא הכיר כו' יש לחוש כו' ואין הדבר פשוט שנשיבת הגחם משנה הגזירה כ"כ שמועדי לא יכירוהו, ומכ"מ חולין שהוא הידוע, וסבת הגשיבה שו, ה"כ בכל מששים כאלו, העדות במקומה עומדת, וטעם אחרים חולין באזה סיבה, כש"כ שכחה דחלי המציא לליד מיסה דמתי הרבה: וראיתי

דסימנים דאורייתא, וכטעמיה, אבל הענין דהתוס' ד"ה דרשהו הקשו שהרי במשנה דריש להאי קרא שלא לחזור ע"י סימנים, ע"ש מה שיישבו בדוחק, ולי נראה דה"ק משום דתנן אמר את האבירה כו' והרמאי אפ"י שאמר סימנים ה"ו לא יתן לו, ומפרש בירושלמי משום דאילו לכניסה ושמע סימנים, ואילו לכניסה אחריתו והיב סימנים וכס ליה פי' דעפ"י דין המולא מכריז ועל אבירה יהיב סימנים, ולרמאי חיישין להי, משא"כ אי יהיב הרמאי סימנים עד שלא הכריז המולא ולא נודע מהמליאה כלל, ודאי מחזירין אף לרמאי חיה דקאמר מאי לאו בסימנים, שמחזירין לב"א בסימנים, וע"י הן שחדשו את אחיך אם רמאי הוא ולא נהדר ליה בסימנים עד שחדשו יפה, משא"כ אם נפרש עד דרוש אחיך בעדים, שלכ"א אין מחזירין אלא בעדים א"כ האך נדרוש עוד עד שחדשו את אחיך והאך אפשר שלא נחזיר לרמאי בעדים, ומשני לא בעדים ו"ל דה"פ דלכל אדם מחזירין בעדי אריגה כדאיתא שם (דכ"ח ע"א) עדי אריגה כו' אלמא דהני לחוד סגי, ולא חיישין שמה מבר, דמעמידין לחוקת מרא קמא, וע"י דרשין דלרמאי חיישין שפיר, ובעינן עדי נפילה דוקא, והנה ביבמות (דקט"ז) פליגי אב"י ורבא דאב"י סבר דחיישין למסירה אי לא משום דאיתיה נקטת במסירה ולא אמרינן כאן נמלא וכאן היה אלמא לא אמרינן שהם בחוקת בעה"ב א' ובחוקת מליאתו, וה"כ אפשר לחוש ברמאי ולהוית חזקת מרא קמא, דזה כלל גדול דחוקת דלמפרע וחוקת דשעת מליאה כהדרי ניגור, והכי מתבאר בטוספתא דטהרות ואכ"מ, ומ"מ באינו רמאי מחזירין בעדי אריגה, כיון שאין להמולא בה חוקת שגומר להחזיר, ואפילו ברוב עו"ג ס"ל לרבנן דחזר, ופירש"י שם (דכ"ד) משום דלא אזלי רבנן בחר רובא בממונא, הכי דבעל אבירה חשיב כמחזיק נגד המולא, ואפילו לרשב"א דהלכה כמותו ברוב עו"ג ס"ל דליכא חוקת לא' מהגדדים, ומש"ה אזלי בחר רובא כמ"כ התוס' (דכ"א) ד"ה והא איכא, אבל הא פשיטא דהמולא לאו מחזיק הוא, להכי מודה אב"י דמחזירין לעדי אריגה ומשום חוקת מרא קמא דחוקת כ"ס מיהא איתא, אבל רמאי לא סמכה התורה ע"ד ובעינן עדי נפילה, כמו להוית ממון מהמחזיק, וכ"ל לאב"י דלית ליה כאן נמלא וכאן היה, אבל לרבא דס"ל דחוקת מרא קמא עדיף מחזקת ממון כמו דס"ל חוקת דהשחא אלימא אפילו להוית ממון, וא"כ א"א לאוקמי האי קרא בעדים, רא"כ אפילו רמאי נמי אין מקום לחוש, וע"כ מיייר בסימנים, וסימנים דאורייתא. והנה רבא מפרש טעם דמהדרין אבירה בסימנים למ"ד דרבנן משום דניחא ליה, וא"כ קשה הא דתכריך ש"ס, והוכיח מזה ע"כ דסימנים מה"ת, וע"כ מהאי קרא דעד דרוש וגו' דלטעמיה קאי דלאו משה קדרשין, וא"כ קשה מגליה באמת להתנא דקאי בסימנים ודילמא בעדים, אלא משום דקיי"ל כאן נמלא וכאן היה וה"א לפרש בעדים אבל לאב"י ע"כ לא מוכח מהאי קרא והיינו דקאמר דאיכא למיחר דרשנין, ר"ל לאב"י ולא תקשה ליה מהכריך ש"ס, שלא יפרש הטעם משום דניחא ליה, אלא ע"א על תק"ח בדבר שבממון, והשחא ניחא דלא משני הש"ס דלרבא שה מותר, משום דס"ל דנ"ל סימנים מוהיה עמך וגו' שהרי לרבא גופא לא פשיטא דקאי בסימנים אלא משום דקשה הא דתכריך ש"ס, ואכתי נימא דסימנים מה"ת ומשה הוא דנ"ל, ודרשא דהיה עמך וגו' אפשר דבעדים, ולא אמרינן כ"כ וכאן היה, מש"ה משני דרבא דייק ממשנתנו דלאו משה הוא דנ"ל סימנים דאורייתא, וע"כ מוהיה עמך וגו'.

והשתא אי נימא דהא דסימנים דאורייתא משה הוא דנ"ל או מאזה דרשה ולא מוהיה עמך וגו' דהאי קרא אפשר לפרש בעדים, שפיר אפשר ליישב דחיישין לשאלה, ולא אמרינן חזקת מרא קמא, אבל אן דקיי"ל כרבא דאמרינן כ"כ וה"ה חזקת מ"ק, וא"כ איא לומר דחיישין לשאלה, וזהו פסק הרמב"ם והרי"ק ז"ל דלא חיישי לשאלה וסימנים דאורייתא כמו דקיי"ל כרבא ביבמות דאמרינן כאן נמלא וכאן היה, והעלינו מכ"ז דיש כאן לגרף סימני כליו ג"כ, דלא חיישין לשאלה, ואפ"ג שאין כאן ס"מ, מ"מ מנרפינן ג"כ לסימני הגוף ולהוי יותר מוכח, ובאמת אפ"ג דנימא דחיישין לשאלה, ס"ל למח"כ ברונא דמגרפינן לסימני גופו דמכ"מ אינו אלא חשק ולגרף מאי:

עוד יש כאן בנ"ד אומדנא מעליא, ומקלת בגדיו היו מונחים על

וראיתי בשו"ת ח"ס שם (סימן ע"ב) הביא דברי הרמב"ם אלו וכתב שלמד הא דנשחנה מעובדא קמא דתנן התם מעשה בלחוד שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני ב"ש ממ"פ מת והלכו ולא מצאו שם אדם והלכו והביאו א"א, ואין לך שינוי גדול ממה שלא נמצא אדם כלל ולא חששו לא לשד ולא לגורה ומכש"כ היכי שנשחנה הגורה וישב עפ"י שינוי לשון המשנה ברישא ממ"פ ובסיפא לא תנן ממ"פ, והרמב"ם העתיק ממ"פ והיינו כמ"ש מהרי"ק משום שנשחנה, ובזה ישב מה שלא הביא הרמב"ם עובדא קמא היינו משום שסמך על שגינה ספור עובדא שניה, וזה תורף דבריו וז"ל, הנראה שהבין פ' עובדא קמא ג"כ שאותו המעיד אמר על עצמו שהולך למות, וא"כ כשלא נמצא אדם שם נראה ששקר העיד ומכ"כ תולין בזה סיבה, והוא כהא שנשחנה הגורה ועדיף מינה, ובמח"כ כ"ז דבריו מתמיהים, ואפילו לפי דבריו וז"ל אין ללמוד נשחנה הגורה שיש לחוש שאינו הוא הידוע, אבל הרי לא שקר העיד שהרי מוטל מה, אלא אולי הוא אחר בזה השם כמ"ש מהרי"ק, משא"כ ברישא החשש היה ששקר העיד, ובחמת עיקר פ' עובדא קמא אינו כן אלא שאחד העיד על אדם אחר ששמו ש"א כך שמה ואנשי העיר הלכו לראות מי המעיד, ולא מצאו אדם שם משום שנחפו לדרכו והלך, וקמ"ל שאין חוששין לשד ולגורה, וכאשר יבואר, ואינו ענין לעובדא דללמון, וגם אין דרכו של הרמב"ם לטעות לורה ההלכה ממקורה ולהחליף הענין כידוע, אלא הא שכתב הרמב"ם ונשחנה עיקר פ' המשנה כך הוא כמ"ש, והא דמשונה לשון המשנה רישא מדסיפא בזה דממקום פלוני וגם שכתוב ברמב"ם וטור ממ"פ יבואר לפנינו ח"כ באורך, והא שלא הביא עובדא קמא ועיקר הדין דמשיאין עפ"י בת קול כבר תמה הה"מ, ואולי בה נימושי, והנראה לי שדחה אותה מהלכה וברוך טעמו וכימוקו עמו. דהנה דעת הרמב"ם בפ"ג ה"א דעו"ג מסל"ת לא מיקרי אלא בספור דברים וכדעת הר"ן והריב"ש חולק ע"ז כמבואר הכל (בסימן י"ז סי' יד), והוכיח הריב"ש ממה שהקשה הגמ' על משנה זו דבת קול דילמא שד הו' ודילמא לרה הו', ואמאי לא מקרי ודילמא עו"ג הו' אלא משום דהו' מסל"ת, והוכיח מזה בשו"ת ש"א והביא ה"ש ס"ד מדמקשה ה"ש ודילמא לרה הו' ש"מ דחמש נשים אין נאמנין אפילו במסל"ת, והקשו ע"ז א"כ מאי רמי הש"ס שם דר"ע אדר"ע בדין אין משיאין עפ"י נשים מדתניא שאמר ר"ע ומה נשים שא"ח א"י לומר מת בעלה כו' ש"מ דאשה בעלמא מהימנא ומאי קושא דילמא במסל"ת מיירי שאין חמש נשים נאמנות ואשה בעלמא לא גרע מעו"ג, ולישב גם דעת הרמב"ם גם דעת הריב"ש נראה שחלוי בשני פירושי רש"י וז"ל במשנה דאמרו לו לכשתהא כפונדקית נאמנת ופי' בל"א שהיא מסל"ת, ובס"א פ' דעל הסימנים סמכו, ולכאורה תמה זה הפי' שהרי בגמ' מבואר דמסל"ת הו' אלא דעת ס"א דלר"ע שאמר אין משיאין עפ"י נשים וכדומה, מכש"כ שאין משיאין עפ"י עו"ג מסל"ת דלא עדיף מאשה כשרה, ואמרו לו ממעשה דפונדקית שהביאו עפ"י מסל"ת, ולא תהא כהנה כפונדקית, ואפילו אינה מסל"ת שהרי אינה עקריית אלא שהתורה פסלה לעדות, והביא לכשתהא כפונדקית שהביאה מקלו ותקמילו וס"ת שהי' בידה ופי' היו בדרך סימנים אלו שאע"פ שאין סימנים אלו כדאי להשיאן בזה לחוד מכ"מ מהני לדרך עדות גרוע, וכיב"ז כתב הרמב"ן בפ' הסוגיא (דקט"ו) בזה דאמרי אסקיניהו קמן וחזיניהו לאלתר וקאמרי סימנים דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנין, ופי' הרמב"ן במלחמות אליבא דהרי"ק בסימני אבידה ר"ל שנתנו לנו הגנים סימנים שידענו בזה שדבריהם מכוונים ואמתיים, וע"כ לא היו סימנים מובהקים, דבמובהקים פשיטא, אלא בסימני אבידה וסמכינן עלייהו בדרך עדות, ולשון הגמ' לא עלייהו קסמכינן אלא אסימנים, היינו כלשון הגמרא שם (דכ"ה) והא מת דלאו עלייהו סמכינן דאמ' אשה דייקא ומינסבא דפי' עיקר הסמיכות מכ"מ הוא על העדות אלא דמגרפינן סברא דאשה דייקא, ה"נ סמכינן בעדות בדרך סימנים, וכן תשובת ר"ע דעדות פסולות לא מהני אלא בדרך סימנים ומכש"כ עדות עו"ג מסל"ת לא מהני אלא בדרך סימנים, ות"ק ס"ל דמסל"ת לחוד היא וממילא משיאין עפ"י אשה גם בלא מסל"ת אבל עו"ג שאיט מסל"ת לכ"כ א"י, וחסו פ' הריב"ש ומש"ה הקשה שפיר על עובדא דבת קול

דילמא עו"ג הו', ואינו מסל"ת לכ"כ א"י ושפיר הוכיח דה מיקרי מסל"ת, ולרה א"י אפילו במסל"ת, ומכ"מ שפיר רמי דר"ע דלר"ע כמ"ש"כ דלר"ע דמשנתו שאין משיאין ע"י נשים לא מהני מסל"ת ג"כ, אבל הרמב"ם מפרש כפי' ח' דרש"י דר"ע השיב שהפונדקית הייתה מסל"ת, ומה דמסיים ר"ע שהביאה מקלו כו' היינו משום דהו' מיקרי ספור דברים, ובל"ז לא הו' מסל"ת, ות"ק דאמרו ליה שהביאו ראיה מהפונדקית ס"ל דעו"ג נאמן אפילו אינו מסל"ת ולא כר"י בן בבא, והשחא דר"ע מודה דמסל"ת לחוד נאמנים, ע"כ ז"ל הא דרמי ר"ע אדר"ע, משום דפשיטא להש"ס דבמסל"ת גם חמש נשים נאמנות, ובחמת נראה הכי דעת הרי"ף ורמב"ם שכתב דמומר להכעיס נאמן במסל"ת, לרה גרמי חמש נשים ממומר להכעיס וא"כ הא דמקשה ודילמא לרה הו' פ' והי' אין זה מסל"ת, והדרא קושיית הריב"ש ונימא דילמא עו"ג הו', וז"ל דה לא קשה משום ד"ל דס"ל דעו"ג נאמן אפילו שלא מסל"ת כהנא דאמרו לו, ועדיף עו"ג ממומר להכעיס וחמש נשים דמכוני להכשיל יותר מעו"ג, ומעשה אכן דקו"ל דעו"ג אינו נאמן שלא במסל"ת, נדחה משנה זו מהלכה, דהא דהדר"י דמקום הכנה כותבין אפילו במקום שאין מזכירין לא מהני אלא מחשש לרה וכמבואר ברי"ף שהביא הקושא ודילמא שד הוא כו' ולא חיישינן דילמא לרה הוא כהדר"י כו', מבואר דהא אי י' מקום לחוש לשאר דברים חוששין, וכמו בשער דבפינן שהיא נודע שהוא כתב ישראל, ומש"ה לא הביאה הרמב"ם, משא"כ בעובדא שניה ראו בהמת שהוא ישראל אלא שלא הכירוהו כידוע להם, ומכ"מ דין דבת קול אפשר אם ניכר שהוא לשון ישראל וכדומה וכמו שכתב בה' ב"ח ובשו"ע (פי"ז סי' יד), מיהו דין המשנה כאשר הביא המעשה אינה הלכה, נחזור לענין שבת אב של הלכה זו הוא מפסק הרמב"ם ובו"ע ומנוף המשנה דללמון:

אבל שערין י' לחקור ולהשיב ספיקות בזה, הנהגה קשה לי הא דלסתפק רב הוגא בגיטין (דכ"ג) חי חייסין לשני שוירי, וגם להמסקנא דעת הרמב"ן וסיפתו וז"ל דלאב"י ביבמות (דקט"ו) דחייס לתרי יחזק ה"נ חייס לשני נהדרעא, א"כ הא"ך יפרנסו המשנה ביבמות הג"ל בלחוד שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני ב"ש ממ"פ מת והביאו א"א חסמו, וזהו דנימא דלר' יורא ואב"י בדקו באותו מקום ולא מצאו בשם זה שהלך משם, אבל אכתי ניוחש לעיר אחרת בזה השם, ולכ"כ מעיקר דין הש"ס אין ל"מ בין גט לעגונא דמיסה, שהרי אב"י למד ביבמות גט, ואין לומר דהו' במקום שאין שירות מזויות, חדא דאכתי לפשוט רבה לר"ה ממשנה דיבמות דעדיפא, שהרי משנה דמעשה ב"ד יחזור אפשר לאוקמא בכמה אופנים כישובא דר' ירמיה ור"א, וסו' שהרי התוס' ב"מ (ד"ה ע"ב) כתבו דהא דילחך ר"ג אין ל"מ בין שכיחי שירות לעולם י' להסתפק ביחזק מעיר אחרת כמו מעיר הזאת, פי' בשלמא אי ידוע שמוזו העיר הידוע הלך ח' לכאן, י' מקום לומר דיון שאין שירות מזויות אין לחוש שמה הלך עוד ח' ממקום שאין ידוע לנו, אבל כ"ז שאין ידוע מי הוא ההולך לכאן ומי ח' לעולם י' לחוש שמה לא מוזו העיר הידוע לנו הלך לכאן: **דן** אחת דיבמות (דקט"ו ע"ב) לא כתבו התוס' כן וז"ל דמקורבא הידוע היו שירות מזויות לאספמיה ומשאר מקומה שאינם ידועים לא היו שירות מזויות, וה"נ י' לומר במשנתו כן דאזו מקום פלוני היה סמוך ושירות מזויות לכאן, ולא מקומה רחוקים אבל לפי' התוס' דב"מ קשה, וז"ל דלא עלה עה"ד לחוש לשני שוירי אלא בנפל, וכמ"ס התוס' ב"מ שם סד"ה חייסין ולא משום דאספמיה שפירא כהא דשם (ד"ב) דכתי' שפירא ריב' וחייסין למוחף וכדומה, דהא לא שייך בגט שנמצא דורא כשר הוא לפי סוגיא דש"ס דין [לחזקי' מדעת הירושלמי כאשר יבואר להלן] אלא דחששן שלא שלו הוא, וע"כ החשש משום דנפל וגמלא שלא במקומו הראוי לו, מש"ה י' לחוש חף למקום הרחוק וכיב"ז כתבו התוס' ע"ז (ר"ל) ד"ה פי' תלנה פ"ש, והיא היא סברת רבא תולין (ד"ע) דחוששין גם בחיטורי שמה במקום נקב נקב, דכיון שגולר ריפוחא י' לחוש לכ"ד אלא שלא קי"ל הכי והדברים עתיקים, ובחיטורי הע"ס (סימן ס"ח) פירשתי לדעת השאלות ורמב"ם בזה דרכו כשר שנחתם מה"פ אסור, ופסק הרמב"ם אפילו נמצא ביד עו"ג אסור ואז

עכ"ל, פי' דבאוהה העיר בדקו ולא מלאו בזה השם שכתב גט, אין לחוש לעיר אחרת, ובר"מ הוסיף וכתב דהכי איחא כפ"ג דגיטין והאחרונים אחזו שער שהוא נגד הכוונה, ונראה דבר"מ ז"ל דהכי איחא בירושלמי פ"ג דגיטין, והוא כמ"ש, וס"ל להרמ"א דהיינו דבר הונא ס"ד לחוש לשני שוירי ולא קשה ליה משמעה ביבמות כמ"ש, מכ"מ אינו מוכח דלר' זירא חוששין נגד הירושלמי, והא שהקשה הב"ש וס"א מהא שהוכיח הג"ס מרבה דלא חייש כמ"כ לשני יוסף ב"ש בעיר אחת, לפי מה שהבינו הגאונים בעל תורת גיטין וח"ס אה"ע (סימן ע"א) טעם הרמ"א ז"ל משום דאוליגין בתר קרוב דעיר אחרת קרובה כמו אותו הידוע ודאי א"א שלא היה ידוע לנו, ולפי"ז יש ליישב על נקלה, דבר הונא מייירי שהיה רחוק משוירי, ולא ידע מאותה עיר אלא עפ"י השליח שאבד הגט, וכמ"כ היה לחוש לעיר אחרת שמה שוירי בדר אחר שאינו ידוע גם לאותו שליח, ומאחר שלא חש לה, ה"ה לשני יוסף ב"ש כ"ז שלא הוחזק, משא"כ אם בא גט ממקום קרוב לא חיישין לעיר אחרת במקום רחוק לכ"ע, אבל באמת שיקר זה הפי' לא נראה בדברי הרמ"א שכתב סתם דאם הוכרע שם העיר, משמע אפילו אם היא רחוקה ממקום ילידת הגט אין חוששין לעיר אחרת, אלא הטעם כמשמעו שאין מזוי כ"כ שני פיירות שזין בשתם כשני שמות אנשים, וא"כ יש לנו ליישב אותה הקושיא, דרך מהובחת רבה הוא שהביא הג"ס ולא מהפסק, דמהוכיח רבה מדרתן כל מעשה ב"ר ה"ו יחזיר ולא דחה דמייירי שלא במקום ב"ד אלא משמע לרבה דמייירי בכל גווי, ה"ה יש להוכיח דמייירי שנמלא באותה העיר וס"ל בדוק אחר יוסף ב"ש כל שאינו ידוע לנו, ולא תפקה הא אחתי לא אחר ומיין רחוק וזו בכל גווי, שהרי אם הוחזק ודאי אין מחזירין, הא ל"ק דזה פשוט ולא נדךר התנא דגיטין להשמיטנו אלא משום רישא דלאתר כשר, ומשום סיפא דמלאו בחפיסא כו' אבל כל שאינו פשוט דיש לחוש מחזירין, כ"ז לרבה אבל לר"ז רחושש לשני יוסף ב"ש בלא הוחזק, אין ראייה דמ"כ חושש לשני שוירי:

איברא זה תלוי בפ"י סוגיא דיבמות (דקט"ו ע"ב) בעובדא דלחך ר"ג דלפי פי' הר"ה והר"א"ה היה המעשה שא' הלך לאספמיה ומת שם, והעידו שמה ששמו ילחך ר"ג מעיר קורטבא, ושלחו מאספמיה להודיע לקורטבא הידוע להם שזה האיש מת, וכשאלו חס חיישין לתרי ילחך, ואמאי לא שאל הג"ס חי חיישין לתרי קורטבא, ויש בזה רבותא יותר דלא מהני בדוקה באותה קורטבא, ש"מ דלא עלה פה"ד לחוש לשני שוירי אפילו לאביי דר"ל כר' זירא ומש"ה פרש"י בזה שהקשה רבא בעובדא דנהרדשא א"כ יבדק כל העולם כולו, שמה יאל מי מנהרדשא כו' והר"ה במאור פי' דר"ל סביבות נהרדשא דעדיין מיקרי נהרדשא [פ"ש קבא דנהרדשא] אבל לתרי נהרדשא לא עלה פה"ד לחשוש:

אבר הרמב"ן וסיעתו פירשו דהלכו אנשים עם זה האיש ילחך מעיר קורטבא לאספמיה והיה הספק דילמא בא אותו האיש ילחך ר"ג ממק"א לקורטבא, והוא שהלך עם האנשים, ולא ילחך שהיה בקורטבא עצמה, ומעשה לא היה מקום לשאול על תרי קורטבא, אלא על שני ילחך, ומש"ה הולך בשיטה זו דלר"ז חוששין לשני שוירי כפשטא דא"כ יבדק כל העולם כולו, דהכוונה שמה איכא נהרדשא אחרת, נמלא דלשיטת הר"א"ה יש עוד ראייה לפסק הרמ"א. ומעשה שיטת הרמב"ם וס"ע (סי"ז סי"ח) כשיטת החוס' והר"א"ה כמ"ש הגר"א ז"ל וכן ה"מ פ"ט, מבוחר כדברי הרמ"א ז"ל, והכי יש להוכיח מנוף דברי הרמב"ם וס"ע בזה שהעתיקו אותו הדיו ביצחק בן מיכאל [והנראה שכן נוסחת הרמב"ם בגמ' ולא ילחך ר"ג ומיושב בזה איזה קו' הרמב"ן בחי' גיטין ע"ש], שבה אחד ואחר שאמרו לו ב"ד או אנשים כשהלך למקום פלוני אמרו להם שמה ילחך ב"מ כו' ואין אומרים שמה ילחך ב"מ אחר הוא שמה, ולא סיימו כמו כן ואין אומרים שמה מקום פלוני אחר יש כשם העיר שהשליח בא אליהם, אלא לזה לא נדרבנו כלל, וגם הרי"ף במסכת ב"מ פ"א כתב בזה"ל אבל במקום שהשירות מזהות לא מהדרין, ואע"ג דלא הוחזק שני יוסף ב"ש באותו מקום כל"כ דר"ז עכ"ל, מבוחר הא בדקו ולא מלאו באותו מקום שני יוסף ב"ש לא חיישין לשוירי אחרת, וע"פ להלן ראייה דהכי ס"ל להרי"ף ור"א"ה

והוא נגד הסוגיא חולין (דל"ה) כידוע, ופירשנו דלפי הס"ד רב מדינא אסר ולא כמ"ש החוס' שם, אלא ס"ל דכיון שנפל הבשר ומלא שלא במקום הראוי, כבר יש לחוש שמה מחזין לעיר בא ולפי זה נמלא ביד עו"ג שך דרך העו"ג ליקח במקוילין כשר, אבל להמסקנא רב חומרא קאמר משום מעשה שהיה וא"כ אפילו נמלא ביד עו"ג אסור:

נחזור לענין דכל השקלא ופריא דבר הונא אינו אלא בנפל הגט. ולכאורה קשה א"כ מ"ט דאביי דמדמי עובדא דלחך ר"ג להא דגט דלחך, אבל לק"מ דאם שמה בדרך היינו נפל וכמ"כ הרמב"ן במלחמות דיבמות ובחי' גיטין פ"ג בזה"ל ואביי הויב לא דמי דהבא כיון דנפל איחטרע ליה ואיכא למיחש לעלמא כו' ומעשה לא קשה מעובדא קמא דבת קול באחד שעמד על ראש ההר ואמר פלוני ב"פ מ"מ מת, ד"ל שהעיד שמה במקומו, אלא משום שלא היו אנשים מזוים שם בא אותו האיש להודיע לכאן, ומש"ה ודאי לא חיישין למק"א שאינו ידוע לנו, ובמעשה דלמון לפי הגוססא במשנה לפיכך שלא אמר שם עירו ג"כ י"ל שאותו האיש מלמון עצמו, ומש"ה לא נדךר לפרש המקום כמ"ש הגר"א (סימן י"ז) ס"ק פ"ב) ועוד יבואר אי"ה, מש"ה לא חששו לכ"ע לאדם אחר בזה השם בעיר אחרת:

מועתה נחזור לג"ד, דלפי"ז חזיל ההוכחה לג"ד מחרי טעמי, תחא דשאני ההם דיבמה שלא הכירוהו לא נפל הספק שמה איש אחר ששמו כשם הידוע להם שהרי בדקו בעירם ולא נמלא, אלא היה מקום לחוש שמה שיקר בדבריו, ואינו בזה השם, או ממקום אחר הוא ולא פירש יפה כראוי, בזה שפיר תליין שדברי המה כנים וכוונתם להקים פדות חה שנשחנה סיבת הנשיכה גרם לדבר, אבל ב"ד שאנו מוששים שאמר המת כראוי אלא שכיון לעיר אחרת שאינה ידוע לנו:

עוד יש מקום לדחות מטעם אחר, דבשלמא ההם שהיה הכל במקומו ולא ניתן לחשוש כלל למקום אחר עפ"י דין אפילו היו שירות מזוים שפיר יש לנו לומר דשני הנורה לאו ריעותא כ"כ להוציא מהדין, משא"כ בנ"ד שנפל שלא במקומו, והיה מקום לחשוש לשמו כשמו ושם אביו ושם עירו ולולי שאין שירות מזוים או לא הוחזק ועתה כאשר יש מקום להוכיח דעיר אחרת היא ואדם אחר הוא מנ"ל שאין חוששין:

אבר לאחר העיון ההוכחה בתקפה, דבאמת קושיא שלי על ר"ה דחייש לשני שוירי נמלא בירושלמי יבמות (פ"ב) וגיטין (פ"ג) חז"ל ר' עזרא בעי קומי ר' מנא, למה הוא פסול, אני אומר אחר היה שם והיה שמו כשמו, הגט עצמו שדקו כל אותו המקום ולא מלאו שמו כשמו, אלא משום חומרא הוא בעירות, [פי' שמכ"מ חוששין לעיר אחרת בזה השם ושם יש שמו כשמו] והא תנינן הלכו ולא מלאו אדם שם, והשאלו את אשתו, הלכו ולא הכירוהו והשאלו את אשתו, א"ל ר' מנא כן א"ר שמואל בר"א האש דהוה כו', הרי שבאמת הכריח הירושלמי משני בבות אלו שאין לחוש לשני שוירי, וטעם משנתנו בגיטין ביאר בא"א, וכבר כתב הגאון פני משה במה"פ שגי' הירושלמי בעובדא דלמון ממקום פלוני והירושלמי לא נחית לחלק בין נפל ללא נפל, דכיון דשיקר החשש משום חומרא עריות, א"כ אין ג"מ כמ"כ לגי' לפרש דעת הרמב"ם כבשר שנחטלם מה"ע, והביא הירושלמי עוד ראייה מעובדא דלמון דלפי גרסתם ממקום אחר, ע"כ לא היה מלמון עצמה, ומכ"מ לא חשבו לעיר אחרת שמה כשמה, ומעשה אע"ג דש"ס דילן לא ס"ל הוכחה הירושלמי, ומפריש עובדא קמא כמ"כ לחלק בין נפל ללא נפל, ועובדא דלמון לא גרסי ממקום פלוני, וכבר נמלא שמחולקים התלמודים בנשחנה המשנה כמ"ש החוס' בבכורות (דכ"ג) וכ"כ בחיבורי הע"ש (סימן קל"ז) שמחולקים בנשחנה משנה דזבחים פרק דס תעאף אי גרסינן מריקה בחמין ושטיפה בזון או מריקה ושטיפה בזון, מכ"מ בזה לא פליגי התלמודים ומסוגיית הירושלמי ההוכחה חזקה, דאפילו יש מקום לתלות בעיר אחרת משום השינוי אין חוששין:

ובמוציא דבריו יש ללמוד דין חוששין לשני שוירי, שכן הרמ"א (ס"א קל"ב) בזה"ל י"א שאם הוכרע שם העיר בגט אין לחוש לשירות מזוים דאין חוששין לשני פיירות ששם שזה

ורא"ש ז"ל, ונברא רבא כהרמ"א ז"ל אמר מילתא וראויה אליו ז"ל: נחזור לנ"ד שהוכחה ממשנה דללמון חזקה, דאפילו יש מקום להוכיח שלא זה האיש מאותה העיר הידוע לנו אין חוששין לזה, ועדיין יש מקום לשבז לקושיא השניה שהקשיתי לעיל לחלק בין נפל שלא במקומו או במקומו, דמה שיישבתי לר"ה דס"ד לחוש לבני שוירי, שהוא לא גרים במשנה דללמון ממקום פלוני אינו נוח לבחורה, שהרי הרי"ף והרא"ש הביאו זה הנוסח, וכן העתיק הרמב"ם לנוסחת מהרי"ק והעיר, וע"כ ז"ל דמכ"מ לר"ה ל"ק שהוא מפרש שהיה אותו האיש דר בללמון, אלא שבא לשם בדרך משל מקורטבא, ומש"ה סיים עלמו מי הוא יוסף ב"ם מקורטבא, והשתא נס לר"ה אין לחוש שמה הוא עובר אורח ואינו הדר בללמון, ואפילו נשלח ונבדק בקורטבא, שמה הוא קורטבא אחר, דלכ"ז אין לחוש כיון ש"ל שהדר במקומו בללמון הוא ומת במקומו, והירושלמי מקשה לנעמיה שאין לחלק בין נפל ללא נפל כמס"כ דס"ל דרך משום חומר עריות הוא, ומעתה אכתי י"ל דוקא בזה שתלינן בזה שמה במקומו שפיר לא חיישין במה שלא היכירוהו, אבל בנ"ד שמה שלא במקומו, והיה לנו לחוש לשני יוסף ב"ם ולשני שוירי לר"ה, אלא שמשקין דלא חיישין בלא היחזיק, ואכתי כנמלא הוכחה לזה שאינו הוא האיש והוא העיר מגלן דלא חיישין:

אבר כד דייקין ע"כ לפי נוסחת הירושלמי לא מיירי שדר בללמון דקשה לי דכין שאמר שמו ושם עירו אחאי הוכיז שם אביו ה"א בעירו שני כמ"ס הרמב"ם (הכ"ז) וכדנתיא בתוספתא [והביאו הה"מ שם בטה"ד, וכל"ל] אין מעידין עליו עד שיהא מזכירין שמו ושם אביו שמו ושם עירו, מבואר דבשמו ושם עירו כני, ואין לומר דהאי נברא מילתא יתיירא דקאמר, דמכ"מ שם אביו אחאי נלרך להזכיר שם עירו, ויישב דמשום שנשתנה לורתו נלכטו גם לשם עירו, והביאו הכ"מ ושאר אחרונים, וה"כ נימא על קושייתי דמש"ה הולך להגיד גם שם אביו ולא סגי בשם עירו, אבל מלבד שנשט זה היכיב קשה להגיד מסבבא ליישב רומיא דמהניחין וברייתא, ומכ"כ אם כהנ כן הרמב"ם מעלמו כמ"ס הגאון ח"ס ז"ל, וגם מהרי"ק עלמו לפי תשובתו השניה שהביא הכ"מ והוא בביהן קפ"ד לא נלכטו גם הישוב אלא צעיקן שיהא ידוע המקום, ובאמה המהרי"ק גם בביהן קע"ה שהביא הכ"מ חזר בו וסיים בזה"ל ועוד ראיא [דמהני שמו וש"א לחוד] ממ"ס הרמב"ם ב"א א' ואמר אמרו לי ב"ד או אנשים כשתלך למקום פלוני אמור שמה יתחק בן מיכאל כו' הרי לך בזה דאי שדי לנו במה שהזכירו יתחק ב"מ, ואפילו שלא הזכירו שם עירו, וכ"ת שאני ההם שאמרו לו לשליח כשתלך למקום פלוני, דנראה מתוך דבריהם שאותו מ"פ הוא מדשלתו לאותו מקום כו' עכ"ל, הרי דגם בזה התשובה עמד ע"י הסבבא וגפיל כל מה שנלך לדחוק מתחלה במה שנלך הרמב"ם לכתוב בהלכה כ"ג ממקום פלוני. יהפלא על מרן הכ"מ שכתב ונראה דספוקי מספקא למהרי"ק א' סגי כשזכיר שמו ושם אביו לחוד, או דבעינן גם שזכיר גם שם עירו עכ"ל, והרי מבואר בזה שמה דספוקי מספקא ליה, ובסימן (קפ"ד) נתברר לו שכן הוא, והדעת נותן דיוסף ב"ם בעולם אינו מסוים כמו יוסף בעירו, ואולי ישוב מהרי"ק, וחזר קושייתו להיפך למאי הזכיר שם אביו, וכן ק' בהלכה כ"ד בזה בן מיכאל שידוע מקומו, ולמה הולך להזכיר שם אביו, וכאן ליכא ישוב מהרי"ק כלל, וכן במשנה בעובדא קמא הזכיר שלשתן, וכבר כתבנו שאין שם שינוי כלל, אבל האמת יורה דרכו, דבנוספתא מיירי במי שדר בללמון והוא מקורטבא ובמעידים עליו בללמון שמה, סגי במה שיעידו עליו יוסף מקורטבא שהרי לא הרבה יוסף מקורטבא דריס בללמון, משא"כ אם יבא א' מקורטבא לללמון וימות שם נלך להעיד עליו שהוא יוסף בן שמעון מקורטבא דמה שאמר שהוא יוסף מקורטבא לא מהני כלל, שהרי הם יהיו נלכדים לשלוח לקורטבא לאמר שמה יוסף מעירם וכמה יוסף מעירם איכא בשוקא בריא, וע"כ נלכדים להגיד יוסף ב"ם מעירם, וכן אם יבא מי להעיד בפני ב"ד שבללמון, שמה בדרך אדם א' מקורטבא, ע"כ נריך להעיד בשמו ושם אביו ושם עירו, למען ישלחו אנשי ללמון לקורטבא להגיד דבר ברור, מעתה הכל ברור ופשוט, דהתוספתא והרמב"ם ב' כ"ז מיירי במעיד לפני ב"ד

שבעירו שמה איש אחד שדר שם בזהו עיר, ונקרא ע"ש עיר מולדתו דה סגי כמו שמו ושם אביו, משא"כ בהלכה כ"ד ששלחו לעיר שדר שם מעיקר היותו, ואינו מזוין בעיר אלא בשמו ושם אביו ובה סגי שהרי ידעו מקורו, כמ"ס מהרי"ק, אבל בהלכה כ"ג יש שני נוסחאות ושניהם אמתים, ואינם מחולקים בדיון ח"ו, אלא כפי' המעשה, נוסחא א' ראו א' שעומד מרחוק ואמר שהוא פלוני ב"פ או פלוני ממקום פלוני, ולפי זה הנוסח הפי' שהוא דר בזהו עיר שישמע קולו מרחוק, ומודיע לזוין עלמו או בשמו ושם אביו, או בשמו ושם עירו, ור"ל אם בא לשם ממק"א ונקרא שם במקום דירתו ע"ש מקום מולדתו כהא דהלכה כ"ז, ולפי נוסחא שניה ואמר שהוא פלוני ב"פ ממ"פ, לפי זה מיירי שהיה עובר אורח ממקום אחד ואשתו במקום דירתו, והשמיע קולו לאותה העיר שעבר בזה שהוא פלוני ב"פ בעיר פלונית, והמה יודיעו בזהו עיר ע"ש ושם אביו לחוד, כהא דה' כ"ד וכן הוא עובדא קמא דבת קול:

ובתנא נתחבטו בזה האחרונים לעשות מחלוקת, מעתה לפי קושיית הירושלמי ע"כ הנוסחא פלוני ב"פ ממ"פ דאי הני' או ממ"פ, והוא דר בזהו עיר ששמיע קולו, ומה שאומר ממ"פ אינו אלא לזוין עלמו, א"כ אולי קושיית הירושלמי, אלא מיירי שדר בעיר מולדתו והשומעים ישלחו להם, ושפיר מוכיח מאין ידעו שאין עיר אחרת בזה השם והיא אינה ידועה להם אלא ש"מ שאין חוששין לשני שוירי, וש"ס דילן לא גרסי ממ"פ וכדאי' לפנינו וכמ"ס לעיל, והרי"ף והרא"ש הביאו נוסחת הירושלמי כדי להשמיענו הדיון שאין חוששין לשני שוירי כמ"ס לעיל, ובאשר מעובדא ראשונה אין ראיא לשיטת ש"ס דילן דמתלק בין מת במקומו לנפל שלא במקומו, מש"ה הביאו נוסחת הירושלמי בזה שניה דמוכרת דפרש שמה שלא במקום דירתו, ומש"ה נלך להגיד שמו וש"א ושם עירו, ומכ"מ אין חוששין לשני שוירי ולא כמ"ס דר"ה:

ומעתה נשאר בים אב של הלכה על מקומו, דאפילו מה שלא במקומו, כמו בנ"ד שהלך א' מדיסנא ומחבטי למוח בטענערינגאח, והגיד שמו ושם אביו ושם עירו כדיו למען יודיעו ב"ד בטענערינגאח לפני ב"ד בלזין שמה חיים בן יוסף מדיסנא הסמוך לקהלם אין חוששין לדסנא אחרת אפ"ג שיש הוכחה ממה שנמלא בזה פירט שלא כדבריו, ותולין בכלכל הדעת ושכחה המלוי בחולי המביאה לידי מיחה, ואיתתא דא שהינה בדיסנא הידוע לנו שריא להתנסבא לעלמא, והמקום יעמידנו על קרן האמת, להוליח ההוראה שהיא התכלית והחומת, העומס בעבודה.

נפתלי צבי יודא ברלין.

סימן פה

ב"ה נ' ב' אדר אדרבה נא שלום לפ"ק.

לכבוד הרב וכו'

מכתב מעכ"ת הגיע גם בראשונה גם בשניה, ואולם בראשונה בהגיע דבריו בארובה, ואני מוטרד מאד בעסק הדפוסה ובעסק הישיבה הק' משא לעיפה, היה קשה עליו להפנות לראות דבר משפטו בעסק הפגונה, ולהשיב בלי חקור דבריו היה נחשב בעיני להעדר הכבוד, ע"כ נדחה ממני זמן לזמן עד שאצד מכתב מעכ"ת כ"י עם האדרעט, והייתי באמת מוטער על פלונתא דא שיושבת ומיעגא זה שלש שנים. ואמרתי בלבי דבר מליה דתקנת חכמי ישראל היא קלקלתן היינו מה שמפלפלים להתיר היתרים בקונטרסים ארוכים דוקא הוא גורם קלקולן, והנה הגיע מכתב מעכ"ת נ"י שנית השאלה כאשר היא, והגני מזדרי להשיב בלי אריכות דברים הרבה, והמקום ית' יהא בעזרי:

וזה דבר השאלה, אחד נענע אלל הריחים ובשעת טביעה לא היה אדם מישראל, ואח"כ באה אחות אשה הנענע ומאלחו מושבב במים והכירתו היטב ואח"כ באו עוד שני אנשים והכירוהו, ועו"ג אומרים כי איך שמאלו אותו כהנר הוליאיהו תומ"י לנסותו בתחבולות

אלא דחזיא לאלתר וכ"כ השאלות דר"א פרשת חבא, ודאי מהני, ואפילו לדעת הרא"ש והנהגת רמ"א (סכ"ח) דמי שראה הטביעה לא מהני הכרה בלי סימנים, מכ"מ כאן לא ראו הטביעה אלא שמעו מהעו"ג כדיוק לשון הרא"ש דכיון שראו שנפלו למים בדבר מועט יאמרו כו', ותי דכאן היה סימן מקום דעפ"י מסל"ה של העו"ג נפל כאן באותו מקום, ומסתמא הוא שנטבע הוא שנמלא ולא אחר בא לכאן, כמש"כ התוס' בחילין (דל"ה ע"ב) בד"ה אסיק כו' והא לא הוי למיחש כו', הן אחת שפפ"י זה לחוד אין משיאין את האשה כמש"כ הרשב"א מהא דתנן מעשה באחד ששללוהו בים כו' ולא שנפל אפילו עלה בידם באותו מקום, והכי דייק הה"מ (פי"ג מה"ג) מלשון הרמב"ם, מכ"מ סימן הוי יתהני בצירוף הכרת עדים ע"כ נראה ברור דאשה זו מותרת לינשא וינרץ דעפו ועוד דעת גדול אחד ויתירוה:

ולגלגלו אולי ישוב לתחיה, וכשראו שלא הועיל חזרו אותו לתוך המים, כך אמרו העו"ג במסל"ה:
ונראה ברור שהאשה מותרת לינשא עפ"י העדים שראו והכירוהו ולא חיישינן כאן שמא אשחיה וכהנהגת רמ"א (סימן ז') סכ"ו) מתרי טעמי, חדא דאחר שנמלא במים, אין לחוש שמא הוליאוהו מן המים, והעו"ג א"נ להחמיר, ותי אה אחת מאמינס שהוליאוהו, הוי מאמינס שהחירוהו מיד אחר שהבינו שלא יועיל במה שמגלגלים אותו, אה א"ל שהוי כשעה שלמה כדין אשחיה. שנית דהא דספק אשחיה הוא לחומרא אינו אלא מטעם ספק דאורייתא, אבל כאן שנטבע בודאי עפ"י מאמר העו"ג במסל"ה, כבר ילא מספק דאורייתא, דהא דאין משיאין בנטבע במים שאל"ס אינו אלא חומר מדרבנן, ומעשה ספק אשחיה לקוג"א, מעשה עדות שהעידו שהכירוהו בט"ע סגי לא מיבעי לשיטת הרי"ף דלא בעינן

נפתלי צבי יהודא ברלין.